

REGERINGSKANSLIET

Försvarsdepartementet

Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO-samarbetet

Till statsrådet och chefen för Försvarsdepartementet

Chefen för Försvarsdepartementet gav den 9 december 2010 departementsrådet Eva Hjortendal-Hellman i uppdrag att inom Försvarsdepartementet genomföra en kartläggning av vissa veteransoldatfrågor knutna till det nordiska försvarssamarbetet NORDEFKO.

Rapporten *Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO-samarbetet* överlämnas härmed.

Stockholm den 15 september 2011

Eva Hjortendal-Hellman

Försvarsdepartementet

Eva Hjortendal-Hellman

Telefon 08-405 20 02

Mobil 070-931 79 84

Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO-samarbetet

Sammanfattning

Inom NORDEFKO är frågan om veteraner¹ eller som vi i Sverige kallar dem veteransoldater prioriterad. En arbetsgrupp har under våren 2011 presenterat sitt arbete och förslag till kommande samarbeten. I Sverige, som har ordförandeskapet 2011, har en utredare tillsatts för att kartlägga vissa veteransoldatfrågor i de nordiska och baltiska länderna och se vilka ytterligare samarbetsområden som kan vara aktuella. Denna rapport är resultatet av kartläggningen.

Många veteransoldater framhåller det positiva med att tjänstgöra i militära insatser i ett främmande land. Många tycker sig också ha fått bättre förståelse för sig själva genom uppdraget. Mötet med andra kulturer i ett konfliktområde ger andra kunskaper än vad som ges i det egna landet. Likaså visar internationell forskning att veteransoldater lyckas lika bra eller bättre än normalpopulationen med sina karriärer efter den militära tjänstgöringen. De ovana påfrestningarna och situationerna innebär dock att de flesta påverkas fysiskt och psykiskt. Det är normala reaktioner på ovanliga händelser. Efter tjänstgöringen ska veteransoldaten åter fungera i det vanliga samhället. Det är emellertid inte alltid så lätt att återgå till vardagen efter att ha tillbringat flera månader i en miljö där den mentala stressen varit hög. De lyckligtvis få skadade känner många gånger att de inte alltid får det stöd från Försvarsmakten eller övriga berörda organisationer, och då framförallt andra delar av den offentliga förvaltningen, som de tycker sig ha rätt till. Detta har uppmärksammats av samtliga länder som ingår i

¹ Dagens "veteransoldater" i Finland kallas ibland på svenska för krishanteringspersonal eller fredsbevarare.

kartläggningen. De beslut som fattats av riksdag eller motsvarande och regeringen samt de handlingsplaner för veteransoldater som presenterats under det senaste året tar samtliga upp denna fråga. Man försöker lösa den genom att Försvarsmakten ges ett särskilt ansvar utöver det vanliga arbetsgivaransvaret för den personal som tjänstgjort i internationella militära insatser.

Väsentligt att framhålla är att Danmark och Norge ser frågan som ett ansvar för hela samhället och inte bara försvarsmakten. De har därför arbetat fram sina handlingsprogram i arbetsgrupper där flera departement varit delaktiga. Ett annat sätt att göra frågan mer tydlig för hela samhället är att samla resurserna för veteransoldatfrågor. Danmark har samlat uppgifterna i en ny myndighet med drygt 100 anställda.

Samtliga länder, både de nordiska och de baltiska, ser gärna att samarbete sker inom området för att lära av varandra och för att stödja med sin egen expertkunskap. Flera samarbetsförslag behandlas i kartläggningen. En möjlighet till utvecklat samarbete är att skapa ett internationellt kompetenscenter för NORDEFECO-samarbetet där förslagen kan tas om hand för vidare utveckling och erfarenhetsutbyte.

Vissa frågor är de olika länderna överens om. Här kan nämnas förutom utbyte av information, forskning och utveckling, som också NORDEFECOS arbetsgrupp föreslagit, nätverk, till exempel inom psykiatri, uppföljning efter hemkomsten och erfarenheter av rehabiliteringsinsatser.

Några frågor har utredaren särskilt velat lyfta fram för vidare samarbete, såsom erfarenhetsutbyte kring statistik, rekrytering av försvarsmedicinsk personal och tekniker samt arbete med frivilligorganisationer och handikappidrott (Paralympics).

En fråga som utredaren finner vara av stor vikt är att vidare följa är hur man i respektive land klarar att vårda och stödja den enskilda veteransoldaten i kommuner och landsting eller i motsvarande organisationer. Ger man det stöd som han/hon är berättigad till och hur följs det upp och var ligger ansvaret för uppföljningen och för att åtgärda eventuella brister i verksamheten?

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Innehållsförteckning	5
1 Uppdraget	8
1.1 Hur arbetet genomförts.....	8
1.2 Redovisning	9
2 Personal för internationella insatser i de nordiska och baltiska staterna	11
3 Kartläggningen per land.....	13
3.1. Har landet en samlad veteransoldatpolicy eller motsvarande i dag? Vilka är grunderna i denna policy? Vilken instans har beslutat: riksdagen/regeringen eller försvarsmakten?	13
3.1.1 Danmark	13
3.1.2 Finland	14
3.1.3 Norge	15
3.1.4 Sverige	16
3.1.5 De baltiska staterna	17
Estland.....	17
Lettland	17
Litauen.....	17
3.1.6 Analys.....	17
3.2. Vilka innefattas i begreppet veteransoldater? Är det någon skillnad i mål och principer för veteraner från andra världskriget och veteraner från nutida internationella militära insatser?	19
3.2.1 Danmark	19
3.2.2 Finland	19
3.2.3 Norge	19
3.2.4 Sverige	20
3.2.5 De baltiska staterna	21
Estland.....	21
Lettland	21
Litauen.....	21
3.2.6 Analys.....	22
3.3 Nuvarande organisation för hantering av veteransoldatfrågor på departementsnivå och försvarsmaktsnivå (centralt och regionalt/lokalt). Vilken instans/nivå svarar för vad?.....	23
3.3.1 Danmark	23
3.3.2 Finland	23
3.3.3 Norge	24
3.3.4 Sverige	26
3.3.5 De baltiska staterna	27
Estland.....	27

Lettland	28
Litauen	28
3.3.6 Analys.....	28
3.4 Vad består stödet till veteransoldaterna av? Vad gäller före, under och efter insats? Allmänt administrativt stöd? Ekonomiskt stöd? Medicinskt stöd? Kamratstöd? Annat?	29
3.4.1 Danmark	29
3.4.2 Finland	32
3.4.3 Norge	34
3.4.4 Sverige	35
3.4.5 De baltiska staterna	37
Estland.....	37
Lettland.....	38
Litauen	38
3.4.6 Analys.....	39
3.5 Stöd till anhöriga. Vem är anhörig? Vad består stödet av och vilka är förutsättningar för stöd?	39
3.5.1 Danmark	39
3.5.2 Finland	39
3.5.3 Norge	40
3.5.4 Sverige	40
3.5.5 De baltiska staterna	41
Estland.....	41
Lettland.....	42
Litauen	42
3.5.6 Analys.....	43
3.6 Ingår samarbete med andra samhällsinstanser? Statliga eller kommunala myndigheter? Sjukvården? Privata företag?	44
3.6.1 Danmark	44
3.6.2 Finland	44
3.6.3 Norge	45
3.6.4 Sverige	46
3.6.5 De baltiska staterna	46
Estland.....	46
Lettland.....	46
Litauen	46
3.6.6 Analys.....	47
3.7 Ingår samarbete med soldatorganisationer? Frivilligorganisationer? Fackliga organisationer?	47
3.8 Ingår samarbete med andra intresse- eller frivilligorganisationer. Vad innebär det? Är sådant stöd ett komplement till försvarsmaktens stöd eller svarar organisationerna för en specifik del av det samlade veteransoldatstödet i stället för försvarsmakten?	47
3.7–3.8.1 Danmark	47

3.7–3.8.2 Finland	48
3.7–3.8.3 Norge.....	48
3.7–3.8.4 Sverige	49
3.7–3.8.5 De baltiska staterna	50
Estland.....	50
Lettland	50
Litauen.....	50
3.7–3.8.6 Analys.....	51
3.9 Vilken utveckling pågår i respektive land? Vad är beslutat och håller på att genomföras? Vad är planerat?	51
3.9.1 Danmark	51
3.9.2 Finland	54
3.9.3 Norge	55
3.9.4 Sverige	60
3.9.5 De baltiska staterna	64
Estland.....	64
Lettland	64
Litauen.....	65
3.9.6 Analys.....	66
3.10 Vilket eller vilka områden/uppgifter bedöms vara de mest angelägna att initialt samarbeta inom?	67
3.11 Finns det områden där samarbete bör avvakta eftersom den nationella aspekten är av särskild betydelse?	71
4 Jämförelse med studien som NORDEFECO genomfört, Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues	73
5 Rekommendationer.....	74
Referenser	78
<i>Bilaga 1</i> Beslut 2010-12-09 om att genomföra en kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFECO-samarbetet	81
<i>Bilaga 2</i> Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues.....	85
<i>Bilaga 3</i> Anerkendelse och Støtte (nya initiativ)	89
<i>Bilaga 4</i> I tjeneste for Norge (oppdragen)	91
<i>Bilaga 5</i> Handlingsplan från Försvarmakten (missivskrivelsen)	102
<i>Bilaga 6</i> Lettland och Litauen, skrivelser från Sveriges försvarsattachéer i dessa länder	106
<i>Bilaga 7</i> Lägesrapport per den 4 mars 2011	114

1 Uppdraget

Chefen för Försvarsdepartementet, statsrådet Sten Tolgfors, beslutade den 9 december 2010 att ge departementsrådet Eva Hjortendal-Hellman i uppdrag (bilaga 1) att inom Försvarsdepartementet genomföra en kartläggning av vissa veteransoldatfrågor knutna till det nordiska försvarssamarbetet NORDEFECO (Fö2010/2118/MFI).

Bakgrunden till beslutet var att veteransoldatfrågorna på senare år fått en ökande aktualitet, bland annat genom ett betydande nordiskt engagemang i internationella militära insatser. De nordiska länderna hade också fortsatt att utveckla sin veteransoldatpolitik, under 2010 hade en ny veteransoldatpolitik beslutats i två av länderna.

Syftet med kartläggningen var att skaffa en gemensam bild av nuläget och den redan pågående utvecklingen när det gäller veteransoldatpolitiken i NORDEFECO-kretsen. Med kartläggningen som grund skulle det sedan identifieras inom vilka specifika områden ett konkretiserat samarbete kunde vara möjligt och lämpligt att genomföra. Utredaren fick också enligt uppdraget belysa andra aspekter som kunde vara betydelsefulla.

I uppdraget ingick att ha en beredskap att i lämplig omfattning innefatta även Estland, Lettland och Litauen i kartläggningen. Besked om att rapporten översiktligt skulle innefatta även dessa länder gavs av Försvarsdepartementet/MFI den 2 mars 2011.

1.1 Hur arbetet genomförts

Utredaren har inhämtat underlag från respektive land, både från departementsnivå och från försvarsmaktsnivå samt i förekommande fall från samarbetsinstanser/organisationer.

Utredaren har inhämtat skriftlig information och genomfört personliga samtal och diskussioner. De nordiska länderna har besökts enligt följande:

Norge den 13–14 januari och 13–14 april, Danmark den 3–4 februari och 12 maj samt Finland den 8 februari och 15 april.

Både departement och försvarsmakt har besökts i respektive land. Utredaren har haft ett flertal möten med Försvarsmakten i Sverige. Flera organisationer har intervjuats, antingen i samband med ovan nämnda besök eller under särskilda möten. I Sverige har också kontakt tagits med

utredaren för En svensk veteranpolitik (SOU 2008:91), Allan Widman samt Kungafonden.

I de baltiska länderna har kontakterna med försvarsdepartement och försvarsmakt varit genom Sveriges försvarsattachéer på plats. I Estland har dock ett personligt möte med ministeriet anordnats den 16 juni. Information om veteransoldatfrågor i dessa tre länder har också inhämtats vid möte som arrangerats av NORDEFECO COPA HR&E WG meeting i Stockholm den 18 maj 2011.

Enligt beslutet om uppdraget skulle utredaren ha en kontakt-/referensperson inom respektive försvarsdepartement för möjlighet till löpande avstämning av arbetet.

Kontaktpersonerna i respektive land har varit

Sverige: Anders Claréus, Mats Geijer, Matthias Landström, Mats Liljegren och Peter Öberg (samtliga från Försvarsmakten).

Norge: Marius Herberg och Elisabeth Krüger Østbøll (båda från Forsvarsdepartementet).

Danmark: Christian Lippert (Forsvarsministeriet).

Finland: Veli Särämäkari (Försvarsmakten) och Henrikki Selkee (Försvarsministeriet).

Utredaren har löpande under arbetets gång informerat det svenska Försvarsdepartementet/MFI.

Utredaren har koordinerat och tagit del av arbetet inom Cooperation Area Human Resources & Education (COPA HR&E), NORDEFECO, och deras studie Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues, som redovisades våren 2011 (bilaga 2).

1.2 Redovisning

Utredaren skulle enligt beslutet redovisa kartläggningen i en rapport. Rapporten skulle innehålla rekommendationer om hur det nordiska samarbetet bör fortsätta och utvecklas på veteransoldatområdet.

Utredaren skulle vidare enligt beslutet lämna en lägesrapport senast den 1 mars 2011 eller vid den senare tidpunkt Försvarsdepartementet/MFI bestämde. I lägesrapporten skulle översiktligt redovisas dittills genomfört arbete och planerat fortsatt arbete. Lägesrapporten skulle, via NORDEFECO:s militärkommitté (MCC) och politiska styrkommitté

(PSC), kunna ligga till grund för en redovisning vid NORDEFSCO:s försvarsministermöte i maj 2011.

Lägesrapporten (se bilaga 7) överlämnades den 4 mars 2011. I den beskrivs dittills genomfört arbete samt det planerade fortsatta arbetet. Därutöver redovisades en översiktlig nulägesbeskrivning och en preliminär bedömning av samarbetsområden samt den dokumentation som inhämtats från de nordiska länderna.

Enligt beslutet skulle en slutrapport redovisas till Försvarsdepartementet senast den 15 september 2011.

Utredarens slutrapport ska behandlas inom PSC under hösten 2011. Inriktningen är därefter att rapporten ska kunna behandlas vid NORDEFSCO:s försvarsministermöte i november 2011.

I rapporten redovisas de nordiska länderna i alfabetisk ordning under respektive rubrik. De baltiska länderna redovisas särskilt, även de i alfabetisk ordning.

Svaren, som inhämtats, visar på olika prioriteringar i de olika länderna. Därav kan man inte alltid se vad respektive land har för uppfattning i de frågor andra länder prioriterar.

2 Personal för internationella insatser i de nordiska och baltiska staterna

Danmark², Finland och Norge, använder allmän värnplikt till sin personalförsörjning. De har dock en separat rekrytering för utlandsmissioner lik den Sverige haft under en längre tid. Värnplikten fyller till stor del det nationella behovet samt säkerställer att ett visst antal soldater och officerare årligen utbildas varifrån rekrytering därefter är möjlig.³

För att i **Danmark** få tjänstgöra i internationella militära insatser krävs att man genomgått en grundläggande utbildning på 4 månader. Därefter följer en särskild förberedande utbildning för internationella operationer under 8 månader innan de sänds ut på en insats. Cirka 20 procent av de värnpliktiga väljer detta alternativ.

Finland har allmän värnplikt för män. En del av den militära personalen är avlönad och militärt utbildad stampersonal, men den största delen av den krigstida organisationen består av reservister⁴. Vid internationella insatser är 80–90 procent frivilliga reservister. Resten är fast anställd personal vid Försvarsmakten. Försvaret leder personalen under insatsen, men de är genom gällande lagstiftning direkt anställda av staten.

I **Norge** är värnpliktstjänstgöringen 12 månader. Därefter är de reservister. En del av dessa kan få erbjudande om frivilligt beredskapskontrakt, som innebär att de är villiga till utlandsinsatser för en bestämd period, som vanligtvis är längst 3 år. Ett annat alternativ är att söka tjänst som yrkessoldat i 3 år (med möjlighet till förlängning i ytterligare 3 år).

År 2010 ersattes värnpliktsutbildningen i **Sverige** av en ny frivillig militär grundutbildning. Frivillig utbildning genomfördes för första gången på försök som aspirantutbildning 2009 för att 2010 utvecklas och fullt ut implementeras 2011. Efter den 1 juli 2010 utbildas ingen med plikt om inte försvarsberedskapen kräver det. Lagen om totalförsvarsplikt finns fortfarande kvar, men plikten att mönstra, plikten att genomföra grundutbildning, plikten att genomföra repetitionsutbildning, plikten att genomföra beredskapstjänst och plikten att genomföra krigstjänst är vilande. Vägen till att bli soldat eller sjöman går via den frivilliga grundutbildningen (GMU). Det kommer att finnas kontinuerligt tjänstgörande personal, som kan vara såväl tillsvidareanställda som

² Danmark har initierat en utredning om värnpliktens framtid.

³ SOU 2010:86 Personalförsörjningen i ett reformerat försvar.

⁴ Värnpliktig personal.

tidsbegränsat anställda samt tidvis tjänstgörande personal. Den senare kategorin har sin huvudsakliga sysselsättning utanför Försvarmakten.

Genom att utlandsstyrkan som begrepp avvecklades från och med den 1 januari 2011, då lagen (2010:449) om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser trädde i kraft, förändrades också bemanningsprinciperna för de internationella insatserna. I framtiden kommer bemanningen i möjligaste mån ske med personal som redan tidigare är anställd i Försvarmakten.

De baltiska staterna

I **Estland** är det allmän värnplikt för män under 8–12 månader. Därefter kan man fortsätta i frivillig tjänst. Man kan också bli anställd militär med kontrakt 1, 2 eller 5 år. De anställda används i internationella operationer.

Lettland övergick 2007 till ett professionellt försvar. Den grundläggande utbildningen är 3 månader, varefter fortsatt befattningsutbildning genomförs.

Litauen har allmän värnplikt för män.

3 Kartläggningen per land

Frågorna enligt uppdraget behandlas var för sig, per land, med undantag av frågorna 10 Vilket eller vilka områden/uppgifter bedöms vara de mest angelägna att initialt samarbeta inom och 11 Finns det områden där samarbete bör avvakta eftersom den nationella aspekten är av särskild betydelse. En sammanfattande analys avslutar respektive fråga.

3.1. Har landet en samlad veteransoldatpolicy eller motsvarande i dag? Vilka är grunderna i denna policy? Vilken instans har beslutat: riksdagen/regeringen eller försvarsmakten?

3.1.1 Danmark

I Danmark har regeringen fattat beslut om en veteranpolitik/veteranpolicy, som omfattar både veteraner och deras anhöriga. Regeringen offentliggjorde sin handlingsplan den 13 oktober 2010. Utmärkande för handlingsplanen är att flera departement utarbetat dokumentet i en gemensam arbetsgrupp. De departement som förutom Forsvarsministeriet deltagit i arbetsgruppen är Finansministeriet, Undervisningsministeriet, Beskæftigelseministeriet⁵, Socialministeriet samt Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Regeringens mål med veteranpolitiken är att

- försvarets medarbetare förbereds bäst möjligt före deltagandet i den internationella insatsen och efter hemkomsten för att klara eventuella påfrestningar
- veteranernas anhöriga får stöd under hela perioden
- veteraner erkänns för den viktiga insats de har utfört för den danska statens räkning
- samhället ger en helhetssyn genom en snabb, lämplig, samordnad och respektfull behandling av de veteraner som blivit skadade fysiskt eller psykiskt i en internationell insats.

Försvarsmakten arbetar för närvarande med att realisera hela handlingsplanen före den 1 oktober i år (2011).

⁵ Arbetsmarknadsdepartementet.

3.1.2 Finland

I Finland finns det inte någon samlad veteranpolicy som inkluderar veteraner som tjänstgjort i insatser efter andra världskriget. Riksdagen har fattat beslut om äldre veteraner, från tiden 1939–1944. Dessa veteraner omfattas av särskild lagstiftning. Uppskattningsvis tjänstgjorde då 700 000 män och 100 000 kvinnor i kriget. Cirka 30 000 män och 20 000 kvinnor av dem som var vid fronten är fortfarande i livet. Antalet veteraner från krigsperioden minskar kraftigt varje år, då den yngsta redan är drygt 85 år gammal.

Finlands Statskontor har följande uppgifter när det gäller dessa äldre veteraner:

- betalar ut ersättningar till krigsinvalidier och deras makar, änkor och andra anhöriga enligt militärskadelagen
- har hand om rehabiliteringen av personer som i Finlands krig tjänstgjort i vissa uppgifter
- beviljar och betalar frontbidrag till utländska frivilliga frontsoldater och står för rehabiliteringskostnaderna för utomlands bosatta frontveteraner.

Statskontoret ersätter också kommunerna för kostnader som dessa haft i form av hemservice, bostadstjänst, stöd för närståendevård samt öppen rehabilitering. Statskontoret ersätter även kommunerna för deras kostnader för rehabilitering av frontveteraner.

Inga beslut är fattade i riksdagen som rör de yngre veteranerna, mer än det som gäller för själva insatserna, lag om militär krishantering (211/2006). Denna lag anger vad som gäller för Finlands deltagande i internationell militär krishantering, krishanteringspersonalens storlek, och dylikt, men innehåller också bestämmelser om ersättning vid sjukdom och skador samt pensioner och i händelse av dödsfall även grupplivförsäkringar. Även lagen om olyckor under militärtjänstgöring (1211/1990) omfattar personal som tjänstgör i internationella militära insatser. En särskild försäkring för anställda (608/1948) gäller också för de yngre veteranerna.

Det är viktigt att notera att lagstiftningen och frågorna skiljer sig markant mellan de äldre veteranerna från perioden 1939–1944 och dagens. Statskontoret svarar dock för utbetalningarna av ersättningarna oavsett om det handlar om de gamla veteranerna eller om de nya som nu sänds iväg på internationella insatser.

3.1.3 Norge

I Norge har arbetet med en policy för veteraner pågått sedan 2005. Stortinget tog beslut i stor enighet den 8 juni 2009. Som grund för beslutet ligger regeringens proposition från den 8 maj, samma år. Grundtanken i den norska veteranpolitiken är att den är ett samhällsansvar som berör flera sektorer, där försvaret har ett särskilt ansvar. En annan grundläggande tanke är att det handlar om ett helhetsansvar med hänsyn till tidsaspekten, det vill säga före, under och efter insatsen. Även familjeperspektivet poängteras. De närmast anhöriga och särskilt barn och unga ses som en självklar del när det handlar om ansvaret för veteraner.

Under hela våren 2011 arbetade regeringen med att ta fram en handlingsplan. Planen presenterades den 2 maj 2011 och fick namnet I tjeneste for Norge.

Handlingsplanen innehåller åtgärder som ska genomföras under åren 2011–2013. Planen avser hela perioden före, under och efter insatsen. Det är en uppföljning av skrivelsen till Stortinget, Stortingsmelding nr 34 (2008 – 2009) Fra vernepliktig til veteran.

Handlingsplanen omfattar personal som tjänstgör i internationella insatser och inkluderar även personal från utrikestjänsten och justitiesektorn. Vissa delar av handlingsplanen berör dock bara personal inom försvaret. Det poängteras att det som skiljer försvarets personal från annan utsänd personal är att deras uppdrag ofta är att uppsöka faran och kämpa mot en motståndare, som i yttersta fallet kan leda till att de tar någon annans liv eller utsätter sitt eget liv för fara. Övrig personal ska normalt evakueras eller ta skydd om de blir utsatta för angrepp. Försvarsmaktens personal kan också, till skillnad från övrig personal, tvingas ut på ett internationellt uppdrag. Att vara veteran är därför mer en regel än ett undantag för personalen inom försvaret.

Handlingsplanen har utarbetats av en interdepartemental arbetsgrupp där berörda departement deltagit. Dessa är Forsvar- (FD), Justis (JD)-, Utenriks- (UD), Helse- og omsorg- (HOD), Arbeids- (AD) og Barne- likestillings- og inkludering (BLD). Samtliga ministrar för de berörda departementen har undertecknat handlingsplanen. Veteran- och arbetstagarorganisationerna har deltagit i arbetet med planen.

Nu återstår att genomföra planen. Den interdepartementala arbetsgruppen ska fortsättningsvis övervaka handlingsplanens tillämpning, utvärdering och vidareutveckling. Avsikten är att försvaret ska kraftsamla resurserna på ett bättre sätt än vad som hittills skett för de som fortfarande tjänstgör inom försvaret och för de som lämnat verksamheten. Organisationen ska kunna anpassas efter svåra händelser, till exempel när allvarligt skadade kommer hem. Veteranerna ska kunna

ha kontakt med en instans som vägleder dem vidare om så behövs. En nationell årlig konferens föreslås för att kontinuerligt vidareutveckla programmet, likaså en permanent utställning om veteransoldater.

3.1.4 Sverige

Vad menas i Sverige med en samlad veteransoldatpolitik? I Modern personalförsörjning för ett användbart försvar (prop. 2009/10:160) har regeringen utvecklat frågan om vad en samlad veteransoldatpolitik är enligt följande.

”Deltagande i internationella militära insatser medför risker. Förberedelserna för personalen inför en insats, stödet under och omhändertagandet efter insatsen är därför grundläggande för att Sverige ska kunna uppfylla sitt ansvar för den berörda personalen. Detta förutsätter att verksamheten grundas på en sammanhängande, trovärdig och allmänt accepterad personalpolitik. Denna politik måste täcka alla delar i kedjan från det att en insats initieras till långt efter att den avslutats.

Den framtida veteransoldatpolitiken utgår från en helhetssyn som inkluderar rekrytering av personalen, utbildning och förberedelser inför insatsen, stöd och åtgärder under insatsen, omhändertagande samt stöd och eventuell rehabilitering efter insatsen. Också stödet till de anhöriga, särskilt barnen, utgör en viktig del i denna helhetssyn.

Vidare innefattas hur samhället som helhet – det vill säga Försvarmakten, andra myndigheter och institutioner, frivilligorganisationer, den enskilde veteransoldaten, anhöriga m.fl. – kan medverka i en utvecklad veteransoldatpolitik.”

På regeringens förslag (prop. 2009/10:160) beslutade riksdagen den 19 maj 2010 om en veteransoldatpolitik som gäller för Försvarmaktens personal före, under och efter internationella militära insatser. Denna nya veteransoldatpolitik trädde i kraft den 1 januari 2011 och Försvarmakten har under 2011 praktiskt genomfört politiken. Från och med hösten 2011 är en veteranavdelning i funktion, med en bemanning på tre personer. Planerna är att den först ska placeras i personalstaben, för att senare administreras på annat sätt (se vidare under avsnitt 3.9.4).

En av nyheterna i veteransoldatpolitiken är ett särskilt uppföljningsansvar, utöver de fem år som gäller för samtliga, för dem som har särskilda behov. Detta ansvar kan vara livslångt. Försvarmakten har enligt lagen (2010:449) om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser ansvar för den sociala rehabiliteringen, medan huvudarbetsgivaren har ansvar för den ordinarie rehabiliteringen. De

flesta gruppbefäl, soldater, sjömän och reservofficerare har annan huvudarbetsgivare än Försvarsmakten.

I Sverige ser man hur veteransoldaterna tas om hand som en väsentlig del av möjligheterna att rekrytera personal, vilket visas genom riksdagsbeslutet den 19 maj 2010 då regeringens proposition, Modern personalförsörjning för ett användbart försvar (prop. 2009/2010:160, bet. 2009/10:FöU8, rskr 2009/10:269, 2009/10:270) antogs. Beslutet innebar att den allmänna värnplikten lades vilande i fredstid och att ett nytt personalförsörjningssystem infördes. Beslutet inbegrep också en ny veteransoldatpolitik.

3.1.5 De baltiska staterna

Estland

Det finns inte ännu någon övergripande policy i Estland. De arbetar dock för närvarande med frågorna både på departementsnivå och inom försvaret. Ett handlingsprogram planeras vara klart 2012. Försvarsministeriet har det övergripande ansvaret, medan försvaret svarar för genomförandet.

Lettland

I Lettland pågår ett arbete med att utveckla en veteranpolicy, men i dag finns ingen dokumenterad gemensam policy för veteransoldatfrågor vare sig på politisk nivå eller inom försvarsmaktsledningen. Det finns ett antal riktlinjer och policier som tillämpas före, under och efter en mission, men inom olika delar av organisationen.

Litauen

Litauen har idag ingen samlad veteransoldatpolicy. Det finns dock en del lagar och förordningar som reglerar statens stöd till soldater från andra världskriget som stred mot Nazityskland, personer samt anhöriga, som på olika sätt drabbats av ockupationer⁶ 1939–1990 och soldater (och anhöriga) som för närvarande är anställda i Litauens försvar.

3.1.6 Analys

Samtliga nordiska länder har deltagit i internationella insatser sedan slutet av 1940-talet, alternativt mitten av 1950-talet (Sverige och

⁶ ”Drabbats av ockupationer” innebär att personer exempelvis har: 1) deporterats från Litauen och mist rätten att återvända; 2) varit politiska fångar; 3) i risk för deportering, tvingats gömma sig och hemlighålla sin identitet; 4) haft föräldrar som var deporterade eller varit politiska fångar. Dessa personer kan vara civila.

Finland). Danmark har på senare år haft många förluster eller soldater som skadats svårt under sitt uppdrag, särskilt i Afghanistan⁷.

Mycket har hänt i de nordiska länderna under de senaste åren. Man ser det alltmer som en naturlig del av tjänsten man har inom försvaret att också tjänstgöra i en internationell insats. Att vara en veteran är då för all militär personal mer en regel än ett undantag.

Som framgår ovan har alla de nordiska länderna i dag en gällande veteranpolitik. Finlands veteranpolitik avser dock bara äldre veteraner, det vill säga de från perioden 1939–1944. I Sverige och Norge har riksdagen eller motsvarande tagit beslut om en sådan politik. I Norge beslutade Stortinget den 8 juni 2009 och i Sverige togs beslutet i riksdagen den 19 maj 2010. I Danmark initierade Folketinget arbetet genom att ledamöterna var eniga om att det skulle tillsättas en arbetsgrupp för veteranpolitiken den 24 juni 2009. Regeringarna har därefter följt upp frågan med att själva ta fram en handlingsplan eller begära att försvarsmakten/motsvarande arbetar med att förverkliga politiken i en lämplig organisation. Som ovan nämnts har Finland ännu inte något riksdagsbeslut som inbegriper de nya veteranerna, de som ibland kallas fredsbevarare eller krishanteringspersonal, förutom bestämmelser som avser utbildnings- och övningsverksamhet vid deltagande i internationell militär krishantering samt förmåner vid sjukdomar och olyckor. Det lever ännu i dag ett stort antal veteraner i Finland från krigsåren 1939–1944, vilket innebär att det fortfarande är en aktuell angelägenhet att ta hand om dessa veteraner på ett positivt sätt.

Den beslutade veteranpolitiken i de nordiska länderna, beskriver hur veteransoldaterna ska förberedas för tjänstgöringen och vad som gäller under och efter den internationella militära insatsen samt hur man ser på de anhöriga och deras situation. Riksdagen/motsvarande poängterar också särskilt att veteranen ska få det stöd som behövs, förutom vid fysiska skador, även vid skador av psykisk karaktär och likaså vid problem i sociala frågor.

I Danmark och Norge betonar Folketinget/Stortinget att en bra veteranpolitik är en samhällsangelägenhet, vilket innebär att flera departement varit involverade i arbetet med att ta fram handlingsplanerna.

I de baltiska staterna finns ännu inte någon officiell policy för den nya tidens veteraner. De arbetar samtliga med frågan. Estland planerar att ha sin handlingsplan klar 2012.

⁷ 41 omkomna i Afghanistan sedan 2002, varav 35 i strid.

3.2. Vilka innefattas i begreppet veteransoldater? Är det någon skillnad i mål och principer för veteraner från andra världskriget och veteraner från nutida internationella militära insatser?

3.2.1 Danmark

I Danmark är en veteran en person, som enskilt eller i en enhet, har varit utsänd i minst en internationell operation. Personen kan fortsatt vara anställd i försvaret eller annan myndighet, men kan också ha gått över till det civila utbildningssystemet, arbetsmarknaden eller annat.

Även andra världskrigets soldater kallas veteraner, men ingår inte i ovanstående arbetsgrupps ansvarsområde (se avsnitt 3.1.2). Arbetsgruppen har koncentrerat sig på veteraner, som tjänstgjort i olika insatser från och med 1948.

Anställda i försvaret har skyldighet att tjänstgöra utanför landets gränser, även civila. Under de senaste tjugo åren har antalet soldater i internationella insatser ökat markant. Konflikterna och oroligheterna har samtidigt blivit allt intensivare, vilket medfört flera skadade och omkomna soldater. Danmark är det land i norden som de senaste åren drabbats hårdast.

3.2.2 Finland

Finland är noga med att begreppet "veteran" bara står för dem som deltog i vinterkriget 1939–1940 och det fortsatta kriget 1941–1944. Genomsnittsåldern är 88 år, vilket innebär att antalet varje år starkt reduceras (6 000/år). Av totalt 50 000 veteraner från denna tid är 8 000 handikappade. Det finns dessutom 700 krigsänkor, som fortfarande är i livet. Dessa veteraner omfattas av särskilda lagar, till exempel för pension och rehabilitering (se avsnitt 3.1.2). Det finns i dag ca 122 000 som erhåller stöd i någon form. Den årliga kostnaden för dessa är ca 339 miljoner euro.

Dagens "veteraner" kallas ibland på svenska för krishanteringspersonal eller fredsbevarare. I begreppet inkluderas även Försvarmaktens civila personal i de fall de tjänstgjort i en insats utomlands. Cirka 40 000 har de senaste drygt 50 åren deltagit i insatser. Den första insatsen var i Suez 1956.

3.2.3 Norge

Veteraner är den personal som på norska statens uppdrag deltagit i en militär operation. Begreppet innefattar både civil och militär personal och både den fast anställda och den tillfälligt anställda personalen. Civila

i försvaret har skyldighet att tjänstgöra. Det gäller dock bara vissa tjänster.

Det är insatsens karaktär som avgör om personen ska kallas veteran och inte var insatsen genomförts, det vill säga att även de som deltagit eller vill delta i en militär operation på norskt territorium räknas som veteran.

En utlandsoperation förklaras som operationer i utlandet som kräver militära insatser och godkänts av norska myndigheter. Forsvars-
pesonelloven (lag av den 2 jul 2004 nr 59) reglerar rättigheter och skyldigheter för den tjänstgörande personalen och innehåller särregler för personalen i internationella operationer.

Personal från utrikestjänsten och justitiesektorn, till exempel polisen, inkluderas i den handlingsplan, I tjeneste for Norge, som offentliggjordes i maj 2011.

Både de från andra världskriget och de från nutida militära insatser ingår i begreppet. De är i skiftande åldrar med olika behov och erfarenheter. De unga ser sig inte som veteraner, men räknas ändå dit. Totalt räknar man med att det sedan 1947 tjänstgjort 120 000 personer som kan kallas veteraner enligt ovanstående definition. Under samma tid har 100 dödat i olika operationer, hälften av dessa i samband med insatser i Tyskland, strax efter andra världskriget.

3.2.4 Sverige

I den svenska Veteransoldatutredningen En svensk veteranpolitik, del 1 (SOU 2007:77) används benämningen veteransoldat på en individ som tjänstgjort utomlands i Försvarmaktens utlandsstyrka, ett organisationsbegrepp som numera är avskaffat.

I Försvarmaktens definition, enligt beslut våren 2011, är en veteransoldat, som den officiella beteckningen är i Sverige, någon som varit anställd i Försvarmakten och gjort insatser internationellt eller nationellt med eller utan vapen. De som deltagit i internationella militära insatser, har ett särskilt skydd enligt lagstiftningen, bland annat genom det särskilda uppföljningsansvar Försvarmakten har. Dessa veteran-soldater benämns av Försvarmakten "utlandsveteraner". En del av dessa kan fortsatt vara anställda men i huvudsak verka utanför Försvarmakten till vardags. Det kan till exempel vara reservofficerare, tidvis tjänstgörande gruppbefäl, soldater eller sjömän samt personal i hemvärdet eller i de frivilliga försvarsorganisationerna.

Försvarmakten anger som motiv till att ha ett relativt vitt begrepp för veteransoldater att alla är viktiga medarbetare som behövs för att lösa

försvarets uppgifter nationellt och internationellt, även om vissa har en särställning enligt gällande lagstiftning.

Sedan 1956 har ungefär 100 000 svenskar tjänstgjort i internationella insatser. Totalt har 82 personer dödats eller avlidit i utlandstjänst sedan dess, varav 5 i Afghanistan.

3.2.5 De baltiska staterna

Estland

I Estland kallas senare tids veteraner ”nya veteraner”. Ibland kallas de också fredssoldater eller ex-mission-soldater.

Hittills har 3 400 personer deltagit i internationella insatser, varav ca 2 000 i Irak eller Afghanistan. Ett 10-tal av de sistnämnda har dödats, och ett 100-tal skadats fysiskt eller psykiskt, varav drygt 20 blivit svårt skadade.

Lettland

Begreppet veteraner i Lettland avser soldater som tjänstgjort i internationella militära insatser som Irak, Kosovo eller Afghanistan.

Litauen

Litauen har ingen officiell definition för veteraner. Endast den inofficiella benämningen ”deltagare i andra världskriget” finns i juridisk text. Personer som faller under denna benämning är litauiska medborgare eller innehar permanent uppehållstillstånd i Litauen, som var verksam i väpnade anti-naziststyrkor under andra världskriget, ingick i partisangrupp eller större formering under samma period, underrättelsegrupp eller annan specialiserad styrka eller deltog på annat sätt i motståndskamp mot Nazityskland samt dess allierade, allt detta oberoende av befattning eller militär grad.

Soldater och officerare från andra världskriget, personer som på olika sätt drabbats av, eller gjort motstånd mot, Sovjetockupationen samt nuvarande soldater i Litauens försvar (återställt 1990) beskrivs inte på samma sätt i befintligt regelverk. Statens stöd till personer i ovan nämnda kategorier, som har varit verksamma under olika politiska förhållanden, regleras idag av olika lagar och förordningar och får socialt stöd i olika former. Försvarsministeriet tycker att dessa skillnader ska upprätthållas också i framtiden.

Nuvarande soldater som deltar i internationella insatser uppfattas inte officiellt som veteraner. De får dock mer uppmärksamhet från

Försvarsministeriet än soldater som inte deltar i internationella militära insatser.

3.2.6 Analys

Betydelsen av begreppet veteran är i de flesta länderna nyligen antaget eller föremål för justeringar. Ordet veteran kommer från latinets *vetus*, ”mångårig”, ”gammal” alternativt ”individ med långvarig erfarenhet av ett verksamhetsområde”. Gammal till åldern är, med undantag för Finland sällan fallet när ordet veteran används för att beteckna en veteransoldat. Inte heller är långvarig erfarenhet nödvändig, men däremot erfarenhet av verksamhetsområdet, även om den är av kortare slag. Varje land tolkar in den betydelse som anses vara väsentlig i dagens läge. Då Sverige som nation inte deltog i världskrigen finns det inga svenska veteransoldater från dessa. Ett stort antal svenskar deltog dock i andra länders krig (till exempel i Finland åren 1939–1944). Bland de första svenska soldater som sändes ut av den svenska staten som krigförande är de som tjänstgjorde i Korea under Koreakriget för 60 år sedan. Därefter kommer de olika FN-operationerna i tät följd med ett stort antal svenska soldater, bland annat i Suez-insatsen 1956 och insatsen i Kongo 1960-61. Sverige har dock inga speciella regler eller stödprogram för dessa veteransoldater. De ingår, om de behöver stöd eller vård, i landstingens och kommunernas ansvar, som är lika för alla medborgare.

Innebörden av begreppet veteran är snarlik i två av de nordiska länderna, Danmark och Norge. I Danmark talar man emellertid enbart om internationella insatser till skillnad från Norge. I Norge är de som deltagit i en internationell operation berättigade till särskilt stöd. I Sverige benämns numera samtliga som varit anställda i Försvarsmakten som veteransoldat oavsett om de varit i en internationell militär insats eller inte. De som varit i en internationell insats kallas utlandsveteran och får ett särskilt stöd enligt lagstiftningen. Detta särskilda stöd ges den skadade även om anställningen fortgår.

Finland skiljer sig dock markant från övriga nordiska länder genom att med begreppet veteran bara avse de som deltog i vinterkriget och fortsättningskriget (1939–1944). De soldater, man i de övriga nordiska länderna kallar veteraner/veteransoldater och numera har särskilda handlingsprogram för, finns även i Finland, men under annan beteckning, ofta kallas de fredsbevarare eller krishanteringspersonal. De får en likartad behandling som i övriga länder, även om det inte finns någon officiell policy för dessa.

Estland och Lettland använder begreppet nya veteraner eller bara veteraner för senare tids soldater i internationella organisationer. Ibland kallas de i Estland för fredssoldater eller ex-mission-soldater. Litauen har inget officiellt begrepp för dessa.

3.3 Nuvarande organisation för hantering av veteransoldatfrågor på departementsnivå och försvarsmaktsnivå (centralt och regionalt/lokalt). Vilken instans/nivå svarar för vad?

3.3.1 Danmark

Danmark poängterar att det är viktigt att samtliga departement står bakom arbetet med veteraner, det vill säga det är inte bara en fråga för Försvarsministeriet.

Försvarsministeriet i Danmark ansvarar för att ta fram en veteranpolitik, medan Försvarsmakten svarar för implementeringen av politiken (se ovan avsnitt 3.1.1). Kontaktofficerare (se avsnitt 3.4.1) finns lokalt i försvaret.

De flesta förslag i den nya veteranpolitiken kommer från och med den 1 oktober 2011 att hanteras i den nya myndigheten, Veterancenteret. Veterancenteret blir en självständig myndighet under Forsvarskommandoen (på samma villkor som t.ex. Haerens Operative Kommando, försvarets sundhetstjeneste och Forsvars Akademiet). Centret kommer att ha till uppgift att underlätta och stödja samarbetet mellan försvaret och veteranerna, organisationer samt privata initiativ och dylikt. De verksamheter som finns inom försvaret i dag vad gäller psykologer, socialrådgivare, rehabiliteringspersonal och yrkesvägledare överförs från försvarets organisation till Veterancenteret. Därtill kommer nya resurser för tillkommande uppgifter.

I centret kommer det också att finnas ett kunskapscenter och ett veteransekretariat samt ett oberoende rådgivande organ vars uppgift bland annat är att bistå chefen för myndigheten och dess ledning med extern kunskap och kompetens inom de områden som veterancentret verkar i (se även avsnitt 3.7–3.8.1 och 3.9.1).

3.3.2 Finland

Fredsbevararna/krishanteringspersonalen anställs av staten, representerad av Försvarsministeriet och Försvarsmakten genom en särskild förordning, beslutad av ministeriet.

Försvaret har ansvaret för att förbereda soldaten för den internationella insatsen, men också under och efter genom särskilda uppföljningsprogram.

Följande nivåer gäller för den verksamhet som berör fredsbevararna:

- Försvarsministeriet
- Försvarsmakten
 - Huvudstaben
 - förbandet (ett förband för insatser)
 - insatsstyrkan i insatsområdena.

3.3.3 Norge

Försvarsdepartementet i Norge har ett övergripande ansvar för veteranfrågorna. Även ansvaret för forskning ligger helt och hållet på Försvarsdepartementet.

Försvarsmakten har att praktiskt genomföra politiken. Administrativ foresatt avdelning (AFA) Hær/sjø/luft har på lokal nivå arbetsgivaransvaret vid utlandsuppdraget. Även första året efter hemkomsten ansvarar den lokala organisationen för veteransoldaterna, därefter övergår ansvaret till central nivå. Ansvaret för att ta hand om döda och skadade samt deras anhöriga vid hemkomsten ligger helt på den lokala nivån. Stöd till soldater och anhöriga direkt efter insatsen sker både lokalt och regionalt, bland annat genom AFA. Förbanden har inget specifikt ansvar för veteraner. Den centrala nivån stöttar genom Forsvarets Veterantjeneste (FVT) som bildades den 23 augusti 2011 (se vidare avsnitt 3.9.3). FVT fortsätter och förstärker det arbete som Forsvarets veteranadministrasjon (FVA) tidigare har utfört.

FVA har funnits sedan den 1 februari 2006 och har varit försvarschefens rådgivande och koordinerande avdelning i frågor som rör veteraner. Verksamheten omfattade dock inte de veteraner som är anställda i Försvarsmakten, eftersom dessa tas om hand där. På Forsvarets veteranadministration arbetade ett tiotal personer, däribland präst, socionom och heraldisk rådgivare. Flera i personalen har haft egen erfarenhet av utlandsinsatser. Veteranadministrationen har haft som målsättning att bidra till erkännande och respekt för veteranernas insatser. För att förstå omfattningen av deras arbete kan nämnas att från och med 2006 har 700 frågor från veteraner hanterats vid verksamheten.

Veteranadministrationen har haft följande huvuduppgifter:

- vara den övergripande kontaktpunkten för veteraner och deras familjer och övriga anhöriga som söker kontakt med försvaret
 - vara rådgivande och stödjande i veteranfrågor
 - samtalspartner för de som behöver någon att tala med
- försvarschefens rådgivande organ i alla frågor som berör veteraner
- internt i försvaret tillvarata och koordinera alla ärenden och utarbeta policy som rör veteraner och veteranverksamheten

- på Förvarsstabens vägnar vara koordinerande myndighet för försvarets samlade resurser och de civila organ som arbetar med veteranfrågor
- ha ett nära samarbete med de frivilliga veteranorganisationerna
- på försvarschefens vägnar ta hand om frågor som rör medaljer och övriga utmärkelser
- vara rådgivare åt avdelningschefer som ansvarar för den fast anställda personalen i frågor av veterankaraktär
- informera personalen om veteranfrågor före och efter utlandsinsatsen
- svara för Forsvarets veteransenter i Bæreia.

Försvarets veterancenter i Bæreia togs över av försvaret den 1 juni 2008. Tidigare var det ett krigsinvalidcenter i en privat stiftelses regi. Centret är i full drift sedan den 1 augusti 2009 och har en bemanning på 16 årsarbetare. Centret stödjer samverkan mellan veteranerna. Både veteraner från andra världskriget och veteraner som tjänstgjort i internationella insatser och deras familjer är välkomna. Vistelsen är gratis eller tillgänglig till låg kostnad. De frivilliga organisationerna har också möjlighet att utnyttja centret. Sjukvårdskunnig personal finns tillgänglig, men det är inte en plats för behandling eller rehabilitering. År 2010 var antalet gästnätter 7 000. Besöken förväntas öka 2011. Det har nyligen avsatts 43 miljoner norska kronor för upprustning av byggnaderna.

En nationalmilitärmedicinsk poliklinik (Nasjonal Militær Poliklinikk, NMP), belägen i Oslo, inrättades i februari 2005. Den är bland annat en kontaktpunkt för veteraner som fått fysiska och psykiska skador. Kontoret för psykiatri och stressmestring (KPS), organiserat under en militärmedicinsk avdelning i försvarshälsan (FSAN) stöttar i frågor som rör den psykiska hälsan. Namnet visar att de har speciell kompetens både inom psykiatri, som rör psykiska problem och sjukdomar, och stresshantering, som rör normala reaktioner på onormala, påfrestande händelser. Verksamheten liknar den civila hälso- och sjukvården. Det är dock inte ett alternativ till, utan utgör ett specialiserat tillägg till den civila vården. KPS erbjuder en viss behandling, i begränsad skala, främst av psykiska skador förorsakade av allvarliga psykiska påfrestningar i tjänsten. Huvuduppdraget är att se till att patienter på ett tryggsätt förs över till den civila hälso- och sjukvården. Chefen och staben på KPS leder, organiserar och koordinerar arbetet som utförs av regionala team, bestående av både psykiatriker och psykologer. De senare har specialitet inom klinisk psykologi. Verksamheten omfattar all personal inom försvaret, men de som deltar i internationella insatser prioriteras.

3.3.4 Sverige

I Sverige har Försvarsmakten fram till i dag hanterat veteransoldatfrågorna genom Försvarsmaktens HR-centrum (FM HRC). Från och med hösten 2011 drivs veteransoldatfrågorna från den inrättade Veteranavdelningen vid Personalstaben i HKV, med stöd av FM HRC som ansvarar för administrationen. Även de lokala förbanden och ett flertal ideella organisationer arbetar med veteransoldatfrågor. Från och med den 1 maj 2011 finns en beslutad samlad struktur för hur frågorna ska hanteras (se även ovan under avsnitt 3.1.4 och nedan under 3.9.4). Veteranavdelningen med tre personer har följande uppgifter:

- vara ÖB:s rådgivare i veteransoldatfrågor och ingå i ÖB:s medaljkommitté
- utveckla Försvarsmaktens omhändertagande av veteransoldater
- samordna veteransoldatfrågor i Försvarsmakten
- vara kontaktpunkt och samordnare för veteranorganisationer
- vara kontaktpunkt för veteransoldatfrågor för personal utanför Försvarsmakten
- delta i beredningen av forskning, statistik och policyfrågor inom området
- leda veteranseminarier samt studier inom området
- föreslå och följa forskning inom området
- ge råd och stöd till förband och enskilda
- stödja ceremoniell verksamhet för veteransoldater
- representera Försvarsmakten i internationellt samarbete med andra veteranorganisationer.

Förbandscheferna har fått följande uppgifter:

- möjliggöra att Försvarsmaktens alla veteransoldater är välkomna till förbandet och inte bara de som har haft sin anställning där
- samverka och utbilda lokala representanter för myndigheter, organisationer och företag om veteransoldaternas situation och

rättigheter vad gäller till exempel rehabilitering eller deras särskilda situation

- ge veteransoldater rådgivning och stöd samt underlätta kontakter med lokala representanter för myndigheter, organisationer och företag så att de bättre kan hantera sin situation.
- stödja veteransoldaterna så de får tillgång till den hjälp de har behov av via lokala myndigheter, organisationer och företag eller andra ideella organisationer
- samarbeta och stödja lokala ideella organisationer som stödjer veteransoldater och anhöriga samt tydliggöra Försvarens krav på dessa
- särskilt inbjuda veteransoldater till att delta i förbandets och Försvarens veteransoldatverksamhet, högtidsdagar och ceremonier
- regelbundet hålla veteranavdelningen och FM HRC orienterade om gjorda erfarenheter, verksamhet för veteransoldater och information om veteransoldaternas situation.

Till detta kommer de ideella organisationerna som på uppdrag av Försvaret bedriver stöd till veteransoldater och anhöriga. De främsta av dessa organisationer är Fredsbaskrarna, Invidzonen, Svenska Soldathemsförbundet och de militära kamratföreningarna. Dessa bedriver på Försvarens uppdrag bland annat:

- kamratstödande verksamhet
- anhörignätverk och anhörigträffar
- hemsida och tidning för anhöriga
- stödsamtal och parrådgivning
- stöd till familjer.

3.3.5 De baltiska staterna

Estland

I Estland svarar personalenheten på Försvarensstabens i samarbete med Försvarensministeriet för frågorna. Försvarensstabens har ansvaret för psykologiskt och socialt stöd samt för de präster som arbetar med veteranerna.

Lettland

Veteransoldatfrågor handläggs på såväl politisk nivå på olika departement som inom olika enheter inom Försvarsmakten.

Litauen

Det är i synnerhet Social- och Försvarsministerierna tillsammans med Försvarsmakten som ansvarar för stöd till veteraner i Litauen. Socialministeriet ansvarar för stöd till veteraner från andra världskriget och personer som på olika sätt drabbats av ockupationer. Försvarsministeriet ansvarar för stöd till nuvarande anställda soldater i Litauens försvar samt deras anhöriga.

Försvarsministeriet ansvarar således för soldaters hälso- och socialstöd. De ansvarar också för den övergripande implementeringen av denna politik, som utförs av försvarets olika avdelningar. "Joint Staff" planerar, organiserar och koordinerar det sociala stödet till deltagare i internationella militära insatser och deras anhöriga. Centret för Militärmedicin i Kaunas har ansvar för hälsofrågor och psykologiskt stöd.

3.3.6 Analys

Försvarsdepartementet/Försvarsministeriet svarar för politiken, medan försvarsmakten svarar för genomförandet av verksamheten. Departementet/ministeriet styr verksamheten, genom bland annat anslagstilldelningen.

Så ser det ut i samtliga nordiska länder. Det finns dock skillnader. I Norge har departementet en betydelsefull roll i arbetet, inte bara inför beslut i Stortinget, utan har också haft det i samband med att handlingsprogrammet utarbetats. Sex heltidsarbetande tjänstemän har varit involverade i processen som har pågått under nästan hela våren 2011.

I Danmark har Försvarsministeriet en något mindre roll. Tidigare fanns två heltidsarbetande tjänstemän för veteranfrågor, men för närvarande finns det bara en. Den nya myndigheten under Försvarsmakten kommer att vara viktig för veteranpolitiken i Danmark. Frågorna har dock stor tyngd i ministeriet, vilket har visat sig i Försvarsmaktens genomförande av veteranpolitiken.

I Sverige finns ingen heltidsarbetande tjänsteman för veteransoldatfrågor i departementet. Dessa frågor är del av en tjänstemans uppgifter. För närvarande finns också den person som svarar för kartläggningen av veteransoldatfrågor inom NORDEFECO-området. Genomförandet av veteransoldatpolitiken ligger på den svenska Försvarsmakten. Mycket av kommande uppgifter avseende veteransoldatfrågor läggs dessutom från

och med hösten 2011 på de olika förbanden. Man kan med andra ord säga att arbetet i Sverige är mer decentraliserat än det är i de övriga länderna.

Finlands försvarsmakt svarar för den större delen av arbetet med de så kallade fredsbevararna (krishanteringspersonalen). I ministeriet och försvarsmakten arbetar sammanlagt fem personer med veteranfrågor.

Både i Danmark och i Norge betonas starkt att veteranerna inte enbart är en fråga för Försvarsdepartementet/Försvarsministeriet, utan för hela samhället och därmed flera departement.

I de baltiska staterna har försvarsministerierna ett stort ansvar.

3.4 Vad består stödet till veteransoldaterna av? Vad gäller före, under och efter insats? Allmänt administrativt stöd? Ekonomiskt stöd? Medicinskt stöd? Kamrattstöd? Annat?

3.4.1 Danmark

Före insatsen: I Danmark utses en kontaktofficer som har ansvaret för soldaten och dennes anhöriga före, under och efter insatsen. Kontaktofficeren är också den som de anhöriga kan vända sig till i de fall soldaten har dödats under insatsen.

Soldaterna får genomgå en insatsförberedande utbildning med bland annat information om vilka reaktioner som psykiska belastningar kan medföra och hur detta kan åtgärdas. Chefer och andra ledare får särskild utbildning av psykologer.

Olika arrangemang anordnas inför utlandsinsatserna, till exempel parader.

Under insatsen: Både läkare och präst finns tillgängliga på förbanden när de är utomlands. Det finns också psykologer, stationerade i Danmark, som arbetar tillsammans med insatsledningen. Vid allvarliga händelser skickas försvarets krispsykologer till insatsområdet för samtal med soldaterna. Inför hemresan informeras veteranerna om möjliga efterreaktioner och möjligheten till stöd.

Soldaterna som är utsända i internationella militära insatser omfattas av en särskild försäkring eftersom det kan vara svårt att teckna vanliga försäkringar när man är stationerad i krigsområden. Denna försäkring gäller utöver den normala arbetsskadeförsäkringen och den avtalade grupplivförsäkringen. Den gäller också på fritiden under den internationella insatsen, även i de fall dödsfallet betecknas som naturligt.

Ersättningen, när handikappet bedöms vara 100 procent, är 3 723 000 danska kronor (mars 2011). Lön och särskilda tillägg från Försvarsmakten kvarstår efter fysisk eller psykisk skada eller sjukdom, förorsakad av tjänsten, intill den tid då personen skulle ha varit hemma, också i de fall inget arbete kan utföras i försvaret. Efterlevande erhåller vid dödsfall 2 482 000 danska kronor när den som avlidit har försörjningsansvar och i andra fall 1 239 500 danska kronor.

Samtliga bidrag till veteraner och deras anhöriga är skattebefriade.

Efter insatsen: Från och med den 1 januari 2011 är de, som kommer hem från Afghanistan, samlade under en tremånadersperiod (en vecka är det obligatorisk närvaro, resten är frivillig). De som har varit mest utsatta samlas åter efter sju månader från hemkomsten. De kan där i gemenskap bearbeta vad de varit med om och vänja sig vid det civila livet igen.

Vid hemkomsten ska veteranen för att omedelbara behov ska klaras ut erbjudas möjlighet till samtal med psykolog. Därefter kan veteranen få hjälp av psykologer om så behövs. Denna hjälp är obegränsad i tid. Den som kommer hem före planerad hemfärd blir kallad till försvarets socialrådgivare.

Efter sex⁸ månader samt två respektive fem och åtta år kontaktas de igen, genom e-post i första hand. De som då inte svarar blir kontaktade per telefon.

Försvaret har en särskild rehabiliteringsenhet. Sex månader efter hemkomsten skickar denna enhet ett frågeformulär till alla där veteranens upplevelser och reaktioner ska nedtecknas. Psykologerna kontakter de soldater som visar behov av stöd. Även rådgivare i sociala frågor finns att tillgå.

Kommunerna och regionerna har av Försvarsministeriet och Sundhedsministeriet särskilt uppmärksammats på att veteraner med psykiska problem kan ha speciella behov. Kommunerna blev samtidigt informerade om vad försvaret och "sundhedsvæsenet" kunde ge för stöd.

Skadade veteraner kan efter hemkomsten, till dess kommunen hunnit ordna bostad, bo i någon av de två handikappanpassade lägenheterna i Köpenhamn, som ägs av Försvarsmakten. Speciella hjälpmedel kan erhållas i de fall den vanliga sjukvården inte tillhandahåller detta. Grundläggande är dock målsättningen att inte skapa parallellsystem vid sidan av det generella välfärdssystemet.

⁸ Är inte en del av den nya veteranpolitiken, utan har varit gällande sedan ett par år tillbaka.

Studie- och yrkesrådgivning erbjuds efter hemkomsten. Några kan få fast anställning i försvaret. En kompetensutvärdering av de kunskaper man tillägnat sig i den internationella militära insatsen tillhandahålls också. Utvärderingen kan användas för vidare studier eller i arbetslivet.

Alla som deltagit i en internationell insats får, om de vill studera, tillgodoräkna sig vissa poäng för tjänstgöringen under en längre tid än vad som gäller för värnpliktiga generellt. Det så kallade fribeloppet som gäller vid studiebidrag/lån justeras. De som skickas ut på internationella uppdrag har också rätt att skjuta upp planerade studier eller förlänga ledigheten från en redan påbörjad utbildning. De som har arbete har rätt till tjänstledighet. Skadade får vid behov omskolning eller utbildning på försvarets bekostnad.

Den 5 september är en officiell flaggdag för Danmarks utsända. Flaggdagen infördes 2009. Ett särskilt monument har uppförts som minne av Danmarks internationella insatser från och med 1948. Invigningen var den 5 september 2011. Hemkomstceremonier är viktiga inslag i omhändertagandet efter insatsen. Försvaret anordnar alltsedan 2009 hemkomstparader runt om i landet.

[Nationell flaggdag i Köpenhamn den 5 september 2010.](#)

Källa: Hærens Operative Kommando Danmark.
Fotograf Per Amnitzbøl Rasmussen.

Veteraner som skadats i tjänsten tilldelas medaljer. Psykiskt skadade likställs med fysiskt skadade.

Den 29 april respektive den 1 maj 2011 introducerade försvaret en ny hemsida och en dygnetruntöppen telefonlinje för försvarets utsända medarbetare, veteraner och deras anhöriga. Initiativen ingår i regeringens veteranpolitik som presenterades den 13 oktober 2010. Portalen samlar den information som tidigare fanns under särskilda hemsidor för anhöriga och soldater. Hemsidan inkluderar också information från försvarets psykologer och socialrådgivare. Syftet med den nya portalen är att ha en väg in till försvarets information samt ge råd, vägledning och stöd. Portalen innehåller också en chattfunktion och spel för barn som handlar om livet som utsänd soldat. På sikt kommer portalen även att underlätta kontakter med kommunala instanser och med psykiatrin inom distriktsvården.

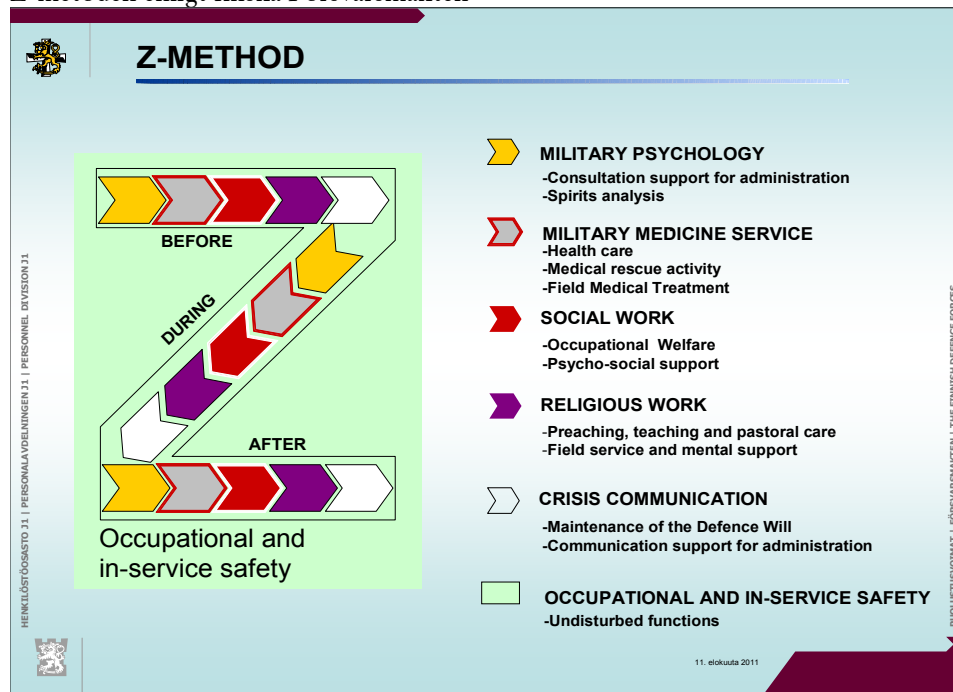
Ett Veteransekretariat och ett Videntcenter (kunskapscenter) är i gång sedan den 1 maj 2011, dock inte med full bemanning, direkt under Försvarmakten i avvaktan på att Veteranscenteret öppnar den 1 oktober 2011 (se vidare under avsnitt 3.3.1 och 3.9.1).

Veteranorganisationen De blå baskrarna erbjuder kamratstöd genom telefon, e-post och personliga kontakter.

3.4.2 Finland

I Finland kan äldre veteraner fortfarande få bidrag av olika slag.

Före insatsen: Programmet som används för de nya veteranerna, fredsbevararna/krishanteringspersonalen kallas Z-metoden. I detta program, som gäller för hela perioden före, under och efter insatsen, deltar cirka 8 personer vid varje tillfälle.

För att förbereda fredsbevararna/krishanteringspersonalen för den internationella insatsen genomförs före insatsen personliga utvärderingar, medicinska undersökningar och riskanalyser. Dessutom får soldaterna kunskaper i teambuilding. Information relaterad till uppdraget samt utbildning i stress- och krishantering och etik och moral ingår också i det förberedande programmet.

Under insatsen: Det finns tillgång till hälsovård, krisledning, psykosocialt stöd samt förebyggande rehabilitering. I varje insats deltar också en präst.

Ersättning utbetalas genom lagen om militär krishantering (211/2006). Utöver grundlönen erhålls ersättning per dag (minimum 25 euro per dag), hälsovård, grupplivförsäkring, pensionsrättigheter och semesterkompensation. Dessutom får soldaten under uppdraget fri bostad, mat och kläder.

Efter insatsen: Direkt efter insatsen görs uppföljning genom debriefing, medicinska kontroller och särskilda hemkomstprogram, vari ingår en dag med familjen. En uppföljning därefter görs efter 1–5 år.

Om fredsbevararna/krishanteringspersonalen skadas utbetalas ersättning för inkomstförluster. Ersättning kan även fås för att täcka kostnader för utbildning samt för medicinska behandlingar och rehabilitering. Särskilda bidrag vid handikapp kan det också vara frågan om. Även familjen kan få bidrag och pension. Vid allvarliga olyckor utbetalas en kompensation likartad med den statliga grupplivförsäkringen. Hemtjänst och övrig hjälp samt handikappanpassning av hemmet kan vara åtgärder som är

aktuella. Det finns ingen övre gräns för ersättningarna, utan dessa beror helt på den enskilde soldatens förhållanden, såsom tidigare inkomst och behov av vård.

Statskontoret utfärdar försäkringskort, vilket den skadade kan använda för att få den medicinska hjälp som behövs och för att täcka andra kostnader, såsom sjukhusvård och läkemedel.

3.4.3 Norge

Före insatsen: I Norge genomgår de, som vill delta i internationella insatser, systematiska tester för att visa vilka som har bäst förutsättningar att fysiskt och psykiskt klara uppdraget. Träning för att stärka gemenskapen är viktig, men även olika utbildningar för att kunna lösa kommande uppdrag. Vidare informeras om lokal kultur, politik och säkerhet, stresshantering och hälsofrågor. Information om lönevillkor, försäkringar, utrustning samt läkar- och tandläkarkontroller är också viktiga inslag i förberedelsen.

Under insatsen: Det finns tillgång till fältpräst och medicinsk personal under insatsen. För rekreation och avkoppling erbjuds ett varierat utbud med syfte att upprätthålla sammanhållningen, motivationen och den fysiska formen. Extra resurser sätts in i samband med högtider, till exempel genom att kulturpersonligheter från Norge bjuds in. I trupper som är ute i mer än sex månader genomförs hälsoundersökningar som beaktar den psykosociala arbetsmiljön.

Efter insatsen: Uppföljning sker efter fasta rutiner. Genom sina speciella kunskaper anses försvaret ha större möjligheter att ta emot veteranen mer ändamålsenligt än det civila hälsoväsendet kan göra. Från och med den 1 januari 2010 gäller enligt lag rätt till ett års psykiatrisk och psykologisk uppföljning av försvaret. Både de som finns kvar i försvaret och de som har lämnat försvaret omfattas av programmet. Under två dagar varar den så kallade debriefingen, vilken i projektform med stor framgång har genomförts på platser i Sverige.

Enligt Försvarmaktens handlingsplan (se avsnitt 3.9.3) ska soldaterna rutinmässigt kontaktas under de första månaderna efter hemkomsten. Månatliga veteranträffar genomförs i 46 norska städer. Träffarna är ett samarbete mellan Norges Veteranförbund for Internasjonale Operasjoner (NVIO) och försvaret.

Från och med 2010 ska det enligt beslut vara möjligt att överklaga ärenden som rör veteraner. Då infördes även ett objektivi skadeansvar (se nedan avsnitt 3.9.3).

Det finns en Ombudsman för försvaret, dit alla som är anställda i försvaret kan vända sig om de anser sig felaktigt, orättvist eller oskäligt behandlade. Verksamheten regleras genom en instruktion. Stortinget utser nämnd och ombudsman.

Ett hälsoregister tillkom 2001 och lagfästes 2005. I juli 2011 presenterades för första gången en samlad översikt över skadade från Afghanistan. Denna översikt har tagits fram manuellt och avser perioden 2001–2010. Psykiskt skadade ingår inte i översikten. Särskilda studier pågår för att kartlägga sådana skador. Från och med hösten 2011 kommer, med hjälp av ett speciellt rapporteringsverktyg, hälsoregistret ge förutsättningar för en tillförlitlig statistik. Frågan har behandlats i handlingsplanen (se nedan avsnitt 3.9.3).

Norges arbeids- og velferdsforvaltningskontor (NAV), som ansvarar för norska medborgares sociala och ekonomiska trygghet, är viktiga instanser när veteranerna lämnar försvaret.

Från och med sommaren 2009 genomförs större och mer formella hemkomstceremonier. Årligen hålls dessutom flera ceremoniella minnesdagar. Den 8 maj 2011 firades för första gången den så kallade Veterandagen. Samma dag som Norges frigörelse från Tyskland firas, det vill säga fredsdagen för andra världskrigets slut. Tillsammans med veteranorganisationerna genomfördes ett nationellt arrangemang med aktiviteter över hela landet. Statministern var den som ledde ceremonin i Oslo. Den första söndagen i november är Försvarets minnesdag, då hedras den personal som dött i tjänst. Försvarschefen är värd. Kungahuset är vanligtvis representerat. Regeringen och Stortinget är företrädare.

Dekorationer och medaljer är en viktig del av erkännandet av personal som tjänstgjort i krig och i krävande insatser i norska statens tjänst. Regeringen representerar vid flera medaljceremonier.

Som princip gäller att personalen ska vara hemma dubbelt så länge som den varit ute på ett internationellt uppdrag, innan de kan sändas ut igen. Det är en viktig princip både för den enskilde och för hemmaorganisationen och den utsändes anhöriga. Det har varit svårt att upprätthålla principen, särskilt för de med specialistkunskaper.

3.4.4 Sverige

Före insatsen: Utbildningspaket har utvecklats. Även skriftlig information finns att få del av. Informationen innehåller till exempel vad man ska tänka på om det värsta inträffar.

Eftersom utlandsstyrkan som begrepp avvecklades vid årsskiftet 2010/11, förändrades också bemanningsprinciperna för de internationella insatserna. Bemanningen av internationella insatser kommer i första hand att ske med personal som redan tidigare är anställd i Försvarmakten. Detta minskar behovet av personal som är särskilt anställda för internationella insatser. Informationen kan därmed bli mer målinriktad.

Under insatsen: Psykologer finns inte stationerade i insatsområdena, men skickas dit om så behövs. Flera sjuksköterskor har specialistkompetens i psykiatri. Präster tjänstgör vid större internationella kontingenter. Likaså finns det alltid tillgång till personalhandläggare.

Det medicinska stödet under uppdraget kan delas in i daglig sjukvård respektive stridssjukvård, som ges efter behov. Även helikopterresurser finns att tillgå vid större internationella militära insatser samt den svenska allmänna sjukvården.

Representant för Försvarmaktens HR-centrum åker till insatsområdet 1,5 månader innan förbanden lämnar insatsområdet. Detta för att förbereda hemkomsten för soldaterna.

Det ekonomiska stödet under insatsen består av flera olika lönetillägg; missionstillägg, utlandstillägg och traktamente.

Efter insatsen: En tvådagarssträff är en del av hemkomstprogrammet. En återträff arrangeras tillsammans med hela kontingenten efter 3–6 månader från hemkomsten. Psykologer är närvarande vid hemkomsten, likaså vid återträffen.

Uppgiften att lämna kamratstöd har ”upphandlats” av den ideella organisationen Fredsbaskrarna. De står för kamratstöd bland annat via jourtelefon och utbildning av kamratstödjare. Försvarmakten har från och med 2011, då den nya lagen trädde i kraft, ett femårigt uppföljningsansvar med krav på personlig kontakt för veteransoldaterna. Tidigare kunde soldater som skadats till följd av tjänstgöring få uppföljning av Försvarmakten i maximalt fem år. Den tidsbegränsningen är nu borttagen för dem som har särskilda behov. Den aktiva uppföljningen, är som tidigare, begränsad till fem år.

Det ekonomiska stödet består av en rad olika statliga försäkringar. Varje enskilt fall är unikt, därför går det inte att exakt ange vilka ersättningar/belopp som faller ut. Socialförsäkringsbalken kan bland annat ge ersättning för sjukpenning och inkomstförlust, Statens tjänstegrupplivförsäkring ersätter anhöriga vid dödsfall, Statens tjänstereseförsäkring gäller vid vissa resor och Statens riskgaranti utbetalas till den som under en internationell militär insats fått en arbetsskada med bestående medicinsk invaliditet eller vid dödsfall. Dessutom gäller avtalen Ersättning vid personskada (PSA), som bland

annat ersätter för inkomstförlust samt för sveda, värk och sjukvårdskostnader, Avtal om ersättning vid olycksfall och dödsfall, som vid särskilda fall kan kompensera privata försäkringar samt PA 03, ett pensionsavtal med bland annat efterlevandepension till maka/make och barn.

3.4.5 De baltiska staterna

Estland

Före insatsen: De som sänds iväg får träning och utbildning i form av stresshantering, psykologstöd och social rådgivning.

Under insatsen: Mentalt stöd av präster och psykologer erbjuds. Kamratstöd finns, men är inte officiellt sanktionerat.

Soldaten tjänstgör i en internationell operation under sex månader och har i normalfallet ingen permission alls hemma i Estland under den tiden.

Efter insatsen:

Administrativt och medicinskt stöd och även stöd av psykolog, om sådan behövs, erbjuds vid hemkomsten. Rådgivning kan fås både i grupp och enskilt. I samband med kriser ges stöd med hjälp av stödgrupper.

De skadade får vård i Storbritannien. En kontaktperson hjälper dem på plats. Rehabiliteringen sker dock i Estland. Stöd ges den skadade vid hemkomsten och under hela rehabiliteringsperioden. Ett "Health centre" (med all hjälp som kan behövas) finns att tillgå. Centret kommer också att svara för psykiatrisk rehabilitering.

Allmänna försäkringar gäller för de skadade. En särskild skrift om stöd och hjälp för de skadade inom försvaret och deras familjer har sammanställts. Det kan emellertid vara problem för dem med mer diffusa åkommor och som lämnat försvaret att få adekvat vård.

Efter en skada eller sjukdom erhålls ekonomiskt stöd till slutet av planerad insatsperiod, likaså erhålls en engångsersättning då skadan inneburit bestående nedsättning av arbetsförmågan. Även pension kan vara aktuell i vissa fall. Fortsatt hjälp ges minst ett år efter skadehändelsen och ibland under längre tid. Om behov finns, kan en tjänstebostad upplåtas upp till tre år efter att soldaten lämnat aktiv tjänst. Även tekniska hjälpmedel kan tillhandahållas.

Försvaret försöker ordna arbete för den skadade i försvarsorganisationen. I annat fall kan, om så önskas av den skadade eller den som blivit sjuk på annat sätt, försvaret betala terminsavgifter för utbildning till något civilt yrke.

Lettland

Före insatsen: Soldaterna testas inför den internationella militära insatsen och förbereds för uppdraget genom särskild utbildning.

De får även möta psykologer, präster och socialrådgivare. Soldaterna ska uppge vilka familjemedlemmar och nödvändiga kontaktpersoner som är aktuella för information etc.

Under insatsen: Soldaterna och deras anhöriga erbjuds möjlighet till telefonkontakt dygnet runt. Privata försändelser förmedlas till insatsområdet. Psykologer, präster och socialrådgivare finns tillgängliga både för soldaterna och för deras anhöriga. Socialrådgivarna gör besök hos familjerna. Anhörigträffar (med videohälsningar, videokonferenser, konserter och aktuell information) anordnas åtta gånger per år. Under insatsperioden har soldaterna rätt till semester.

Efter insatsen: Soldaterna får extra semester (20 dagar), medicinsk rehabilitering (10 dagar) och möjlighet till rekreation under semestern tillsammans med familjen (4-5 dagar). Psykologer, präster och socialrådgivare finns att tillgå för soldaten och de anhöriga.

Deltagandet i insatserna tillgodoräknas vid kommande tjänstgöring både för möjligheten till befattning på högre nivå och för möjligheten till högre ersättning. Tiden i insatser beräknas extra förmånligt (1 dag likställs med 3 dagar i vanlig tjänst).

Litauen

Före insatsen: Soldaterna förbereds mentalt. Deras allmänna hälsotillstånd testas noggrant. Soldater och fältpastorer som väljer att delta i insatserna undervisas med hjälp av programmet "body support" att i ett tidigt stadium identifiera tecken på traumatisk stress.

Under insatsen: Det finns tillgång till psykologiskt stöd för soldater och deras familjemedlemmar under hela insatsen. Fältpastorer erbjuder också mentalt stöd.

Deltagare i internationella insatser får högre lön med anledning av riskerna.

Efter insatsen: Soldater får tid till rehabilitering i medicinsk form, men även vård i förebyggande syfte för posttraumatiska symptom. Detta sker i centret för militärrehabilitering (en avdelning inom Centret för Militärmedicin).

Efter framgångsrikt deltagande tilldelas soldaterna medalj.

I likhet med övriga soldater får deltagare i internationella insatser ersättning för skador och dödsfall, all arbetsrelaterad socialförsäkring,

ersättning för kost, logi och flyttkostnader, samt pension och hälso- och livförsäkring.

3.4.6 Analys

Danmark och Norge har redan ett väl utvecklat program för tiden före, under och efter en insats. Den svenska Försvarsmaktens program är mindre omfattande, men arbetet med hur soldaterna ska tas om hand efter insatsen har prioriterats i Försvarsmaktens nya handlingsprogram. Även Finland har ett program som täcker före, under och efter insatsen.

De baltiska staterna har genomtänkta åtgärdspaket före, under och efter insatsen. Före insatsen har man för att förbereda soldaten för insatsen tester och särskild utbildning. Under insatsen ges psykologiskt stöd. Präster finns stationerade på insatsområdet för att ge mentalt stöd. Estniska soldater får den akuta vården i Storbritannien.

3.5 Stöd till anhöriga. Vem är anhörig? Vad består stödet av och vilka är förutsättningar för stöd?

3.5.1 Danmark

I Danmark inkluderar anhörigbegreppet alla som har en emotionell relation till den utsände.

TVå månader före insatsen får de anhöriga en inbjudan till en anhörigträff. Information och informationsmaterial delges och kontaktofficern presenteras. Broschyrerna "När du sendes ud", "Mens i er væk fra hinanden" och "När du kommer hjem" delas ut till alla. Även informationsmaterial som rör barnfamiljer tillhandahålls.

Anhöriga kan få hjälp av psykolog och rådgivare i sociala frågor under och efter insatsen.

På vissa platser i landet har särskilda stödgrupper för barn och mindre syskon till soldaterna anordnats. Efter halva insatsperioden inbjuds de anhöriga till särskilda träffar.

Anhöriga får även delta i vissa ceremonier före och efter insatserna.

3.5.2 Finland

Både Försvarsmakten och Suomen Rauhanurvaajaliitto (Finlands Fredsbevararförbund) arbetar med anhörigfrågor. Anhörig kan vara vem

som helst. Vid försäkringsfrågor är den anhörig som juridiskt definieras som anhörig.

De anhöriga får information före insatsen. De inbjuds även att delta under en dag i soldatens hemkomstprogram.

Vid dödsfall erhålls stöd, pension och begravningshjälp.

3.5.3 Norge

I Norge är anhörigbegreppet inte klart definierat. Soldaten bör uppge minst två personer, men gärna fler. Alla som försvaret fått uppgift om får information från avdelningscheferna, inbjudningar till hemkomstceremonier med mera. Information och kontakter sker före insats. Uppföljning görs efter behov.

Anhöriga till dem som dödats blir under 14 månader föremål för särskild uppföljning, både praktiskt och genom samtalsstöd. Stödet, när soldaten är skadad, varierar efter behov. En kontaktperson utses för att underlätta för de anhöriga.

Under den period som soldaten tjänstgör utomlands får familjer med barn ett skattefritt familjetillägg på 6 000 norska kronor per månad (2011). Under tjänstgöringen får anhöriga information om förhållandena för den utsände. Kontakter med den tjänstgörande underlättas. Den som är ute på uppdrag har permissionsresor med jämna mellanrum. För att stödja familjen finns särskilda familjekoordinatorer.

3.5.4 Sverige

Med begreppet anhörig avses ”person som har en mycket nära social relation till den skadade eller avlidne” (prop. 1998/99:68).

I princip kan vem som helst vara anhörig till en anställd i internationell tjänst enligt Försvarmaktens gällande definition. Det är en person som har en relation, genom släkt eller vänskap, med någon som ingår i Försvarmaktens internationella militära insatsförband eller gör någon annan form av tjänstgöring utomlands inom Försvarmaktens ram. Försvarmakten skiljer dock på anhörig, som beteckning på alla närstående i en vidare bemärkelse, och närmast anhörig. Med närmast anhörig avses den person som den anställde själv har valt att definiera som personen som står honom eller henne närmast. Den anställde kan ange upp till två personer som närmast anhöriga. Närmast anhörig har i detta sammanhang inget samband med den juridiska definitionen.

Försvarmakten anordnar träffar med anhöriga och underlättar kommunikationen mellan veteransoldaten och familjen och övriga som

soldaten vill ha kontakt med. Försvarsmakten har dessutom upphandlat ett mycket omfattande stöd till anhöriga via Svenska Soldathemsförbundet och anhörigorganisationen Invidzonen.

Svenska Soldathemsförbundet erbjuder bland annat så kallade PREP-kurser (Prevention and Relationship Enhancement Program) i kommunikation för par i samband med utlandstjänstgöring, ett sätt att stärka relationen inför en längre tids frånvaro från varandra. Även par- och familjerådgivning erbjuds soldat och anhörig före, under och efter utlandstjänstgöring. Svenska Soldathemsförbundets familjestöd sker i samverkan med Försvarsmakten, Invidzonen och veteranorganisationer, däribland Fredsbaskrarna. På lokal nivå samverkar soldat- och örlogshemmen med garnisonsledning, lokalt anhörigansvarig och andra lokala föreningar och nätverk i syfte att för hela soldatfamiljen skapa tryggare sociala förutsättningar.

Invidzonen är en ideell organisation som riktar sig till anhöriga. Verksamheten bygger på att anhöriga stöttar varandra samt hjälp till självhjälp. Invidzonen driver en särskild hemsida med chattfunktion, information och stöd samt ger ut en särskild tidning till anhöriga.

Försvarets stöd till anhöriga kan, förutom information om den anställda som tjänstgör i en internationell militär insats, vara psykosocialt stöd. En anhörig kan också få ersättning för skäligt antal resor till den skadade eller avlidne och ersättning för restiden samt uppehälle om den som tjänstgör i internationell militär insats behöver sjukhusvård eller avlidit.

Ekonomiskt stödjer Försvarsmakten barnfamiljer med ett skattepliktigt tillägg på 4 000 svenska kronor per månad om arbetstagaren har hemmavarande barn under 18 år eller under 20 år om de är studerande på gymnasienivå.

3.5.5 De baltiska staterna

Estland

Nära känslomässiga band är i Estland avgörande för vilka som kallas anhöriga i detta sammanhang. Soldaten kan ange att 50 % av de ersättningar som anhöriga är berättigade till ska tilldelas de som soldaten själv önskar, medan resten ges enligt fastställd lag.

”Health centret” (se ovan avsnitt 3.4.5) har även program för familjer. Familjer får stöd av till exempel psykologer. Under de sex månader som soldaten är ute på en insats ordnas två träffar med anhöriga. Träffarna arrangeras så att deltagande på olika platser i landet underlättas. Det finns en hemsida som också ger råd till anhöriga, likaså en särskild telefonlinje för att de anhöriga ska kunna få del av viktig information. En

skrift "Home from a Mission" har sammanställts för att underlätta hemkomsten.

Om den skadade vistas på sjukhus utomlands ordnar försvaret möjligheter till besök för de närmast anhöriga. Även psykologstöd och krisrådgivning finns att få del av.

I samband med dödsfall får de anhöriga socialt stöd och psykologisk hjälp samt den information som kan behövas. Dessutom erbjuds begravningshjälp.

Lettland

Även Lettland tar hand om familjerna under insatsen och vid behov även efter.

Psykologer, präster och socialrådgivare finns att tillgå. Det finns möjlighet för två familjemedlemmar att besöka den skadade vid vård utomlands.

Om soldaten dödats står staten för begravningskostnaderna. Försvaret sköter även det praktiska arbetet med begravningen. Stöd av psykolog, präst eller socialrådgivare ges utan begränsning. Föräldrar, barn och make/maka erbjuds rehabilitering. På den avlidnes födelsedag och dagen för dödsfallet får familjen besök av Förvarsministeriet. De anhöriga får en ersättning motsvarande cirka 70 000 euro.

Litauen

I Litauen räknas oftast make/maka och blodssläktingar (föräldrar, barn, far- och morföräldrar, barnbarn, syskon) till anhöriga. Dock beskrivs dessa grupper något olika i juridisk text.

Ett program för icke-finansiellt stöd för anhöriga till soldater som deltar i internationella insatser håller på att genomföras inom försvarssystemet. Enligt programmet beskrivs familjen som soldatens make/maka och minderårigt barn (upp till 24 år om de studerar på heltid) samt personer i familjen som inte är arbetsföra. Barn som föds efter soldatens död räknas också till denna grupp. Soldater kan ange andra anhöriga som kontaktpersoner och stödmottagare (exempelvis vänner). Även dessa personer får hjälp och stöd under missionsperioden och deltar i möten eller evenemang som ordnas av försvaret.

Typ av stöd till veteransoldaters anhöriga är följande:

- förstahandsinformation om situationen inom regionen där insatsen pågår (det finns ett telefonnummer som anhöriga kan ringa kostnadsfritt och få information om situationen i regionen eller

soldatens hälsotillstånd, samma information kan man få via Försvarsministeriets hemsida)

- anhöriga kan vid behov få psykologiskt stöd direkt, eller via telefon
- det finns möjlighet att delta i möten och evenemang specifikt för anhöriga, vilka anordnas av försvaret
- det ordnas privata videosamtal mellan soldater och anhöriga, som ger dem möjlighet att se varandra under samtalets gång
- anhöriga får tillsammans med soldater åka till centret för militärrehabilitering efter missionen, men då till självkostnadspris.

3.5.6 Analys

I de nordiska länderna tolkas anhörigbegreppet generöst.

De anhöriga och då särskilt den närmaste familjen har fått allt större betydelse i det nordiska veteranarbetet. Det anses som ett grundläggande behov att soldaten har en fungerande relation till fru/sambo och övriga i familjen både under insatsen och efter. Danmark har särskilt inriktat sig på barn och ungdomar. Mycket litteratur har tagits fram, som de andra länderna, speciellt Sverige översatt och använt för eget bruk.

Psykologhjälp kan både soldaten och soldatens familj behöva, vilket också erbjuds. Även hjälp med sociala och praktiska frågor kan erhållas. I Norge och Sverige utbetalas ett särskilt tillägg varje månad till de soldater som har barn. En stor del av stödet i Sverige ges av Svenska Soldathemsförbundet och anhörigorganisationen Invidzonen med hjälp av ekonomiska bidrag från försvaret. Bland annat drivs en försöksverksamhet med öppen förskola av Svenska Soldathemsförbundet. I Danmark finns på vissa platser stödverksamhet för barn och mindre syskon. De anhöriga bjuds in till hemkomstceremonierna för att tydliggöra att de internationella insatserna berör hela familjen.

De baltiska länderna visar ett stort engagemang i dessa frågor, särskilt vad gäller det personliga omhändertagandet av anhöriga när soldaten dödats.

3.6 Ingår samarbete med andra samhällsinstanser? Statliga eller kommunala myndigheter? Sjukvården? Privata företag?

3.6.1 Danmark

I Danmark sker samarbete med flera instanser. De mest väsentliga är övriga ministerier och Rigshospitalet samt kommuner och regioner. Rigshospitalet är det sjukhus som tar emot de skadade när de anländer till Danmark. Försvaret har velat ha en hög grad av erfarenhet och expertis vid mottagandet och därför ges den akuta vården av sjuka och skadade av ett och samma sjukhus, Rigshospitalet. Kontaktofficeren och försvarets kontaktläkare ska om möjligt själva vara närvarande när den skadade kommer hem. Kontaktofficeren ska också stödja veteranen och de närmast anhöriga och se till att de får hjälp från till exempel försvarets socialrådgivare eller av psykolog, men framför allt av den ordinarie hälso- och sjukvården. Inget parallellsystem ska byggas upp.

I Danmark finns 98 kommuner. Det är stor skillnad mellan kommunerna vad gäller erfarenhet och kunskap i dessa frågor. En del kommuner har en god erfarenhet av veteraners fysiska och psykiska skador, genom att flera veteraner vistas i kommunen, medan andra har en mer begränsad erfarenhet. I Danmark har man löst problemet genom att den enskilda kommunen har möjlighet att vända sig till Den Nationale Videns og Specialrådgivningsfunktionen (VISO) som veteranerna blev en del av i och med regeringens beslut i oktober 2010. VISO är en central funktion, där expertkunskaper inom området finns samlade till stöd för medborgare, kommuner och institutioner. Dessa kan vända sig till VISO för att få råd och hjälp vid utredningar av problem inom det sociala området.

Samarbete med privata psykologer förekommer. Veterankortet (ett legitimationskort som visar att innehavaren har varit i en internationell insats) är också exempel på samarbete med privata företag. Soldatlegatet är ytterligare ett exempel på samarbete med privat verksamhet. Det är en privat fond som ekonomiskt stödjer civil och militär personal som deltagit i en internationell insats och skadats psykiskt eller fysiskt. Även anhöriga kan få del av stödet. Sedan starten 2009 har fler än 300 utsända och deras anhöriga beviljats bidrag.

3.6.2 Finland

I Finland finns det inte något speciellt centrum eller sjukhus för de fredsbevarare/den krishanteringspersonal som behöver medicinsk behandling. De skadade får vård i den vanliga hälso- och sjukvården. Försvarsmakten har dock särskilda avtal för specialistvård med Helsingfors och Uusimaas sjukvårdsområden, vilka inkluderar psykologisk behandling. Samarbete sker även med kommunerna.

Privata verksamheter kan anlitas. Statskontoret står för kostnaden. Statskontoret utbetalar också försäkringsersättningar och dylikt.

3.6.3 Norge

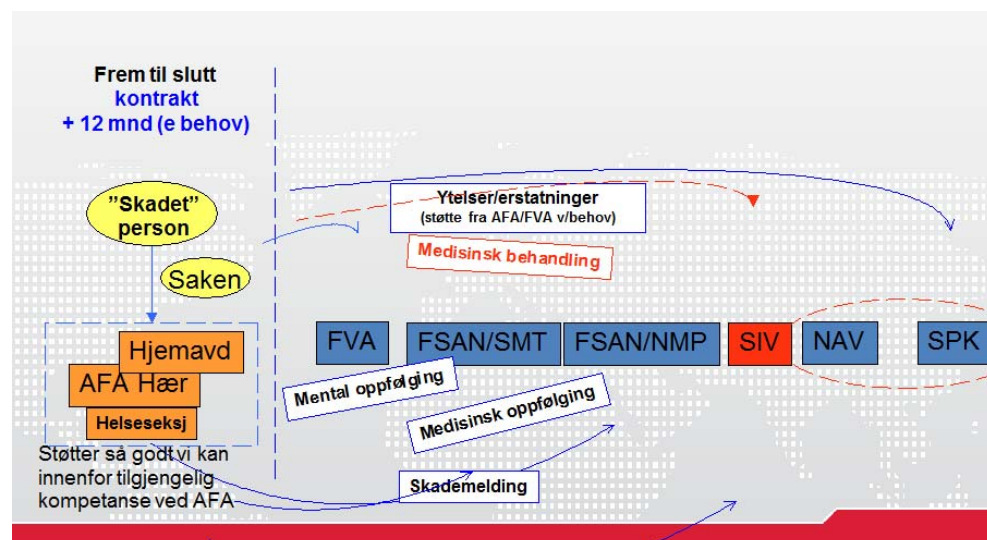
I Norge sker samarbeidet med andre samhällsinstanser genom till exempel Statens pensjonskasse (SPK), utrikestjensten, Værnpliktsverket, justitiesektoren (som bl.a. erbjuder utbildning), og Kontor for Psykiatri og Stressmestring (KPS) samt Norges arbeids- og velferdsforvaltning (NAV), sjukvården og primær vården. Administrativ foresatt avdeling (AFA) støtter forbandens verksamheter i veteranfrågor.

NAV-kontoren ingår i en omfattande förvaltningsorganisation som började etableras 2006. På lokal nivå är NAV ett partnerskap mellan staten, företrädd av NAV-organisationen för fylket⁹, och respektive kommun. Där samorganiserar de statliga myndigheternas verksamhet med kommunernas socialtjänst (se även avsnitt 3.4.3).

Fysiska skador behandlas inledningsvis på ett sjukhus i Oslo. Ett särskilt avtal är tecknat mellan detta sjukhus och Försvarsmakten.

Nedanstående bild visar hur många skiftande instanser som kan vara delaktiga i en veteransoldats rehabilitering.

Samarbetspartner som alla kan vara aktuella då en skadad veteran tas om hand i Norge. Exemplet visar försvarsgrenen Hæren:

FSAN står for Forsvarets sanitet, SIV for sivil og SMT for Stressmestringsteam. Övriga förkortningar se ovan i rapporten.

⁹ Regional administrativ enhet i Norge. Totalt finns det 19 fylken.

Försvarmaktens samarbete med privata företag är begränsat, dock kan samlevnadskurser genomföras i privat regi. Det förekommer även visst samarbete med stiftelser.

3.6.4 Sverige

Försvarmakten i Sverige har för akut medicinskt omhändertagande ett avtal med Akademiska sjukhuset i Uppsala. I övrigt ansvarar landstingen helt för sjukvården såsom för den övriga befolkningen.

I framtiden, när det finns tidvis tjänstgörande personal och direkt-rekryterade för internationella militära insatser, måste nätverksbyggandet med den ordinarie hälso- och sjukvården utökas. Det är dock en grundläggande princip i Försvarmakten att inga parallella system ska byggas upp för socialt stöd eller hälso- och sjukvård, utan kommunernas och landstingens organisationer ska användas även för veteransoldater och deras familjer. Idag utnyttjas dock privata psykologer vid sidan av kommunernas och landstingens resurser. I och med Försvarmaktens nya handlingsprogram kommer denna resurs att förstärkas i egen regi (se nedan under avsnitt 3.9.4).

Försvaret samarbetar också med statliga myndigheter, såsom Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen.

3.6.5 De baltiska staterna

Estland

I Estland sker samarbete med det allmänna sjukvårdssystemet, i vilket de skadade tas om hand. Den medicinska enheten inom försvaret har ett avtal med ett sjukhus i Tallinn. De har också samarbete med kommunerna när så behövs.

Psykoterapeuterna är privata.

Lettland

I Lettland sker samarbete med civila institutioner och olika resurser inom Försvarmakten.

Litauen

Försvarsministeriet och Försvarmakten i Litauen samarbetar med Sauliu sajunga (frivillig skytteorganisation), som organiserar sommarläger för unga medlemmar i organisationen, elever, barn från utsatta familjer samt andra ungdomar. Försvarsministeriet håller på att förhandla om

möjligheter för insatssoldaters barn att högprioriteras inför dessa sommarläger.

3.6.6 Analys

I Sverige i likhet med i Danmark och Norge är det viktigt att inte bygga upp parallella system för det som kommuner och landsting (mot-svarande) eller andra offentliga organ redan svarar för.

I Danmark har man dock i handlingsplanen från oktober 2010 beslutat att veteranerna ska bli en del av målgruppen för Den Nationale Videns- och Specialrådgivningsfunktion (VISO). Det är en verksamhet på den centrala nivån till stöd för den lokala.

I Sverige har Försvarsmakten anställt ytterligare 22 psykologer och nyanställt 29 rehabiliteringsstödjare för att stötta veteransoldaterna direkt eller indirekt genom rådgivning och handledning samt för samverkan med civila myndigheter som bedriver sjukvård eller har annat ansvar gentemot veteransoldaterna. Detta syftar till att stärka veteransoldaternas möjlighet att få rätt hjälp och för att hantera en ofta svår situation.

Även Finland och de baltiska staterna har samarbete med övriga samhällsinstitutioner, såsom särskilda sjukhus och andra civila institutioner.

3.7 Ingår samarbete med soldatororganisationer? Frivilligorganisationer? Fackliga organisationer?

3.8 Ingår samarbete med andra intresse- eller frivilligorganisationer. Vad innebär det? Är sådant stöd ett komplement till försvarsmaktens stöd eller svarar organisationerna för en specifik del av det samlade veteransoldatstödet i stället för försvarsmakten?

Avsnitten 3.7 och 3.8 redovisas gemensamt.

3.7–3.8.1 Danmark

I Danmark finns det tre veteranhem, där soldater och deras anhöriga kan träffas. Frivilliga med anknytning till soldat- och sjömansföreningar står för driften av dessa hem med bidrag från Försvarsmakten samt olika fonder.

En särskild instans (Veteransekretariatet) inrättas senast den 1 oktober 2011, men är i begränsad omfattning redan igång sedan den 1 maj 2011. Denna verksamhet ska kunna lyfta frågor som berör flera organisationer och koordinera information från dessa (se mer under avsnitt 3.9.1).

Försvarsmakten samarbetar även med fyra fackliga organisationer.

Interforce är ett samarbete mellan danska försvaret och civila privata och offentliga verksamheter, som handlar om försvarets behov av frivillig personal. Ändamålet är att förbättra förhållandena för dem som stödjer försvaret samtidigt som de arbetar hos en civil arbetsgivare. Interforce bildades 1999. I dag deltar drygt 1 800 företag i verksamheten.

3.7–3.8.2 Finland

Det finns fyra veteranorganisationer i Finland som arbetar med de äldre veteranerna. Sedan 1988 samarbetar Försvarsmakten och veteranorganisationerna (bl.a. när det gäller Nationella veterandagen).

Finlands Fredsbevararförbund är en del av det psykosociala stödet. De har ett samarbetsavtal med Försvarsmakten för kamratstöd och stödsamtal via telefon för fredbevararna/krishanteringspersonalen. De deltar även i information till soldater och deras familjer samt i viss utbildning. De har också del i hemkomstprogrammet.

Eftersom många i de internationella militära insatserna är reservister sker inget samarbete med de fackliga organisationerna (Försvarsmaktens krishanteringspersonal består till 80-90 % av frivilliga).

3.7–3.8.3 Norge

I Norge sker ett löpande samarbete med soldat- och frivilligorganisationer och likaså med de fackliga organisationerna. Samarbete sker även med Värnpliktsrådet. Genom Soria-Moria-förklaringen¹⁰ understryks betydelsen av samarbete med de frivilliga organisationerna. Arbetet med handlingsplanen är ett bra exempel på samverkan. Organisationerna stöds ekonomiskt av Försvarsdepartementet och Försvarsmakten.

Veteranförbundet Skadde i internasjonale operasjoner (SIOPS) är den minsta organisationen av de tre som varit med i arbetet med handlingsplanen. De har bara 153 medlemmar. I genomsnitt har de en kontakt med en veteran per dag. De arbetar både med fysiskt och med psykiskt skadade veteraner.

Förbundet arbetar med kompetensöverföring, rådgivning och påverkan på nationell nivå. Deras verksamhet är ett komplement till Försvarsmaktens stöd.

¹⁰ En plattform för regeringssamarbetet (13 oktober 2005).

Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner (NVIO) är det största förbundet som deltagit i arbetet med handlingsplanen. De har 55 lokalförbund och 7 000 medlemmar. Förbundet har funnits sedan insatsen i Ghaza 1956. Samarbete sker med Blue Berrets. De svarar framför allt för kamratstödjande verksamhet och har stor del i hemkomstprogrammet. De arrangerar veteranträffar runt om i landet på uppdrag av försvaret. De får bidrag från Försvarsdepartementet för vissa uppgifter som rör kamratstöd, till exempel hemsida och telefonstöd. Det är ett nära samarbete mellan departementet och NVIO och försvaret och NVIO.

Organisationerna är till för att vägleda veteranerna i de frågor som dessa har behov av. SIOPS arbete kan vara av samma slag som det försvaret svarar för. NVIO utför andra uppgifter. De ägnar sig åt projekt, till exempel fisketurer och MC-grupper. Försvarsmakten arbetar med att försöka få soldaterna tillbaka till samhället. Organisationerna stöttar mer individinriktat.

Försvarsmakten i Norge samarbetar också med en del andra organisationer i veteranfrågor, till exempel Norske Reserveoffiserers Forbund.

3.7–3.8.4 Sverige

Det finns enligt en särskild förordning 27 frivilliga försvarsorganisationer i Sverige, exempel på sådana är Lottorna och Bilkåristerna.

Samarbete sker även med de fem centrala och lokala fackliga organisationerna. Dessa har ingått i en arbetsgrupp som haft till uppgift att verkställa den samlade veteranpolitik som regeringen uppdragit åt Försvarsmakten att genomföra. I detta arbete deltar också ett flertal ideella organisationer, bland annat Fredsbaskrarna, Invidzonen, Kamratföreningarna och Svenska Soldathemsförbundet. Därmed är intresseorganisationerna med och påverkar.

Fredsbaskrarna är en intresseorganisation. Målsättningen för förbundet är att bevara och utveckla det kamratskap som grundlagts under tjänstgöring i det svenska försvaret eller vid internationella insatser utsänd av svensk statlig myndighet samt att säkerställa att veteran-soldater och anhöriga får det stöd de behöver. I det ingår att i enlighet med tecknat avtal med Försvarsmakten driva en kamratstödjande verksamhet och stödja även de som inte är medlemmar, men som ryms inom ramen för förbundets verksamhet.

Svenska Soldathemsförbundet har i dag 14 soldathem, vilka är belägna utanför förbanden, på civilt område. Mycket av arbetet sker på lokalt plan. Soldathemsförbundet inriktar sin verksamhet i första hand mot

familjen. De anlitas av Försvarsmakten vid utbildning av soldaten och dennes partner före insatsen (s.k. PREP-kurser). De svarar också för behovsprövade insatser och informationsträffar, temakvällar och andra familjeaktiviteter.

Invidzonen är en ideell förening vars syfte är att underlätta för hemmavarande anhöriga till utlandstjänstgörande personal. Man stöttar även veteransoldater med frågor som rör deras släktingar, partners, vänner eller kollegor här hemma och ser den tjänstgörande som en av dem som behöver stöd för att kunna göra en fullvärdig insats och ge den hemmavarande trygghet.

Kamratföreningarna vid förbanden bedriver en allt mer omfattande kamratstödjande och anhörigstödjande verksamhet. De finns vid samtliga förband i Försvarsmakten och drivs ideellt med dess stöd. Kamratföreningarna får en allt större betydelse genom sin direkta närvaro på samtliga garnisonsorter och att de känner verksamheten väl. En riksorganisation finns för samordning och utveckling av kamratföreningarna, Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund (SMKR).

Svensk soldat är en ny organisation. Det är ett intresseförbund för rekryter samt gruppbefäl, soldater samt sjömän.

3.7–3.8.5 De baltiska staterna

Estland

I Estland finns det organisationer för skadade veteraner samt andra NGO¹¹-organisationer med vilka man samarbetar. Ibland får dessa organisationer ekonomisk ersättning för det arbete de utför. Bastion är en organisation för de nya veteranerna (det är ännu en relativt liten organisation). Fredsbaskrarna, som finns i många andra länder, finns inte i Estland. Det finns inte heller några fackliga organisationer för soldater.

Organisationernas uppgifter är ett komplement till försvarets arbete.

Lettland

I Lettland anordnas informationsmöten och konserter där olika myndigheter och organisationer samverkar.

Litauen

Försvarsministeriet och Försvarsmakten, i samarbete med olika soldat- och frivilligorganisationer, anordnar informationsmöten och evenemang

¹¹ Non-government organisation.

som ökar medborgarnas ”patriotism” och utökar landets försvarsförmåga. De flesta organisationer har samarbetsavtal och träffas regelbundet med chefer från försvaret, för att diskutera olika frågor. Detta samarbete är emellertid inte avsett att hjälpa soldater som deltar i internationella insatser eller deras anhöriga.

Det finns i Litauen en frivilligt organiserad klubb, Penelopi klubbas, som förenar familjer med soldater som deltar/deltagit i internationella insatser. Här kan man dela information, ställa frågor till psykolog och få hjälp med att lösa olika sorters problem. På så sätt bidrar klubben till att förverkliga stödpolitiken.

3.7–3.8.6 Analys

Samarbete med olika soldat-, intresse- och frivilligorganisationer sker i samtliga nordiska länder.

I många fall kompletterar organisationerna försvarsmaktens uppgifter. Då handlar det ofta om kamratstöd och anhörigfrågor. De ideella och frivilliga organisationerna kan stödja veteraner och anhöriga under andra förutsättningar än försvarsmakten. Organisationerna kan hjälpa mer personligt och ofta på ett sätt som den enskilde kan uppfatta mindre administrativt betungande. I vissa fall kan organisationernas åtgärder också vara mer kostnadseffektiva.

Även samarbete med fackliga organisationer är regel, med undantag av Finland. Där är den berörda personalen till största delen reservister, vilka inte är anslutna till någon facklig organisation.

Även i de baltiska staterna sker samarbete med olika frivilliga organisationer.

3.9 Vilken utveckling pågår i respektive land? Vad är beslutat och håller på att genomföras? Vad är planerat?

3.9.1 Danmark

Danmark har under många år arbetat intensivt med veteranfrågor. De har mer än övriga länder de senaste åren drabbats av insatsernas konsekvenser genom att flera soldater skadats eller dödats. Handlingsplanen, som regeringen offentliggjorde den 13 oktober 2010, ger ramarna för hur samhället bäst erkänner och om så behövs stödjer veteranerna för att de ska klara psykiska och sociala problem eller fysiska skador, orsakade av insatsen. Stödet kräver samverkan mellan många aktörer i hela samhället, såsom stat, regioner, kommuner och frivilliga

organisationer. Danmarks veteranpolitik enligt handlingsplanen bygger vidare på en god grund av redan existerande åtgärder (se ovan). Ny kunskap och erfarenhet ska löpande komma veteranen och anhöriga till del. Därför har regeringen beslutat att veteranpolitiken ska utvärderas 2012, för att därigenom försäkra sig om att målen uppnås, att Danmarks veteraner ska erkännas för sina insatser och vid behov få det stöd som krävs.

Erkännande av och stöd till utsända soldater, anhöriga och veteraner ingår enligt regeringens beslut i den danska regeringens veteranpolitik, Anerkendelse og støtte, vilken innehåller 19 uppdrag (bilaga 3).

Förutom den särskilda myndigheten Veterancenteret, som har till uppgift att koordinera insatser för veteraner och anhöriga inrättas i anslutning till detta centrum ett veteransekretariat och ett kunskapscentrum.

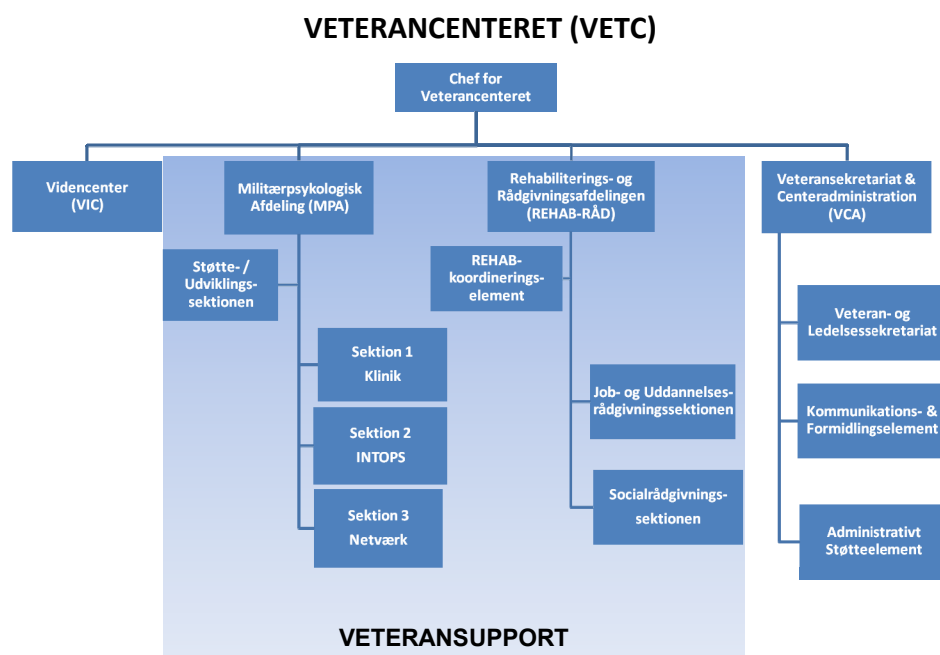
Som framgår av bilaga 3 har Försvarsministeriet ansvar för de flesta uppdragen, ibland tillsammans med andra ministerier. Ett antal uppdrag svarar andra ministerier helt för (för uppdrag 5 svarar Indenrigs- og Sundhedsministeriet, för uppdrag 7 Socialministeriet och för uppdrag 17 Beskæftigelsesministeriet).

Den danska försvarsmakten har den 11 november 2010 fått i uppdrag att inom 11 olika projekt implementera 16 av de 19 uppdragen.

Den självständiga myndigheten, Veterancenteret, inrättas under Försvarsstabens myndighetsområde. I april 2011 beslutades att den ska placeras i Ringsted där 75 av 110 anställda ska ha sin placering. Placeringen av centret har skett mot bakgrund av att det ska vara lätt tillgängligt för veteranerna och inte alltför långt ifrån kommande samarbetspartner, men framför allt för att en snabb etablering skulle vara möjlig. Centret samlar resurserna på veteranområdet, i form av till exempel studievägledare, psykologer och socialarbetare. Knutet till centret ska, som ovan nämnts, också finnas ett permanent kunskapscenter (Videncentret), vars arbete ska kunna nyttjas för att förebygga skador. Samarbete ska ske med externa institutioner.

Veteransekretariatet, som också är knutet till den nya organisationen, inrättas för att stödja och koordinera de frivilliga organisationerna.

Organisation av försvarets veterancenter som det kommer att se ut den 1 oktober 2011:

Före, under och efter insats

Förutom inrättandet av centret och de verksamheter som är knutna till det, framhålls i planen att fysiskt och psykiskt skadade likställs. Försvarets medalj för skadade i tjänst kommer därför fortsättningsvis även att delas ut till psykiskt skadade. De psykiskt skadades behandlingsmöjligheter stärks och förutsättningarna för ekonomisk ersättning justeras.

I de fall veteranen inte längre tjänstgör i försvaret ska en aktiv uppföljning genomföras det första året efter hemkomsten. Kamratstödet ska förbättras och då behov föreligger ska försvarets social- och sjukvårdspersonal involveras.

I övrigt förstärks nuvarande åtgärder som kommer veteranerna till godo. Vad gäller reglerna för kontanthjälp har en justering av lagen inneburit att den enskilde fått större möjlighet att få del av sådan hjälp. Ett särskilt kompetenskort, som inledningsvis är ett projekt inom delar av Försvaret, beskriver de kunskaper, färdigheter och den kompetens veteranen skaffat sig under tjänstgöringen. Kortet ska kunna användas för studier eller nytt arbete.

Mycket har redan genomförts eller är på väg att genomföras för att vara en del av veteranpolitiken från och med den 1 oktober. Även uppdrag 5 Ökade behandlingsinsatser för psykiskt skadade veteraner, som kommer att kosta försvaret 8-10 miljoner danska kronor, verkar nu klaras ut under hösten 2011. Dessutom arbetar Arbetsmarknadsdepartementet

(Beskæftigelsesministeriet) med ett nytt förslag om att inrätta även ett jobbcenter vid Veterancenteret.

Anböriga

Veterancenteret ska också stödja de anhöriga. Insatsens påverkan på partner och barn ska studeras. Resultaten kan innebära att stödet ökar (uppdrag 14, enligt bilaga 3).

Organisationer m.fl. externa aktörer

Samarbete med organisationer behandlas i handlingsplanen bland annat genom Veteransekretariatet. Sekretariatet ska stödja organisationerna som därmed också ges bättre möjligheter till samarbete med varandra.

Genom VISO (uppdrag 7) och informationssatsningen (uppdrag 8) förbättras veteranarbetet i kommuner och på specialinstitutioner.

3.9.2 Finland

I Finland är generellt möjligheterna att få stöd goda och åtgärderna har hög kvalitet. Samtidigt är det inte alltid lätt för den skadade att få en bra överblick av de möjligheter som finns för råd och stöd. För att få en bättre samordning finns det flera initiativ som övervägts inom följande områden:

- utveckla lagstiftningen för krishantering (t.ex. rehabilitering)
- arbetsförhållandena för den personal som deltar i internationella insatser
- försäkrings- och kompensationsfrågorna för denna personal
- nya sätt att garantera specialistvård när så behövs.

En del av dessa initiativ fordrar en ny lagstiftning, men det mesta kan klaras ut med ökat samarbete mellan Försvarsministeriet, Försvarsmakten och andra myndigheter (Social- och hälsovårdsministeriet, Statskontoret, Arbetshälsoinstitutet) och frivilliga organisationer (Finlands Fredsbevararförbund).

Hemkomstprogrammet kommer att utökas till 2–3 dagar och också inkludera uppföljning av den psykiska hälsan. Uppföljningen av den finska insatspersonalen kommer att intensifieras och ske efter sex månader respektive fem år. Även de anhöriga kommer att få information sex månader efter insatsen. Nätverk för sociala frågor kommer att byggas upp.

Förbättringar planeras även för

- analyser och hantering av risker
- möjligheter att hålla kontakt med dem hemma
- psykosocialt stöd under insatsen
- utbildning av ledningspersonalen samt teambuilding
- erfarenhetsutbyte och arbete med etik- och moralfrågor
- forskning och utveckling.

På sikt kan fredsbevararna/krishanteringspersonalen komma att integreras med de gamla veteranerna. Av de 23 veteraner som finns för veteranerna från tiden 1939–1944 kan ett av dem komma att öppnas för denna senare tids insatspersonal.

3.9.3 Norge

Den norska handlingsplanen, som presenterades den 2 maj 2011 omfattar åtgärder under tiden 2011–2013. Många åtgärder kommer dock att gälla även efter denna period och kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet. Enligt planen ska Norge vara tydlig i erkännandet av norska kvinnors och mäns insatser, oberoende av den offentliga debatten om själva insatsen.

Lagen gällande veteranerna justeras inte. Regeringen har däremot önskat tydliggöra nationens erkännande av veteranernas viktiga och krävande insatser i farliga situationer. Ett klart uppdrag med stöd i folkrätten är av stor betydelse enligt uttalande i handlingsplanen. Försvarsdepartementet ska inrätta ett etiskt råd.

Planen handlar, som tidigare sagts, inte bara om veteranerna, utan innehåller också åtgärder som rör den personal inom utrikestjänsten och justitiesektorn som i statens tjänst arbetar utomlands. Ett särskilt kapitel handlar emellertid enbart om försvarets veteraner. Även om de flesta kommer stärkta av de erfarenheter de skaffat sig under tjänstgöringen finns det de som behöver uppföljning. Bara i Afghanistan har dessutom 10 norska medborgare dödats, varav en våren 2011. Av 126 nya uppdrag, som presenteras i planen, är det 80 som berör försvarets veteraner. Utgångspunkten är de 23 områden som behandlas i skrivelsen till Stortinget, Veteranmeldingen (2008–2009), men är inte begränsad till det som där tas upp.

Veteranadministrationen (FVA), som funnits sedan den 1 februari 2006, har haft 700 kontakter som de försökt slussa vidare i systemet.

Administrationen ersätts nu av Forsvarets veteranjeneste (FVT), i enlighet med handlingsplanen. Målet är att veteranerna ska möta en samordnad organisation, det skall vara ”en dörr in”. FVT leds av en generalmajor, i nära samarbete med försvarsledningen. FVT är en tvåårig

projektorganisation med 15 personer med tvärfacklig kompetens med både militär och civil erfarenhet. Det är en organisation som förutom att hjälpa veteranerna ska utvärdera och utveckla verksamheten tillsammans med kommunerna, hälso- och sjukvården, försvaret och Norges arbets- och velferdsförvaltning (NAV) för att skapa den bästa samarbetsmodellen. Flera har tidigare varit anställda i FVA som lades ner som organisation i och med FVT:s tillkomst.

Handlingsplanen innehåller ett brett spektrum av åtgärder som visar på erkännande, som består av bland annat medaljer och parader. Krigskorset med svärd delades ut den 8 maj 2011, första gången för insats efter andra världskriget. Forsvarsministern uttalar i ett pressmeddelande i augusti 2011 att den nyinrättade Forsvarets veteranetjäneste, tillsammans med Østerdalsprojektet (se nedan) är de viktigaste åtgärderna i den i maj beslutade handlingsplanen.

Före, under och efter insats

En samlad veteranpolitik avser tiden före, under och efter tjänstgöringen. Differentiering av kraven för tjänstgöring i internationella insatser är enligt handlingsplanen av stor betydelse. Kraven ska vara anpassade efter den aktuella tjänstgöringen och den personalkategori det är frågan om. En arbetsgrupp har tillsatts som bland annat ska undersöka möjligheterna till en större flexibilitet i medicinsk klassificering. Det är också av stor betydelse att hitta lämpliga metoder för att genom screening förebygga sjukdomar och skador.

Under insatsen är det den så kallade Mittvalueringen (utvärderingen under insatsen), som tas upp i handlingsplanen. Handlingsplanen innehåller flera åtgärder som visar att påfrestningarna behöver reduceras. Det betonas att psykiska reaktioner är en naturlig försvarsmekanism då människor utsätts för extrema upplevelser. Individuell uppföljning av riskgrupper är därmed särskilt viktig. Till riskgrupperna räknas de som varit med i traumatiserade händelser, fysiskt skadade och de som blivit hemskickade mot sin vilja. Uppföljningen under tjänstgöringen ska förstärkas. Kompetensen, särskilt hos fältpräster och medicinsk personal, vad gäller stresshantering och psykiska stridreaktioner ska höjas.

Fysiskt och psykiskt skadade ska tas om hand på lika villkor, även vid hemkomsten. AFA (Administrativ foresatt avdelning) har ansvar för soldaten under insatsen. Vid dödsfall eller skador gäller ansvaret för de anhöriga eller veteranen under obegränsad tid.

Efter insatsen ska det finnas ett formaliserat ettårsprogram. Programmet ska innehålla en aktiv personlig och anpassad uppföljning som ska förebygga, kartlägga och upptäcka skador och ge den enskilde det behov av stöd som behövs för att komma tillbaka till arbetslivet.

Försöksprojektet med en mellanlandning under 2–3 dagar i ett annat land ska vidareutvecklas. Särskilda projektmedel avsätts för detta (10 miljoner norska kronor 2011).

Vid hemkomsten ska veteranen fylla i en enkät som fångar in det individuella uppföljningsbehovet. Kontakt med Administrativ foresatt avdeling (AFA) sker genom till exempel samtal med läkare. Några månader efter hemkomsten (3–6 månader) ska försvaret översända ett standardiserat frågeschema och samtidigt ge information om vad som erbjuds i form av vägledning och särskild uppföljning. De som inte svarar på dessa frågor blir föremål för speciell uppmärksamhet. En målsättning är att man ska ha en återträff 9–12 månader efter hemkomsten, då ska Norges arbeids- og velferdsforvaltning (NAV) och Bufetat (en myndighet under regeringen som svarar för barn, unga och familjer) också delta.

För den personal som kommer hem med nedsatt funktion, till följd av den internationella insatsen, ska försvaret svara för en långsiktig och enhetlig rehabilitering och vägledning samt lämplig omskolning till ett annat yrke eller sysselsättning. Försvaret ska bistå den skadade med det stöd som behövs för att få hjälp av de instanser som den skadade kan behöva ha kontakt med. Om skador upptäcks först efter ett antal år (gäller framför allt vid psykiska skador) är kontaktpunkten i försvaret numera Forsvarets veteranertjeneste (FVT). FVT ska hjälpa till att bedöma behoven och finna lämpliga lösningar.

Flera enheter, som ovan nämnts, arbetar med veteraner; FVT, Veteransentret, Sanitet, AFA. Alla dessa enheter ska ge en bild av en enhetlig organisation, då den skadade veteranen behöver stöd och hjälp. En gemensam ingång till de olika verksamheterna ska förstärka den enhetliga bilden. Det kan till exempel ske med hjälp av ett gemensamt telefonnummer.

Försvaret ska följa upp den skadade under behandling och rehabilitering till dess att båda parter är eniga om att kontakten kan avslutas. En tillfällig anställning upp till ett år kan erbjudas den som är allvarligt skadad i tjänsten.

Fyra departement (Forsvarsdepartementet, Justisdepartementet, Arbeidsdepartementet och Helse- og omsorgsdepartementet) ska tillsammans göra en undersökning om veteranernas och andra utsändas levnadsvillkor för att få kunskap om veteranernas hälsa, ekonomi och sociala situation. Undersökningen ska vara vägledande för kommande forskningsprojekt och interdepartementala uppdrag.

Försvaret har också fått i uppdrag att fortsätta det påbörjade arbetet med ett hälsoregister (se även avsnitt 3.4.3). Ett särskilt register ska tas fram över all personal som tjänstgjort i internationella uppdrag. Uppgifterna

ska kunna användas för uppföljning av hälsotillstånden, dokumentation, förebyggande utbildning, statistik och forskning. Försvaret ska försäkra sig om en trygg, riktig och relevant överföring av hälsouppgifter till det civila hälsoväsendet. Detta arbete förutsätter dock samtycke i enlighet med aktuell lagstiftning.

I tillägg till den lagreglerade uppföljningen finns det ett nytt ansvar från och med den 1 januari 2010, objektivet ersättningsansvar vid personskador i internationella insatser. Det betyder att staten, oberoende av skuld, ska ersätta fysiska och psykiska skador som militär eller civil personal i försvaret drabbats av i internationella insatser. I samband med att handlingsplanen presenterades, föreslogs en justering av ersättningsnivån för personalen som har fått psykiska skador i internationell tjänst under perioden 1978–2009. De ska i likhet med övriga skadade få en ersättning, om arbetsförmågan är helt nedsatt, som uppgår till 65 g (grunnbeløpet i folketrygden) vilket motsvarar 4,9 miljoner norska kronor (maj 2010). Förslaget har ännu inte behandlats i Stortinget.

En särskild nämnd för överklagande planeras vara i drift i höst och ska utvärderas om två år.

Försvarsdepartementet ska tillsammans med försvaret ordna årliga veterankonferenser.

Försvarsdepartementet stödjer ekonomiskt en vidare utveckling av forskningsprojekt inom området. I slutet av maj 2011 meddelade departementet att de satsar 5,6 miljoner norska kronor på forskningsprojekt om psykisk hälsa i samband med internationella insatser.

Anböriga

Försvaret ska genomföra familjesammankomster före insatsen och vid medaljutdelningar. Försvaret kan vid dessa tillfällen ersätta kostnader för resa och uppehälle. Även andra uppdrag som rör familjerna tas upp i handlingsplanen, såsom särskilda satsningar på familjekoordinatorerna. Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner (NVIO) ska enligt handlingsplanen stödja även familjerna.

Bufetat (en myndighet som svarar för barn, unga och familjer) ska bidra till en god uppföljning av veteranerna och deras familjer genom information före och efter insatsen om vilken hjälp och vilket stöd som finns att tillgå. Myndigheten kan till exempel erbjuda samlevnadskurser.

Organisationer m.fl. externa aktörer

Försvarsdepartementet och försvaret ska stärka samarbetet med veteranorganisationerna. Departementet och FVT stödjer organisationerna genom drifts- och aktivitetsstöd. Lokala veteranträffar

ska utvecklas i samarbete mellan försvaret och med veteranorganisationen NVIO, som kommer att erbjuda särskild verksamhet vid alla sina 55 lokalföreningar.

Veteranorganisationen Skadde i internasjonale operasjoner (SIOPS) får särskilda medel för att höja kompetensen i samhället om veteranernas situation.

Möten ska genomföras kvartalsvis mellan Försvarsdepartementet och organisationerna med speciellt fokus på uppföljning, utvärdering och vidareutveckling av handlingsplanen i frågor som rör tiden före, under och efter insatsen. Veteranorganisationerna inbjuds att delta med en representant var i Försvarsdepartementets programråd för HR forskning, som bland annat kommer att omfatta veteraner.

Veteranomhändertagandet har kritiserats för långsam ärendehantering, för omfattande dokumentationskrav och avsaknad av intern koordinering samt att det varit svårt att få kontakt med handläggare. I handlingsplanen poängteras att varje enskild veteran ska bli bemött med kompetens varhelst han/hon bor. Det gäller till exempel arbetsvägledning och förmedling, arbetsmarknadsåtgärder, yrkesskadeersättning och andra former av ersättningar. Regeringen har därför fattat beslut om pilotprojektet benämnt Østerdalen (se ovan), ett projekt med målsättningen att de skadade och deras anhöriga ska uppfatta samhällets insatser så koordinerat och kompetent som möjligt. Projektet omfattar två kommuner samt fylkeskommunen och staten.

Ett samarbetsprojekt har inletts mellan verksamhetscheferna i försvaret, Norges arbeids- og velferdsforvaltning (NAV), Statens pensionskasse (SPK) och Helsedirektoratet. Vid allvarliga skador eller dödsfall etableras en arbetsgrupp, med deltagare från försvaret, SPK och NAV, för att tillvarata den enskildes och de anhörigas behov av speciell uppföljning.

Kompetensbevis ska tas fram för att öka den enskildes möjligheter vid övergång till civilt arbete. Vidare ska försvaret i samarbete med en eller flera organisationer undersöka om det genom ramavtal går att involvera näringslivet.

Norge har målsättningen att öka allmänhetens förståelse och kunskap om internationella uppdrag. De presenterar därför i handlingsplanen konkreta förslag till hur det ska genomföras. Som exempel nämns sociala medier samt att försvaret öppnar mediearkivet.

Försvaret kan genom egna avtal erbjuda personal från andra sektorer i samma operationsområde stöd av försvarets stresshanteringsteam.

Internationellt samarbete

Internationellt samarbete betonas, bland annat genom arbete inom NORDEFECO, för forskning om iakttagelser före, under och efter insatsen. Särskilt perioden efter lyfts fram i handlingsplanen. Regeringen vill också genom NORDEFECO öka veteransamarbetet med Estland, Lettland och Litauen.

3.9.4 Sverige

För närvarande genomförs för första gången en samlad svensk veteransoldatpolitik. I mars 2010 överlämnade regeringen propositionen Modern personalförsörjning för ett användbart försvar (prop. 2009/2010:160). Riksdagen tog, som tidigare sagts, beslutet i frågan i maj samma år.

Den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2011. Enligt den lagen upphör begreppet utlandsstyrkan. Försvarsmaktens rehabiliteringsinsatser ska inte längre begränsas i tiden, även om huvudansvaret fortsatt ligger på huvudarbetsgivaren för tidvis tjänstgörande personal och direktrekryterade för internationella militära insatser samt på kommuner och landsting att utföra den vård som behövs. En ny förordning (2010:651) om Försvarsmaktens personal vid internationella insatser reglerar bland annat Försvarsmaktens ansvar att lämna särskild vägledning till den som blivit svårt skadad i en internationell militär insats och därför behöver omfattande hjälp. Här regleras också att Försvarsmakten ska ha en kontaktperson för anhöriga till den som tjänstgör i en sådan insats.

Regeringen gav den 10 juni 2010 Försvarsmakten och andra myndigheter i uppdrag att i överensstämmelse med propositionen genomföra den samlade veteransoldatpolitiken. Försvarsmakten har redovisat uppdragen under våren 2011.

Försvarsmakten har för att stärka och utveckla veteransoldatfrågorna beslutat inrätta en Veteranavdelning vid Personalstaben i Högkvarteret. Den ska vara på plats hösten 2011. Det är en viktig handling för att tydliggöra för svenska folket att Försvarsmakten nu satsar på att ta hand om veteransoldaterna på ett kraftfullt sätt och för att utveckla stödet till dessa. Veteranavdelningen kommer att vara främsta företrädaren för veteransoldatfrågor i Försvarsmakten och direkt rådgivare inom området till överbefälhavaren och försvarsmaktsledningen.

Veteranavdelningen kommer initialt att bestå av en chef för avdelningen samt två kvalificerade handläggare med god kompetens vad gäller veteransoldatfrågor, varav en ska vara civil. Chefen för Veteranavdelningen kommer att ha ett övergripande och sammanhållande ansvar för veteransoldatfrågor och vara ansvarig för den strategiska ledningen av veteransoldatverksamheten. Det innebär att inrikta, stödja och samordna

stödet till veteransoldater och Försvarens förbandschefer, vilka ska lämna det direkta stödet till veteransoldaterna. I ansvaret ingår att följa, initiera och delta i nationell och internationell forskning och utveckling/studier om veteransoldater samt att ansvara för att ceremoniell verksamhet för veteransoldater genomförs. Dessutom ska veteranavdelningen fungera som kontaktpunkt för veteranorganisationer, nationellt och internationellt, samt ge förslag till verksamhet och budget för veteransoldatomhändertagandet.

För att skapa en helhet och tydliggöra ansvar och uppgifter inom Försvarens myndighet tillsammans med arbetstagarorganisationerna, flera ideella organisationer och andra tagit fram en handlingsplan för arbetet med veteransoldater.

Försvarens myndighet har sammanfattat åtgärderna i handlingsplanen enligt följande:

Före, under och efter insats

- Stärka det direkta stödet till veteransoldaterna genom att förbandscheferna ges uppgifter och resurser för att ge stöd, råd och handledning när veteransoldaterna så behöver. Till Försvarens hälsa ska 22 psykologer rekryteras (utöver de 7 som redan finns), 29 rehabiliteringsstödare ska rekryteras till förbandens HR-avdelningar samt läkare med försäkringsutredningskompetens till Försvarens HR-centrum.

Denna organisation ger förbandschefen resurser och möjligheter att stödja bland annat utlandsveteraner.

Grunden för denna organisation är enligt Försvarens myndighet den befintliga organisationen. Den lokala förbandschefen kommer därför i första hand vara den som har den direkta kontakten med veteransoldaten. Om behov av beslut eller administration finns så hanteras det som om veteransoldaten fortfarande var anställd även i de fall denne inte är det.

- Reglera stödet till veteransoldaterna och ge förbandschefer uppgifter och riktlinjer för hur det ska levereras. Handlingsplanen bygger på att veteransoldaterna är en tillgång för Försvarens myndighet men att vissa av dem behöver stöd och råd. Ambitionen är att veteransoldaterna ska få samma stöd som när de var anställda.

Den lokala förbandschefen är därmed den som i första hand har den direkta kontakten med veteransoldaten. Det är förbandschefens ansvar att samverka och utbilda lokala representanter för myndigheter,

organisationer och företag om veteransoldaternas situation och rättigheter samt ge veteransoldaterna råd och stöd och underlätta kontakterna med de lokala representanterna för de olika samhällsfunktionerna.

- Utveckla samarbetet med och stödet till ideella organisationer såsom Fredsbaskrarna, Invidzonen, Soldathemsrörelsen och Kamratföreningarna för att bättre kunna stödja veteransoldaterna och anhöriga.
- Öka kunskapen om den påverkan de internationella militära insatserna har på personalen i Försvarmakten före, under och efter insatser och anställning. En forskningssamordnare ska under det kommande året arbeta med detta på heltid. Efterhand ska också samarbetet med högskolor, universitet och forskningsinstitut, nationellt och internationellt, stärkas.
- Utveckla ett nytt verktyg för systematisk insamling av statistik om våra veteransoldater och deras psykiska välbefinnande.
- Utveckla Försvarmaktens information till veteransoldater genom information på webbplatsen, särskilda informationsträffar vid förbanden och direktkontakt med veteransoldater. Dessutom ska särskilt informationsmaterial tas fram som riktar sig till veteransoldater, företag, kommuner och landsting samt statliga myndigheter.
- Utveckla ceremonier och vill också tydligare uttrycka erkänsla till veteransoldaterna genom bland annat en ny medalj för skadade i strid, utveckla veteranceremonin den 29 maj samt intensifiera arbetet med civilt meritvärde.

Ceremonier ska genomföras på både central och lokal nivå, till exempel vid nationaldagsfirande den 6 juni och på Veteranminnesdagen den 29 maj.

- Två gånger per år genomföra ett veteranseminarium med representanter för förband, organisationer och myndigheter för att öka kunskapen om veteransoldater och stödet till dem.

Sammanfattningsvis satsar Försvarmakten ca 60 miljoner kronor samt cirka 60 befattningar på den nya veteransoldatpolitiken. Förutom tjänsterna på veteranavdelningen, tillkommer en anhörigansvarig samt, som nämns ovan, drygt 20 psykologer utöver befintliga (totalt 29) och

nära 30 rehabiliteringsutredare/stödjare. De sistnämnda ska fördelas på de olika förbanden.

Försvarmakten framhåller att det är viktigt att veteranenheten passar in i den organisations- och förvaltningskultur Sverige och Försvarmakten har. Ansvarsförhållandena ska vara enkla och tydliga och det juridiska och förvaltningsrättsliga ansvaret i myndighetsutövningen vara odelat.

Försvarmaktens organisation för veteransoldatomhändertagandet består fr.o.m. hösten 2011 av:

- veteransoldaterna själva
- ideella organisationer och frivilliga försvarsorganisationer
- förbandschefens resurser
- Försvårshälsan
- Försvarmaktens HR-centrum
- Försvarmaktens Högkvarter med veteranavdelningen.

Militärhögskolan Karlberg ska ansvara för utbildningen av de lokala veteransoldatansvariga tillsammans med Försvarmaktens HR-centrum.

Försvarmakten ska via sin hemsida tillhandahålla relevant information, men också i vissa fall direktadressera informationsbrev till före detta anställda och tidvis tjänstgörande. Enligt regeringens anvisningar ska en personlig kontakt ske, särskilt under de första fem åren efter en internationell insats. Råd och vägledning kan ges till utlandsveteraner även efter det femåriga uppföljningsansvaret om den tidigare anställningen kan ha påverkat individens situation. Behoven ska i första hand bedömas av det förband de tillhörde under anställningen. De som inte har haft någon förbandstillhörighet ska däremot i första hand bedömas av Försvarmaktens HR-centrum. Rehabiliteringen kan vara arbetslivsinriktad eller ha som mål att individen ska kunna leva ett aktivt och självständigt liv. Försvarmakten ska i direkt anslutning till skadetillfället stödja den enskilde under rehabiliteringen och med hjälp av medicinsk kompetens se att den skadade får sina behov tillfredsställda av kommun och landsting. I vissa fall ska även Försvarmakten kunna komplettera det som erbjuds.

Den centrala övergripande informationen ansvarar FM HRC eller veteranavdelningen för, medan förbandschefen svarar för den lokala. Veteransoldaterna ska årligen, de första fem åren, få personligt adresserade informationsbrev. Vid sammankomster ska anslutningstransporter och i vissa fall boende erbjudas. Särskild information om försäkringar för anställda ska finnas tillgänglig på försvarets hemsida och de behövande ska skyndsamt få personligt svar.

Anhöriga

Försvarsmakten framhåller att det är viktigt att se veteransoldaterna och deras anhöriga som en helhet. De anhöriga har också gjort betydande insatser för Försvarsmakten. Det stöd som anhöriga till veteransoldater kan få av Försvarsmakten regleras i Försvarsmaktens instruktion för stöd till anhöriga. De erbjuds information genom bland annat webbplats, brev och träffar. En central anhörigansvarig, som är sammanhållande för stödet, har inrättats. På lokal nivå finns från och med 2011 kontaktansvariga för anhöriga och i de insatta förbanden utses också en anhörigofficer. De får även utökat stöd genom organisationerna i form av samtal, parrådgivning och PREP-kurser (Prevention and Relationship Enhancement Program).

Organisationer m.fl. externa aktörer

Försvarsmakten ökar sitt samarbete med Svenska soldathemsförbundet (SSHF), Fredsbaskrarna och Invidzonen.

3.9.5 De baltiska staterna

Estland

I Estland arbetar man med att definiera ordet veteran och med att fastställa en veteranpolitik. En veteranpolitik för de nya veteranerna beräknas vara klar 2012. En speciell lag för veteraner och ett socialt system för dessa som inkluderar stöd och organisation för skadade yngre soldater ska då införas. Estlands historia gör ämnet känsligt och policyn är därför inte så lätt att genomföra. Den planeras dock gälla för insatspersonal som tjänstgjort från och med 1994.

I försvaret har man introducerat ett arbete för att återanpassa de skadade till ett fungerande liv.

Lettland

Det finns idag en insikt inom Lettlands försvarsmakt om betydelsen av att veteransoldatfrågor omhändertas, att rutiner behöver utvecklas och att det föreligger ett behov av konkreta åtgärder.

Det pågår därför ett arbete med att ta fram en gemensam veteranpolicy. I det följande redovisas några av de frågor som för närvarande är föremål för utveckling:

- psykologiska tester, innehållande en intervju och ett test före internationell militär insats
- tillgång till psykolog, präst och social tjänst för stöd och konsultation
- rehabilitering efter den internationella militära insatsen även med familj, enligt soldatens önskemål
- 14 dagars medicinsk rehabilitering för skadade veteraner
- rekreation (kulturella aktiviteter och idrott) 4–5 dagar tillsammans med familjen
- information i form av familjeklubbsträffar (videohälsningar, videokonferenser, konserter, information), 8 gånger per år
- tillgång till telefon för information, dygnet runt alla dagar i veckan, både för soldater och deras anhöriga
- hänsyn ska tas till deltagande i internationella militära insatser vid den fortsatta individuella planeringen
- stödgrupper tillgängliga för veteranernas familjer.

Litauen

Som nämnts ovan, finns idag ingen samlad veteransoldatpolicy i Litauen. Diskussion förs regelbundet inom Försvarsministeriet i frågan. Litauen tycker att en modern veteranaly policy ska omfatta soldater som deltar eller har deltagit i internationella insatser i krisregioner och/eller regioner med väpnade konflikter. Veteranpolitik kan formuleras genom att skapa program, göra undersökningar (både nationella och internationella) med mera.

De viktigaste områdena är följande:

- psykologiskt stöd till soldater samt anhöriga före, under och efter den internationella militära insatsen
- återintegration av soldater, som har deltagit i internationella militära insatser (med speciell uppmärksamhet på soldater som har skadats)
- socialt stöd till soldaters familjemedlemmar, som deltar/deltagit i internationella militära insatser.

3.9.6 Analys

Danmark, Norge och Sverige är inne i ett starkt uppbyggnadsskede. Här kan konstateras att Danmark satsar allra mest resurser. Utmärkande för Danmark är att de samlar i stort sett alla sina resurser i en organisation, den särskilda myndigheten, Veterancenteret, med mer än 100 anställda.

Motiven till denna koncentration av resurser synes främst vara två bakomliggande orsaker. Den ena är att Danmark drabbats av många svårt skadade och dödade soldater de senare åren. Den andra är att Danmark har en mindre utspridd geografisk yta än Norge och Sverige har, där avstånden i och med detta blir mycket längre för flertalet veteraner om allt koncentreras till en och samma plats, i stället för att finnas lokalt där förbanden ligger.

Samtliga nordiska länder, utom Finland, har fattat beslut om en central veteranfunktion som har en sammanhållande uppgift. Det är en viktig funktion för att samordna, utveckla och koordinera stödet till veteranerna, med ett tydligt budskap riktat både till dessa och till allmänheten att veteranernas omhändertagande är prioriterat. Funktionerna i de olika länderna är dock olika stora, har olika uppgifter och har placerats olika i försvarsorganisationen. I samtliga funktioner planeras dock cheferna för verksamheten företräda organisationen i dessa frågor samt vara högsta chefens rådgivare i veteranfrågor och även organisationens ansikte utåt mot veteraner, deras anhöriga och samhället i övrigt. I Norge och Sverige leds denna organisation av en militär, medan det i Danmark är en civil tjänst. En kvinnlig civil chef ska leda verksamheten från och med oktober 2011.

Finland lägger fortfarande ner stora resurser i form av tid och pengar på veteranerna från tiden 1939–1944. I kombination med att Finland har färre deltagande soldater i internationella insatser har detta, fram till i dag, inneburit att arbetet med den nya tidens veteraner inte har varit lika prioriterat som i övriga nordiska länder. Det märks dock tydligt att även Finland är inne i ett skede där man alltmer vill stärka verksamheten riktad mot dessa nya så kallade fredsbevarare (krishanteringspersonal).

Som framgår av informationen om veteranarbetet i de baltiska länderna, arbetar man även här med veteranfrågor, dock i olika hög grad. Estland och Litauen är de baltiska stater som tycks vara mest medvetna om problemen och de är beredda att lägga ner mycket arbete för att bygga upp en bra veteranpolitik.

3.10 Vilket eller vilka områden/uppgifter bedöms vara de mest angelägna att initialt samarbeta inom?

Följande förslag har presenterats under arbetet med kartläggningen:

1) Dokumentation (rapporter, broschyrer)

2) Utbyte av information

Dessa två samarbetsområden liknar varandra till sitt innehåll. Utbyte av information har också föreslagits i den studie NORDEFECO genomfört. Ett angeläget och okonventionellt förslag som kan genomföras i mindre eller större skala och där de enskilda länderna kan samarbeta efter behov.

3) Forskning och utveckling

Även detta förslag har tagits upp i NORDEFECO:s arbetsgrupp, där man föreslagit en särskild arbetsgrupp med deltagare, som normalt i respektive land, arbetar med dessa frågor. Arbetsgruppen har tillsatts hösten 2011. Detta förslag är också lätt att genomföra i större eller mindre omfattning beroende på vilka studier som ska genomföras och respektive lands intresse för studierna.

4) Utbyte av erfarenheter

Påminner om ovanstående punkter, men är lite mer generell.

5) Utveckla idéer och erfarenheter

Här kan det bli fråga om ett mer utvecklat samarbete där man kan ta del av varandras framsteg för att hitta nya lösningar.

6) Nätverk (till exempel inom psykiatri och inom olika forskningsområden)

Vissa områden, såsom psykiska skador, har särskilt lyfts fram i de olika ländernas handlingsprogram för veteraner. Här har föreslagits att ett nätverk med professionella i psykiatri ska bildas för att utnyttja varandras kunskaper i omhändertagandet, men även andra professionella nätverk kan vara aktuella.

7) Rekrytering – urval (utbyte av erfarenheter av psykologiska instrument)

I flera av länderna poängteras vikten av att ha bra urvalsinstrument för att välja ut de soldater som har bäst förutsättningar att klara de påfrestningar som en internationell insats innebär. I dag utnyttjas olika tester i de olika länderna och de utförs i olika slag av organisationsformer. Det kan vara givande att studera vilka tester

som ger bäst utslag samt också om tester är effektiva som urvalsinstrument för internationella insatser.

8) Stresshanteringsteam

Norge har särskilda stresshanteringsteam. När behov av stöd är stort i något land inom NORDEFECO-samarbetet bör dessa kunna utnyttjas även av andra.

9) Belastningsproblematiken

Att vara soldat i en internationell insats kan ge skador i större eller mindre grad. Ofta är det en tid med hårda krav som man inte är van vid. Den psykiska och fysiska påfrestningen är påfallande. Hur kan vi underlätta för soldaterna? Detta kan vara en form av erfarenhetsutbyte.

10) Veteranforskning inom området före, under och efter den internationella insatsen, med speciell tonvikt på hemkomsten

Detta samarbetsprojekt var uppe för diskussion i NORDEFECOS arbetsgrupp, men presenterades inte bland de projekt som gruppen prioriterade.

I de olika ländernas handlingsprogram ser man före, under och efter insatsen som en viktig del av den samlade veteranpolitiken. Danmark, Norge och Sverige, men även övriga länder ser tiden efter hemkomsten som en väsentlig del i åtgärdskedjan. Hur ska man se till att de veteraner som skadats fysiskt eller psykiskt får den vård och det sociala stöd som behövs för att de ska kunna återgå till ett normalt liv och helst också till sitt ordinarie yrke. Att soldaten rehabiliteras är viktigt för den enskilde soldaten, men också för hans/hennes familj. Det är också av stor betydelse för försvarets möjligheter att rekrytera personal och motivera personalen att ge sig ut på internationella insatser. Alla ska få den vård de behöver. Ingen ska lämnas utan hjälp. Länderna har löst detta på olika sätt. Utbyte av erfarenheter inom området är av stort intresse.

11) Uppföljning efter hemkomsten (strukturer hur de ska läggas upp)

Denna punkt kan sägas vara en del av närmast föregående punkt.

12) Hemkomstträffar, det vill säga uppsamlingsträffar efter insatsen i annat nordiskt land än det egna

Norge har med stor framgång genomfört pilotprojekt med sådana träffar i Sverige. Enligt deras handlingsplan kommer dessa uppsamlingsträffar att få en fortsättning. Norge anser att det är ett

bra sätt att återanpassa soldaten till vardagen i gemenskap utan att distraheras av allt hemmavid. Denna form kan testas av de övriga länderna. Norge kan här bidra med de kunskaper de skaffat sig genom försöksprojektet.

13) Psykologiskt stöd till soldater samt anhöriga före, under och efter insatsen

Se nedan.

14) Socialt stöd till soldater som deltar/deltagit i internationella insatser samt till soldaters familjemedlemmar

Det är väsentligt med tillgång till psykologiskt och socialt stöd både för soldaten och för de anhöriga. Detta poängteras kraftigt i ländernas handlingsprogram. Det finns olika lösningar på hur stödet ska utformas. Erfarenhetsutbyte inom området kan vara av stort värde.

15) Återintegration av soldater som har deltagit i internationella insatser (med speciell uppmärksamhet på soldater som har skadats)

Se ovan under (10), men här kan det även vara fråga om mer konkret information genom nätverk.

16) Rehabilitering (erfarenhetsutbyte)

Särskilt Danmark har stor erfarenhet av rehabilitering. Den medicinska rehabiliteringen svarar vanligtvis sjukvården i de olika länderna för, men det är viktigt att verksamhetsföreträdare tar till sig erfarenhet från området oavsett var vården ges, särskilt med tanke på att det normalt är få skadade veteraner per vårdinrättning.

17) Samarbete avseende rehabilitering inom specifika områden med få patienter i respektive land (vissa skadegrupper där ett land kan ha skaffat sig speciella kunskaper)

Danmark, som har flest omkomna och skadade, har fått stor erfarenhet av skador som är unika för soldaterna. Rigshospitalet är det sjukhus i Danmark med vilket försvaret tecknat kontrakt för akutvård. Sjukhuset har därmed en unik erfarenhet av skador under militära insatser. Det kan även finnas andra länder som har speciella kunskaper i den sortens skador, till exempel hjärnskador, som soldaterna kan drabbas av under sin tjänstgöring.

18) Handikappidrott (Paralympics)

Danmark har funnit att handikappidrott varit ett bra sätt att, trots mycket svåra skador, få soldaten att rehabiliteras till ett meningsfullt liv. Denna form av idrott kan vara något de andra ländernas skadade

soldater kan delta i, på plats i Danmark eller också genom det egna landets organisationer för sådan idrottsutövning.

19) Gemensamma styrkor, vad betyder det för personalpolitiken i respektive land

Olika länder har olika förmåner, trots att de ingår i samma insats utomlands. Hur påverkar det soldaternas motivation? Finns det onödiga skillnader?

20) Försvarsmedicinsk personal och tekniker från andra länder än det egna

Samtliga länder har svårt att rekrytera kompetent personal från det egna landet. I Sverige måste en läkare, liksom övrig personal, som ingår i insatsstyrkan, vara svensk medborgare. Även andra länder kan ha sådana krav. Hur har de olika länderna löst denna fråga? Finns det möjligheter till samarbete? Även när det gäller andra svårrekryterade grupper kan det vara givande att få del av andra länders erfarenheter.

21) Kontinuerlig utvärdering av internationella samarbetsprojekt och övriga samarbeten enligt avtal avseende internationella militära insatser med andra länder när det gäller försvarsmedicinsk personal

Samarbetsavtal med andra länder om försvarsmedicinsk personal finns redan i dag. Hur ser dessa avtal ut i de olika länderna, med vilka har man avtalen och hur fungerar de?

22) Genom NORDEFECO betona ökat samarbete med Estland, Lettland och Litauen

NORDEFECO vill ha ett ökat samarbete med de baltiska staterna. De baltiska staterna vill också öka samarbetet i veteransoldatfrågor med de nordiska länderna. De baltiska staterna är nu i ett uppbyggnadsstadium och kan därför hämta idéer från de nordiska länderna. Även de nordiska länderna har mycket att hämta från de baltiska, liksom från Finland, där skadade soldater från andra världskriget eller från Tysklands eller Sovjetunionens ockupationer fortfarande behöver och får stöd.

23) Erfarenhetsinformation om arbete med frivilligorganisationerna

Frivilligorganisationerna spelar stor roll i veteranarbetet. Ibland kompletterar de försvarets uppgifter och ibland har de särskilda uppgifter. I flera fall får de ekonomiskt stöd för sina insatser från försvaret eller från departement/ministerier. Erfarenhet från övriga

länder är efterfrågat, inte minst med tanke på att vissa organisationer finns i flera länder.

24) Stöd till nordiskt och baltiskt NGO-samarbete

Eftersom de frivilliga organisationerna kan finnas i flera länder och även på grund av att de frivilliga organisationerna själva gärna samarbetar över landsgränserna skulle det vara utvecklande med ett NGO-samarbete.

25) Statistik (erfarenhetsutbyte av datainsamling och resultat)

Hur man ska följa upp hälsoläget, före, under och efter insatsen, har diskuterats i Danmark, Norge och Sverige. Danmark har arbetat med uppgiften under en längre tid och har en bra statistik över soldaternas fysiska skador. Däremot har man ännu ingen statistik över psykiska problem. I Norge har statistikfrågan varit mycket aktuell under våren 2011 och den är en del av handlingsprogrammet. Man har under våren manuellt tagit fram statistik från perioden 2001–2010. Psykiskt skadade ingår inte i översikten, men särskilda studier pågår för att kartlägga sådana skador. Från och med hösten 2011 kommer det att finnas förutsättningar för en tillförlitlig statistik.

I denna fråga bör det vara givande att utbyta erfarenheter, även om sekretesslagstiftningen i de olika länderna kan innebära olika förutsättningar.

26) Veteranhem (Norges veteranhem kan till exempel utnyttjas i mån av plats av de övriga länderna)

Norge är det enda land som i dag har ett veteranhem, som drivs i statlig regi, veterancentret Bæreia i Kongsvinger.

Andra länder kan ha möjlighet att mot en avgift nyttja verksamheten vid behov.

3.11 Finns det områden där samarbete bör avvakta eftersom den nationella aspekten är av särskild betydelse?

Det finns skillnader mellan länderna i hur man arbetar med veteransoldatfrågorna. Länderna har också kommit olika långt i sitt arbete. Trots det är alla öppna för samarbete och ser inga egentliga hinder, mer än att vissa frågor kan vara mindre aktuella på grund av ett litet antal skadade eller dödade. Vad gäller några förslag kan också gällande lagstiftning i nuläget försvåra samarbetet.

Det är dock väsentligt att ta hänsyn till att Finland med veteraner bara menar de som tjänstgjorde i kriget 1939–1944 och att det i de baltiska staterna kan vara svårt att exakt definiera begreppet veteran/veteransoldat.

4 Jämförelse med studien som NORDEFECO genomfört, Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues

Utredaren har koordinerat kartläggningen med Cooperation Area Human Resources & Education (COPA HR&E) och tagit del av deras studie Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues, som redovisades våren 2011 (bilaga 2). Studien har diskuterat ett antal projekt för samarbete såsom forskning och utveckling, hemkomstprogram, rehabiliteringsprogram och rehabiliteringscentrum, försäkringar och kompensation, förberedande utbildning, erkännande, informationsutbyte, NGO, veterancenter (nätverk) och veteranadministration. COPA HR&E har dock beslutat att koncentrera sitt framtida arbete på

- utbyte av information
- forskning och utveckling
- en nordisk veterankonferens 2012.

I denna kartläggning har det funnits bättre möjligheter att grundligt studera nuvarande hantering av veteransoldater i respektive land och mer förutsättningslöst kunnat hitta samsarbetsområden. Vissa samsarbetsbehov finns dock i båda beskrivningarna därför att de anses som viktiga och relativt oproblematisksa att genomföra. Andra har tillkommit i denna kartläggning.

5 Rekommendationer

De förslag som listas ovan under avsnitt 3.10 är inte lika högt prioriterade i samtliga länder. Några förslag sägs inte heller vara aktuella i det enskilda landet. Här kan en fortsatt diskussion mellan 2–3 länder inom eller utanför NORDEFECO-samarbetet vara en bra form för att praktiskt genomföra ett projekt. På sikt kan sedan de länder som senare vill delta ansluta sig till dem som redan kommit i gång med samarbetet.

Ibland föreslås nationella kompetenscenter till stöd för veteransoldater och anhöriga. Kanske det är dags att skapa ett internationellt kompetenscenter för NORDECO-samarbetet. Där kan flera av ovanstående samarbetsprojekt tas om hand och vidareutvecklas.

Ovanstående 26 förslag till samarbetsområden är inte redovisade i någon prioriteringsordning. De förslag till samarbete som samtliga länder visar intresse för är de förslag som följer nedan.

a) NORDEFECO:s arbetsgrupps redovisning (bilaga 2) Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues

NORDEFECO:s arbetsgrupp (COPA HR&E) har våren 2011 enats om två samarbetsområden; utbyte av information samt forskning och utveckling, samma som presenterats ovan under avsnitt 3.10. Jag delar arbetsgruppens uppfattning och anser att det är viktigt att staterna/försvarmakterna snarast kommer igång med ett konkret arbete inom dessa områden. Ett samarbete inom dessa två områden kommer att vara ett tydligt första steg på ett utvecklat veteransoldatsamarbete i den nordiska kretsen.

b) Förslag på ytterligare samarbetsområden

I min kartläggning har jag funnit att länderna är överens om att samarbete bör inledas inom ytterligare ett antal områden. Det gäller framför allt följande förslag under avsnitt 3.10 :

- 6) nätverk (t.ex. inom psykiatri samt olika forskningsområden)
- 10) veteranforskning inom området före, under och efter den internationella insatsen, med speciell tonvikt på hemkomsten
- 16) rehabilitering (erfarenhetsutbyte).

Att **nätverk (till exempel inom psykiatri och andra forskningsområden)** anses väsentligt är för att respektive land inte själva alltid har möjligheten till ett tillräckligt stort nätverk samt att antalet undersökta är begränsat och likaså antalet som professionellt behärskar

området. Här kan just ett nätverk där man delar med sig av erfarenheter vidareutveckla omhändertagandet. Danmark kommer att ha mycket att delge andra, både på grund av landets relativt stora antal skadade veteransoldater och på grund av sitt, hösten 2011, etablerade kunskapscenter.

Veteranforskning inom området före, under och efter, med speciell tonvikt på hemkomsten är ett samarbetsprojekt som väl stämmer överens med behoven i de olika länderna. Man har alltmer uppmärksammat de psykiska skadorna och eftersom dessa ofta visar sig en tid efter insatsen är det viktigt att stödja och följa upp veteransoldaterna på ett ändamålsenligt sätt. För att lyckas med det behövs forskning vid sidan av de praktiska erfarenheterna.

Rehabiliteringen är väsentlig i de fall soldaterna råkat ut för sjukdom eller skada i tjänsten. Det är av stor vikt att de kan få ett meningsfullt liv även efter det som hänt. Ett erfarenhetsutbyte med de länder som kommit längre i detta arbete ser alla länderna fram emot.

Att den enskilde veteransoldaten skulle rehabiliteras i annat land än det egna, är dock inte länderna lika intresserade av. Här kan språk och kulturskillnader göra att det inte är ett godtagbart alternativ till vård i det egna landet.

c) Fler väsentliga samarbetsområden, utöver de under a) och b)
Kartläggningen har givit mig insikt i veteransoldatfrågornas betydelse både för den utsändande staten, som har det yttersta ansvaret, och för den enskilde utsände individen och hans eller hennes närmaste omgivning. Därför anser jag att NORDEFKO-staterna/försvarsmakterna bör överväga ett utvecklat samarbete även inom följande områden:

- 18) handikappidrott (Paralympics)
- 20) försvarsmedicinsk personal och tekniker från andra länder än det egna
- 23) erfarenhetsinformation om arbete med frivilligorganisationerna
- 24) stöd till nordiskt och baltiskt NGO-samarbete
- 25) statistik (erfarenhetsutbyte av datainsamling och resultat).

Här kan det finnas skillnader mellan länderna som påverkar samarbetet, men icke desto mindre bör det finnas mycket erfarenhet att hämta från övriga länder. Särskilt förslagen 20 och 25 är intressanta att följa upp då det inneburit stora svårigheter i vissa länder att skaffa dessa personalkategorier och för att statistikfrågan i en del länder diskuterats livligt.

Speciellt **läkare** är svåra att rekrytera till insatsområdena. Den kvalificerade personal som behövs prioriterar inte detta slag av

erfarenhet. Dessutom kan deras arbetsgivare vara mindre intresserad av att de lämnar sin ordinarie tjänst då det kan vara svårt att ersätta dem. Jag ser det därför som en stor möjlighet att inom NORDEFECO:s ram studera hur de andra länderna löst frågan för att finna modeller som går utöver den praxis och lagstiftning som gäller för rekrytering i dag. Till exempel kan nämnas att man i Norge, trots att man har som huvudregel att försvarets personal ska vara norska medborgare, kan göra undantag från denna regel efter Försvarsdepartementets samtycke.

I Norge var det också i början av 2011 en diskussion i media om bristen på relevant **statistik** över skadade veteraner. Försvarsministern fick frågor i Stortinget om hur det låg till. Norge har därefter lagt ner mycket arbete på att lösa frågan och ser nu ut att vara på god väg mot en lämplig lösning. Även i Sverige har frågan om statistik varit viktig. Veteransoldatutredningen pekade redan i sitt delbetänkande (SOU 2007:77) hösten 2007 på behovet av statistik. Den svenska regeringen uppdrog därefter åt Försvarsmakten att utforma ett system för veteransoldatstatistik. Finns det möjligheter tack vare goda exempel att komma längre, trots eventuella sekretessbestämmelser, är det av stor betydelse för den enskilda veteransoldaten och för vidare forskningsutbyte.

Handikappidrott/Paralympics hjälper flera skadade danska veteransoldater tillbaka till ett meningsfullt liv. Även om de skadats svårt fysiskt eller psykiskt har de oftast ett intresse av att hålla sig i god form och träffa andra i samma situation under trevliga, men ändå utmanande förhållanden. Denna form av aktivitet är ett positivt inslag i den skadades rehabilitering. Kontakter med andra länder för träning och tävling kan ge ett stort utbyte för den enskilde, men också för försvarsmakten i respektive land genom att visa att soldaten kan utvecklas på olika sätt även efter en svår händelse. Kostnaderna för administration, resor och uppehälle, med mera kan täckas av försvaret eller, om så inte är möjligt, eventuellt av andra organisationer, såsom till exempel den svenska Kungafonden.

Flera länder har nämnt **frivilligorganisationerna** som viktiga att samarbeta omkring. Frivilligorganisationerna har en stor betydelse när det gäller veteransoldatfrågor. Ett NGO-samarbete var också uppe till diskussion i NORDEFECO:s samarbetsgrupp, men prioriterades inte bland de förslag som presenterades. Många organisationer får ekonomiskt stöd av det egna landets försvar för att ta hand om delar av stödet till veteransoldaterna och deras anhöriga. Flera organisationer samarbetar i dag även över nationsgränserna. Det kan därmed vara ett naturligt område att samarbeta kring för att lära av varandras erfarenheter. Det kan också finnas möjligheter att finna effektiviseringar inom verksamhetsområdet genom ett sådant NORDEFECO-samarbete.

Slutligen vill jag framföra att en fråga som känns väsentlig att fördjupa sig i efter denna kartläggning är hur man i respektive land klarar att vårda och stödja den enskilda veteransoldaten i kommuner och landsting eller i motsvarande organisationer. Ger man det stöd som han/hon är berättigad till? Problemet är beaktat i handlingsplanerna och försök till lösningar har också beskrivits, men det vore intressant att följa upp dessa och också vilket ansvar som tas för uppföljningen och av vem och om brister upptäcks, hur dessa då åtgärdas och vem som står för kostnaderna?

Referenser

Danmark:

Regeringen 2010. *Anerkendelse och støtte Veteranpolitik. Recognition and support Veterans' policy.*

Forsvarsministeriet 2010. *Veteranrapporten.*

Forsvarsministeriet 2011. *Presentation den 3 februari. Dansk veteran politik.*

Forsvarsministeriet 2011. *The compulsory military service in Denmark.*

Forsvarsministeriet augusti 2011. *Status på initiativerne i veteranpolitikken.*

Forsvarsakademiet 2007. *Når du sendes ud. Mens i er væk fra inanden. Når du kommer hjem.*

Forsvarsakademiet 2008. *Min far er soldat.*

Forsvarsakademiet 2008. *Ungt bagland.*

Forsvarsakademiet 2008. *Baglandet.*

Forsvarsakademiet. *Børnene i baglandet.*

Forsvarsakademiet. *Professionel i baglandet.*

Forsvarsakademiet 2008. *Missionen går till - scrapbog for dig eller jer som har en soldat i familien der er på international mission.*

Forsvarsakademiet. *International tjeneste.*

Forsvarsakademiet 2011. *Opfølgingsundersøgelsen. Forsvarets Psykologer – statistik.*

Forsvarets Sundhedstjeneste 2008. *Dansk soldat i Afghanistan. Råd och vejledning fra Forsvarets Sundhedstjeneste.*

Forsvarets personaltjeneste 2010. *Hvis du kommer till skade.*

Forsvarets personaltjeneste 2011. *Presentation den 3 februari. Rehabilitering.*

Forsvaret 2010. *Fakta om forsvaret.*

Forsvaret 2011. *Inledende forløb för udsendelse m.m.*

Hærens Operative Kommando, Presse- og informationssektionen.
Hæren nr 5 2010.

Forsvarskommandoen 2011. *Presentation den 3 februari. Implementering af Regeringens Veteranpolitik. Presentation den 4 februari. Militärpsykologisk afdeling.*

Danske Soldatforeningers Landsraad 2010. *Organisationsoversigt*.

Soldaterlegatet: <http://www.soldaterlegatet.dk/>, februari 2011.

Oversigt over sårede og faldne: <http://forsvaret.dk/>, februari 2011.

Forsvarets Psykologer - statistik:

<https://imp.fak.dk/CMSPages/kategoriindhold.aspx?kat=Opfølgningsundersøgelsen>, februari 2011.

Det nationale monument:

<http://www.fmn.dk/temaer/veteraner/nationaltmonument/Pages/MonumentoverDanmarksInternationaleIndsats.aspx>, februari 2011.

Flagdagen:

<http://www.fmn.dk/temaer/veteraner/Flagdag/Pages/FlagdagforDanmarksudsendte.aspx>, februari 2011.

Veteranhjem: <http://www.veteranhjem.dk/forside.html>, februari

2011. Kammeratstøtteordningen: <http://www.80608030.dk/>, februari 2011.

De Blå Baretter: <http://www.blaabaretter.dk/>, februari 2011.

Interforce: <http://www.interforce.dk/Hvad-er-Interforce/Velkomst-ved-formanden>, februari 2011.

Länk till film: http://www.holte-roklub.dk/10_nyhedsarkivet/2010/2010_035.htm,

februari 2011.

Finland:

Försvarsministeriet 2011. *Arrangements of the psycho-social support for personnel in crisis managements operations.*

Försvarsministeriet 2011. *Support for personnel participating military crisis management operations.*

Försvarsministeriet 2011. *Finlands försvar på en timme.*

Försvarsmakten 2002. *Finlands militära försvar*

Försvarsmakten 2009. *Fakta I fickformat om försvaret.*

Försvarsmakten 2010. *The Finnish Defence Forces. Annual report 2009.*

Försvarsmakten 2011. *Background memo: New veteran issues in Finland.*

Lag om olycksfallsförsäkring 20.9.1948/608

Lag om olycksfall i militärtjänst 21.12.1990/1211.

Lag om militär krishantering 31.3.2006/211

Norge:

Forsvarsdepartementet. *St.meld. nr. 34 (2008–2009)*

Forsvarsdepartementet 2011. *Fra vernepliktig til veteran. Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner*
Forsvarsdepartementet. *Ot.prp. nr. 67 (2008–2009)*
Om lov om endring i lov av 2. juli 2004 nr. 59 om personell i Forsvaret (styrking av rettighetene til veteraner etter internasjonale operasjoner)
Forsvarsdepartementet 2011. *Tidslinje, tiltak/satsingsområder sidan 2005.*
Departementene 2011. *I tjeneste for Norge.*

Forsvaret 2009. *Direktiv for ivaretagelse av veteraner.*
Forsvaret 2011. *Presentation den 14 januari 2011. I tjeneste for Norge - Oppfølging av St.meld. nr. 34. AFA Hæren. Forsvarets Veteranadministrasjon.*
Forsvaret 2011. *Skadde i Afghanistan 2001–2010.*
Forsvarets høyskole 2010. *Nasjonal rammeplan for grunnleggende befalsutdanning i Forsvaret (GBU).*

Nasjonalt kunnskapssenter om vold och traumatisk stress 2010. *Stresskader/psykiske belastningsskader hos militært personell etter tjeneste i utenlandsoperasjoner – kunnskapsoppdatering 2010.*

Lov om personell i forsvaret, 2004-07-02.
Foreskrift om innsamling og behandling av opplysninger i forsvarets helseregister, 2005-09-02.

Sverige:

Regeringen. *Proposition 2009/10:160.*
Forsvarsdepartementet 2010. *Uppdrag till Forsvarsmakten att genomföra en samlad veteransoldatpolitik Fö2010/1074/MFI.*
Forsvarsmakten. *Villkor vid internationell tjänst.*
Forsvarsmakten 2009. *Att komma hem.*
Forsvarsmakten 2010. *Insatsen går till – scrapbok för dig eller er som har en soldat i familjen som är på internationell insats. Översatt och bearbetad från den danska upplagan Missionen går till.*
Forsvarsmakten 2010. *Forsvarsmaktens instruktion för anhörigstöd.*
Forsvarsmakten 2010. *Forsvarsmaktens guide för anhörig.*
Forsvarsmakten 2010. *Projekt Civilt Meritvärde och Arbetsgivarrelationer*
Forsvarsmakten 2011. *Forsvarsmaktens guide för par där någon av er ska göra utlandstjänst.*
Forsvarsmakten 2011. *Forsvarsmaktens guide till dig som har barn och ska gör utlandstjänst.*
Forsvarsmakten 2011. *Checklista för skolpersonal*

Försvarmakten 2011. *Presentation den 10 februari. Anhörigstöd i försvarmakten.*

Försvarmakten 2011. *Psykisk hälsa hos veteraner (Mats Liljegren).*

Försvarmakten 2011. *Svar på uppgift 1 enligt regeringsbeslut 20 (2011-01-28, bet 01 800:51385).*

Försvarmakten 2011. *Svar på uppgift 2 och 3 enligt regeringsbeslut 20).*

Försvarmakten 2011. *Svar på uppgift 4.1–4.8 enligt regeringsbeslut 20.*

Försvarmakten 2011. *Handlingsplan för stöd till veteraner.*

Försvarmakten 2011. *Försvarmaktens stöd till veteraner – förbandschefs ansvar.*

Veteransoldatutredningen 2007:77, 2008:91

Lag (2010:449) om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser.

Förordningen (2010:651) om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser.

Svenska soldathemsförbundet 2008. *Kornet; Anhöriga till soldater i utlandsstyrkan*

Svenska soldathemsförbundet 2009. *Kornet; Militär själavård.*

Svenska soldathemsförbundet 2010. *Kornet; Military Family Support.*

Fredsaskrarna. *Medlemstidningar 2009 – 2011.*

Invidzonen. *Magasin nr 2 och 3, 2011.*

Estland:

Försvarmakten 2011. *Veteran issues.*

Lettland:

Försvarsministeriet 2011. *Veterans' issues in Latvia.*

Litauen:

Försvarsministeriet 2011. *Veterans' issues in Lithuania.*

Försvarsdepartementet

Beslut om att genomföra en kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO-samarbetet

1 bilaga

Chefen för Försvarsdepartementet, statsrådet Sten Tolgfors, beslutar att departementsrådet Eva Hjortendal Hellman ges i uppdrag att inom Försvarsdepartementet genomföra en kartläggning av vissa veteransoldatfrågor knutna till det nordiska försvarssamarbetet NORDEFKO. Uppdraget beskrivs närmare i *bilagan* till detta protokoll.

Utdraget stämmer med originalet

Utdrag till

Eva Hjortendal Hellman
Försvarsdepartementet (Fö/MFI, Fö/SSP, Fö/ESIS och Fö/LED)
Försvarsmakten

Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO

Bakgrund

Veteransoldatfrågor har på senare år fått en ökande aktualitet, bl.a. genom ett betydande nordiskt engagemang i internationella militära insatser. De nordiska länderna har också fortsatt att utveckla sin respektive veteransoldatpolitik. Under 2010 har en ny veteransoldatpolitik beslutats i två av länderna.

Den svenska riksdagen beslutade våren 2010 med anledning av propositionen *Modern personalförsörjning för ett användbart försvar* (prop. 2009/10:160, bet. 2009/10:FöU8, rskr. 2009/10:269) om en ny svensk veteransoldatpolitik. I oktober 2010 beslutade den danska regeringen om en dansk veteransoldatpolitik, *Anerkendelse og støtte – veteranpolitik*.

Inom ramen för det nordiska försvarssamarbetet NORDEFKO har försvarsministrarna bedömt att ett nordiskt samarbete på veteransoldatområdet skulle gagna de berörda nordiska länderna. Ett sådant samarbete syftar till att stärka veteransoldatfrågorna – omhändertagandet före, under och efter en insats – i ett nationellt samhällsperspektiv och i ett individperspektiv för den enskilde soldaten och hans eller hennes anhöriga. Inom NORDEFKO genomförs för närvarande de nordiska försvarsmakterna studien *Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues*.

För att skapa en tydligare grund för ett konkretiserat samarbete om veteransoldatfrågor bör en kartläggning göras av den befintliga veteransoldatpolitiken i NORDEFKO-kretsen, liksom av politikens utveckling. Utgångspunkten för en kartläggning ska vara att skapa en gemensam grund för att kunna bedöma vad de nordiska länderna kan göra tillsammans på veteransoldatområdet. Syftet ska således inte vara att värdera en enskild stats åtgärder eller peka på eventuella brister. Med kartläggningen som grund kan sedan identifieras inom vilka specifika områden ett konkretiserat samarbete kan och bör genomföras. En

kartläggning bör ses som ett komplement till den studie som redan pågår.

Inom NORDEFECO diskuteras att i ökad utsträckning öppna samarbetet också för Estland, Lettland och Litauen. Det gäller bl.a. samarbetet på veteransoldatområdet.

Sverige innehar ordförandeskapet i NORDEFECO under 2011.

Uppdraget

Kartläggning

Syftet med kartläggningen är att skaffa en gemensam bild av nuläget och den redan pågående utvecklingen när det gäller veteransoldatpolitiken i NORDEFECO-kretsen. Kartläggningen bör därför omfatta bl.a. följande delar.

1. Har landet en samlad veteransoldatpolicy eller motsvarande i dag? Vilka är grunderna i denna policy? Vilken instans har beslutat: riksdagen/regeringen eller försvarsmakten?
2. Vilka innefattas i begreppet veteransoldater? Är det någon skillnad i mål och principer för veteraner från andra världskriget och veteraner från nutida internationella militära insatser?
3. Nuvarande organisation för hantering av veteransoldatfrågor på departementsnivå och försvarsmaktsnivå (centralt och regionalt/lokalt). Vilken instans/nivå svarar för vad?
4. Vad består stödet till veteransoldaterna av? Vad gäller före, under och efter insats? Allmänt administrativt stöd? Ekonomiskt stöd? Medicinskt stöd? Kamrattstöd? Annat?
5. Stöd till anhöriga. Vem är anhörig? Vad består stödet av och vilka är förutsättningar för stöd?
6. Ingår samarbete med andra samhällsinstanser? Statliga eller kommunala myndigheter? Sjukvården? Privata företag?
7. Ingår samarbete med soldatorganisationer? Frivilligorganisationer? Fackliga organisationer?
8. Ingår samarbete med andra intresse- eller frivilligorganisationer. Vad innebär det? Är sådant stöd ett komplement till försvarsmaktens stöd eller svarar organisationerna för en specifik del av det samlade veteransoldatstödet i stället för försvarsmakten?
9. Vilken utveckling pågår i respektive land? Vad är beslutat och håller på att genomföras? Vad är planerat?
10. Vilket eller vilka områden/uppgifter bedöms vara de mest angelägna att initialt samarbeta inom?
11. Finns det områden där samarbete bör avvaktas eftersom den nationella aspekten är av särskild betydelse?

Utredaren får också belysa andra aspekter som kan vara betydelsefulla.

Utredaren ska ha en beredskap för att i lämplig omfattning kunna innefatta även Estland, Lettland och Litauen i kartläggningen.

Arbetsmetod

Utredaren bör inhämta underlag från respektive land, både från departementsnivån och försvarsmaktsnivån samt i förekommande fall från ev. samarbetsinstanser/organisationer.

Utredaren bör inhämta skriftlig information och genomföra personliga samtal och diskussioner. Utredaren bör därför besöka i vart fall de nordiska huvudstäderna för diskussion på plats.

Utredaren ska ha en kontakt/referensperson inom respektive försvarsdepartement för möjlighet till löpande avstämning av arbetet.

Utredaren ska i nödvändig omfattning följa NORDEFSCO:s studie *Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues*. Studien ska redovisas i mars 2011.

Utredaren ska löpande informera Försvarsdepartementet/MFI.

Redovisning

Utredaren ska redovisa kartläggningen i en rapport. Rapporten ska innehålla rekommendationer om hur det nordiska samarbetet bör fortsätta och utvecklas på veteransoldatområdet.

Utredaren ska lämna en lägesrapport senast den 1 mars 2011 eller vid den senare tidpunkt Försvarsdepartementet/MFI bestämmer. I lägesrapporten ska översiktligt redovisas dittills genomfört arbete och planerat fortsatt arbete. Lägesrapporten ska, via NORDEFSCO:s militärkommitté (MCC) och politiska styrkommitté (PSC), kunna ligga till grund för en redovisning vid NORDEFSCO:s försvarsministermöte i maj 2011.

Utredarens slutrapport ska kunna behandlas inom MCC och PSC under hösten 2011. Inriktningen är därefter att rapporten ska kunna behandlas vid NORDEFSCO:s försvarsministermöte i november 2011.

Utredaren ska redovisa sin slutrapport till Försvarsdepartementet senast den 15 september 2011.

NORDEFCO
NORDIC DEFENCE COOPERATION

Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues

Originator: Cooperation Area Human Resources & Education

To: Military Coordination Committee

SUBJECT: PROGRESS REPORT ON VETERANS' ISSUES.

References:

- a. MCC ACTION PLAN 2011 of Dec 2010
- b. MCC task document Veterans' Issues of June 2010

1. INTRODUCTION

Cooperation Area Human Resource and Education (COPA HR&E) hereby forward a progress report on Veterans' Issues iaw. ref. a. The report is based on the milestone report from working group (WG) Veterans' Issues dated Feb 2011 and the conclusions from the 4th meeting in COPA HR&E management in Copenhagen 1-2 Feb 2011.

2. BACKGROUND

Veterans' issues are high on the Nordic defence ministers' agenda. Norway presented this subject at the Political Steering Committee Meeting on 28 April 2010, referring to a circulated note with recommendations for Nordic veterans' cooperation.

On 10 May 2010 the Military Coordination Committee (MCC) tasked COPA HR&E to follow up on Nordic veterans' cooperation. COPA HR&E was tasked to explore, identify and follow up possibilities for cooperation on veterans' issues iaw. ref. b.

On the 2nd meeting in COPA HR&E management in Copenhagen on 17-18 August 2010 each nation initially was asked to present their current politics and veteran efforts as a point of departure for a discussion. Through the individual presentations it became clear that the Nordic countries more or less are facing the same difficulties and challenges on various items in their current overall effort – the major differences are mostly due to historical and cultural matters.

Following the presentations a discussion led to a draft list comprising topics which could lead to future cooperation. These topics were:

- research and development;
- home-coming programme/phase;
- rehabilitation programme and centres;
- insurance and compensation;
- pre-mission training;

- recognition/acclaim/appreciation;
- general exchange of information;
- NGOs (facilitate a Nordic NGO meeting?);
- veteran centre (network);
- veteran administration.

Since August 2010 a national staffing on the drafted list of topics has followed.

On the 3rd meeting in COPA HR&E management in Arlanda on 25 November 2010

WG Veterans' Issues was finally settled with Denmark as lead nation and participation from all Nordic countries – so was the topics to cooperate about.

On 12 January 2011 WG Veterans' Issues had its first meeting in Copenhagen.

3. STATUS

Based on the conclusions from the national staffing of the topics submitted on the 2nd meeting in COPA HR&E management in Copenhagen in August 2010 it has been agreed that WG Veterans' Issues initially is to concentrate their future work on the topics:

- general exchange of information;
- research and development.

3.1. Concerning general exchange of information within the WG:

Each Nordic country should present their effort, policies etc. on veterans' issues to the rest on meetings, that preferably takes place in their country on locations related to the veterans – e.g. on the Veteran Centre Bæreia in Norway.

Furthermore areas of common interests regarding veterans' issues in general should be discovered and discussed in the WG – the draft list of topics developed on the 2nd meeting in COPA HR&E management in Copenhagen in August 2010 could serve as an inspiration.

The future comprises the following objectives/tasks:

- meetings – WG Veterans' Issues should aim to meet two-four times a year. The aim is to meet in each Nordic country within 2011; afterwards to meet twice a year;
- concretization – in general a concrete approach is needed. It is necessary to identify specific and firm areas of interests on a very direct level for future cooperation on this topic.

3.2. Concerning research and development (R&D):

A mutual interest including a detailed insight in each others studies, projects, major surveys etc. is already discovered. To ensure a sufficient level of professionalism in the work that lays ahead COPA HR&E approve the establishment of a sub-working group (SWG) R&D comprising academic competencies that normally deals with research, surveys etc.

SWG R&D refers to WG Veterans' Issues.

The future comprises the following objectives/tasks:

- mapping – during 2011 a list of planned, on-going and newer closed studies etc. related to veterans' issues carried out in the Nordic countries should be developed;
- seeks to identify a joint study – areas of common interests must be identified and afterwards: serve as a basis for a joint study in 2012 although future common studies etc. should not be limited to a specific discipline, e.g. the psychological;
- organization – it should be possible to settle down additional SWG on R&D issues including future R&D study activities. SWG could conduct four-five 'hands-on' meetings a year if necessary in order to obtain concrete results.

4. WAY AHEAD

COPA HR&E recommendations:

4.1. WG Veterans' Issues is to meet four times in 2011 with the purpose to discuss areas of common interests regarding veterans' issues in general inspired by the list of topics developed in Copenhagen in August 2010. It is suggested that the meetings in 2011 take place in January, May, August and November.

WG Veterans' Issues refers to COPA HR&E twice a year. The second report in 2011 should be handed in at the end of September 2011.

4.2. SWG R&D is to be established iot. ensure a professional academic level of competence. SWG R&D is established no later than end of March 2011.

SWG R&D is, no later than end of September 2011, to develop a list comprising planned, on-going and newer closed studies etc. related to veterans' issues carried out in the Nordic countries.

SWG R&D is, no later than end of December 2011, to identify a topic for a joint study - if possible at all - to be launched in 2012.

SWG R&D refers to WG Veterans' Issues twice a year – first report in 2011 is to be handed in at the end of June 2011 and the second report at the end of December 2011.

4.3. To bring together various actors on the veterans' field from the Nordic countries with the purpose to inform; debate and discuss well defined subjects of common interests related to veterans' issues MCC is asked for guidance iot. consider and subsequently approve COPA HR&E intention to conduct a **Nordic Veteran Conference in 2012**. COPA HR&E is well aware that scope, audience etc. first of all must be identified if a Nordic Veteran Conference can be approved.

Copenhagen, 9th February 2011

HENRIK RYBERG
 Captain (N)
 Chairman of COPA HR&E

Danmark

Anerkendelse och støtte

Nye initiativer

i regeringens veteranpolitik

1 Der oprettes et veterancenter, der koordinerer indsatsen for veteraner og pårørende.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

2 Der oprettes et veteransekretariat til støtte for frivillige organisationer.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

3 Der oprettes et videntcenter.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

4 Styrket indsats for de fysisk sårede.

Ansvarlig: Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt Forsvarsministeriet

5 Psykisk sårede veteraners behandling styrkes.

Ansvarlig: Indenrigs- og Sundhedsministeriet

6 Udvalgelse af soldater til udsendelse styrkes.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

7 Veteraner bliver en del af målgruppen

for Den Nationale Videns- og Specialrådgivningsfunktion (VISO).

Ansvarlig: Socialministeriet

8 Kommunale sagsbehandlere undervises

om veteraners forhold.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

9 Grundlaget for realkompetencevurdering og vejledning styrkes.

Ansvarlig: Undervisnings- og Forsvarsministeriet

10 Der udstedes kompetencekort.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

11 Styrket adgang til psykologer og socialrådgivere.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

12 Kammeratstøtte forbedres.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

13 Opsøgende indsats over for tidligere ansatte veteraner styrkes.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

14 Udsendelsens påvirkning af partner og børn undersøges.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

15 Én indgang til web-baseret information.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

16 Døgnåben adgang til telefonisk støtte og rådgivning.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

17 Området vedrørende de vejledende mén-procenter efter psykiske skader for veteraner og andre undersøges.

Ansvarlig: Beskæftigelsesministeriet

18 Anerkendelse af fysisk og psykisk sårede ligestilles.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

19 Veterankort som legitimationsbevis udstedes.

Ansvarlig: Forsvarsministeriet

I tjeneste for Norge

● TILTAK 1

Forsvaret vil i samarbeid med FD gjennomgå dagens minnesmerker samt vurdere ett felles monument for personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 2

Forsvaret skal åpne en permanent utstilling om personell i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 3

Forsvaret skal videreutvikle en helhetlig prosedyre for håndtering av dødsfall i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 4

Forsvaret vil legge betydelig vekt på tjeneste i internasjonale operasjoner ved disponering av personell til andre tjenestestillinger.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 5

FD viderefører sin støtte til kampanjen «Støtt våre soldater» med kr 150.000,- i 2011.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 6

Danmark har besluttet å tildele medalje for såret i strid også for psykiskskadede. Forsvaret vil vurdere anerkjennende tiltak for psykisk skadede, blant annet med utgangspunkt i danske erfaringer.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 7

Forsvaret skal utarbeide en kommunikasjonsplan for å gjøre tilbudene i Forsvaret ved Forsvarets veteranadministrasjon (FVA), Forsvarets veteranseneter (FVS) og Kontor for psykiatri og stressmestring (KPS) kjent for alle målgrupper.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 8

Et klart mandat, med hjemmel i folkeretten og klare og forståelige regler for anvendelse av militær makt, herunder engasjementsregler (ROE), skal legges til grunn som et ufravikelig vilkår for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 9

Gjennom utdanningsprogrammene for Forsvarets ledere på alle nivå skal det etableres eierskap til begrepene legalitet og legitimitet og disses betydning for oppdragsløsningen og ivaretagelse av den enkelte.

Gjennomføring: 2012–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 10

Forsvaret skal gjennom ordreutvikling og planprosess sørge for at mandat og regelverket for militær maktanvendelse i internasjonale operasjoner, herunder ROE, gjøres anvendbart og forståelig ned til laveste nivå. Forsvarets militærjurister skal støtte denne prosessen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 11

Forsvaret skal videreutvikle «Soldat-kortet» som en praktisk og anvendelig juridisk veileder for personell i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 12

Forsvaret skal legge kapasitetsanalyser av aktuelle personellkategorier til grunn for planleggingen av oppdrag i utlandet når det gjelder dimensjonering, varighet og bygging av kapasiteter.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 13

Forsvaret skal så langt som mulig tilpasse styrkebidragene til internasjonale operasjoner til hjemlig forsvarsstruktur.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 14

Forsvaret skal utrede hvordan ytterligere bruk av reserven kan bidra til økt rekruttering og kvalifisere flere til tjeneste i utlandet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 15

Forsvaret skal nedsette en arbeidsgruppe som ser på en større differensiering av kravene som stilles til de ulike stillingene slik at flere kan kvalifisere til tjeneste i internasjonale operasjoner. Gjennomgangen skal blant annet se på større fleksibilitet i medisinsk klassifisering.

Gjennomføring: 2012
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 16

Forsvaret skal gjennomføre en internasjonal komparativ undersøkelse rundt krav til innsatsfrekvens og hjemmetid.

Gjennomføring: 2012
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 17

Forsvaret skal etablere særlige prosedyrer for tilfelle der man må fravike prinsippet om at personellet skal ha dobbelt så lang hviletid hjemme som innsatstid i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 18

Forsvaret skal videreutvikle og implementere et helhetlig screeningsett og kriterier for seleksjon til tjenestegjøring i utlandet, tilpasset den aktuelle operasjon og personellkategori.

Gjennomføring: 2012
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 19

Forsvaret skal utvikle og implementere et helhetlig screeningsett for å kartlegge helsemessig psykisk og fysisk utvikling før, under og etter tjenestegjøring.

Gjennomføring: 2012
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 20

Forsvaret skal sørge for god informasjon til personell om oppdraget og personellens rolle i dette, samt sørge for løpende oppdatering.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 21

Forsvaret skal sikre god opplæring innen bruk av militær makt ved å oppdatere minimumskrav og stille krav til praktisk trening i maktbruk for personell som skal ut i internasjonal tjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 22

Forsvaret skal som en kontinuerlig aktivitet kvalitetssikre oppsettsperioden og andre forberedende kurs for å identifisere utviklingsmulighetene. Stressmestring, medietrening, dilemmatrening, kultur, holdninger, etikk og ledelse skal inkluderes i forberedelsene;

- Spesielt sjefer og ledere skal gis økt kompetanse på stressmestring og forebyggende arbeid på psykiske stridsreaksjoner og håndtering av potensielt traumatiske hendelser på sitt nivå.
- Kompetansen på stressmestring og psykiske stridsreaksjoner skal styrkes, særlig for feltprester og sanitetspersonell.
- Sivilt personell på kortere oppdrag i operasjonsområdet skal sikres tilstrekkelig forberedelser.

- Informasjon skal kontinuerlig utvikles blant annet på bakgrunn av erfaringsoverføring fra oppfølgingsprogram etter hjemkomst, ref. tiltak 48. Slik erfaringsoverføring skal også ivareta individuelt deployerte.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 23

Forsvaret skal gjennomgå, tilpasse og eventuelt utvide utdanningen innen stressmestring og psykiske stridsreaksjoner ved de ulike skolemiljøene.

Gjennomføring: 2012–2013
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 24

Forsvaret skal bygge kompetanse og ha klare rutiner og system for selvhjelp, kamerat- og avdelingsstøtte, samt spesialisthjelp i operasjonsområdet også hva gjelder stressmestring.

Gjennomføring: 2012
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 25

Forsvaret vil søke å gjøre alle relevante materieltyper som nyttes i internasjonale operasjoner tilgjengelig for oppsettende avdeling fra dag én.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 26

Forsvaret vil videreutvikle førstegangstjenestens innhold med tanke på basiskunnskaper hos personell som rekrutteres til avdelinger med bidrag i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: FD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 27

Forsvaret skal utarbeide en informasjonspakke som omtaler ulike tilbud om rettigheter, oppfølging, støtte og aktiviteter for personell før, under og etter internasjonale operasjoner. Organisasjonenes rolle skal fremgå.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 28

Forsvaret skal utvide tilbudet om samlivskurs slik at tilbudet gis både før og etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 29

Forsvaret vil evaluere tidligere tiltak og utarbeide ytterligere tiltak rettet mot barn og ungdom. FD har støttet utgivelsen av en bok for barnefamilier.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 30

Forsvaret vil i tett samarbeid med NVO legge til rette for et landsdekkende tilbud for pårørende etter modell av kameratstøtteordningen. FD støtter NVO med kr 108 000,- for tiltak rettet mot pårørende på lokalplan i 2011.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 31

Forsvaret skal tilby psykologisk/ psykiatrisk oppfølging for pårørende til skadede og falne i den første tiden etter hendelsen. Det må foretas en individuell vurdering av hvorvidt helsevesenet eller Forsvaret kan gi det beste tilbudet.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 32

Forsvaret vil i samarbeid med nærmeste pårørende gjøre en individuell vurdering av behovet for oppfølging etter alvorlige hendelser med tanke på tid, omfang og hvem som har behov.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 33

Forsvaret skal tilby tilpasset informasjon for pårørende som har skadede veteraner i familien.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 34

Familie og pårørende skal i forbindelse med samlinger i Forsvarets regi få informasjon om faren for psykiske skader samt viktigheten av tidlig oppfølging og behandling.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 35

Forsvaret skal gjennomgå ordningen og rutinene med pårørendekontakter for å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse som samsvarer med behov og retningslinjer.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 36

Forsvaret skal gjennomføre familiesamlinger i forbindelse med oppsettingsperiode og i forbindelse med dimisjon/medalje Parade. Forsvaret kan dekke familiens utgifter til reise og opphold. Det tas sikte på at ordningen i fremtiden omfatter alt personell som har vært i internasjonale operasjoner, også de som deployeres enkeltvis.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 37

Forsvaret vil legge til rette for at det arrangeres regionale samlinger for ektefelle/samboer og barn til deployert personell og vil iverksette en prosjektpilot på dette.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 38

Forsvaret vil prioritere familiekoordinatorenes rolle regionalt og lokalt slik at alle familier ivaretas på en god måte.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 39

Forsvaret skal videre utvikle dagens ordning med felles utdanningsprogram og sertifisering av alle familiekoordinatorene.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 40

Forsvaret vil jevnlig sende informasjon til familier til deployert personell om situasjonen i operasjonsområdet.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

73

TILTAK 41

Pårørende til alvorlig skadede eller falne skal ved behov tilbys rådgivning i mediehåndtering.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 42

Forsvaret vil etablere et tidsriktig og realistisk, mobilt informasjonsoppbygg. Det skal på sikt gjennomføres landsdekkende runder for å markedsføre veteranenes og det norske forsvars innsats i utlandet.

Gjennomføring: 2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 43

Forsvaret skal videreutvikle arbeidet med holdninger, etikk og ledelse spesielt relatert til tjenesten i internasjonale operasjoner. FD etablerer et etisk råd.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 44

Forsvaret skal innføre et lederstøttenettverk gjennom å etablere en makler- og mentorordning for ledere i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2012–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 45

Forsvaret kan gjennom egne avtaler tilby personell fra andre sektorer i samme operasjonsområde tilbud om støtte fra Forsvarets stressmestrings-team.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 46

Avtalen mellom FD og HOD om tilsyn av Forsvarets helsetjenester til norsk personell under militære operasjoner i utlandet skal evalueres.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD, HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 47

Forsvaret vil tilby psykologisk/ psykiatrisk utredning og videre henvisning til sivil helsevesen uavhengig av hvor lang tid som har gått siden tjenestegjøring.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 48

Forsvaret skal etablere et program for aktiv, personlig og tilpasset oppfølging av den enkelte veteran det første året etter hjemkomst. Programmet skal forebygge, kartlegge og avdekke skader samt avklare behov for støtte til å komme tilbake til arbeidslivet. Dette tiltaket må sees i sammenheng med andre tiltak som seleksjon, oppsetting og midtvaluering. Det må vurderes hvorvidt programmet for ettårig oppfølging blir en gjensidig forpliktende del av tjenestegjøringen. Konkrete tiltak i programmet vil være:

- Senest ved retur til Norge skal hver enkelt fylle ut et skjema som skal fange opp individuelle oppfølgingsbehov.
- Forsvaret skal videreutvikle prøveprosjektet der kontingenten mellomander og skjermes før ankomst til Norge for å få tid til å omstille seg fra de normer, regler og adferd som gjelder i operasjonsområdet til det som gjelder hjemme. Det skal skapes en arena for felles gjennomgang av opplevelser i et trygt og avslappet miljø uten påvirkning utenfra, der blant annet Forsvarets stressmestringsteam medvirker.
- Ved ankomst til Norge vil veteranene utklareres gjennom

Administrativt foresatt avdeling (AFA) med blant annet samtale med lege. Representanter fra NAV og Bufetat skal være tilgjengelige med informasjon og veiledning.

- 3–6 måneder etter hjemkomst skal Forsvaret tilskrive veteranene med standardisert spørreskjema og gi informasjon om oppfølgingstilbud med oppfordring om å ta kontakt ved behov for spesiell oppfølging eller veiledning. De som ikke responderer på kontakt vil gis spesiell oppmerksomhet.
- Det er en målsetting at Forsvaret skal arrangere gjensynstreff for veteranene 9–12 måneder etter hjemkomst. NAV og Bufetat skal være tilgjengelig med informasjon og veiledning.
- Forsvaret skal sikre en helhetlig og langsiktig rehabilitering, veiledning, samt hensiktsmessig omskolering og sysselsetting for personell som kommer hjem med nedsatt funksjonsevne som et resultat av tjeneste i internasjonale operasjoner.
- Forsvaret skal etablere et system som i løpet av det første året etter hjemkomst rutinemessig gjennomfører debriefing og erfaringsoverføring, med en aktiv og personlig oppfølging spesielt tilpasset sjefen.
- I de tilfellene hvor veteranen ikke har vært en del av en større kontingent, skal programmet tilpasses veteranen for å ivareta kartlegging og en aktiv, personlig og tilpasset oppfølging.
- Debriefing og erfaringsoverføring for individuelt deployerte, slik som FN-observatører, skal ivaretas i oppfølgingsprogrammet. Det innebærer at det etableres rutiner slik at erfaringer fanges opp i forberedende kurs og øvelser. Erfaringsoverføringen skal omfatte både sikkerhetsaspekter, HMS og nødvendig kjennskap til organisasjonen de skal fungere i.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 49

Forsvaret skal fortsette det påbegynte arbeidet med å etablere gode oversikter over tidligere og pågående operasjoner. Forsvaret vil opprette en egen oversikt over alt personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 50

Forsvaret skal følge opp skadet personell under behandling eller rehabilitering etter tjeneste frem til begge parter er enige om at kontakten kan avsluttes.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 51

Forsvaret vil etter behov gi inntil ett års midlertidig tilsetning av personell som er alvorlig skadet som en følge av tjenesten.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 52

Forsvaret skal sikre nødvendig registrering og rapportering og etablere systemer som kan generere data av god kvalitet til bruk for helsemessig oppfølging, dokumentasjon, forebyggende HMS, statistikk, oversikter og forskning.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 53

Forsvaret skal sikre trygg, god og relevant overføring av helseopplysninger til bruk for det sivile helsevesenet. Overføring av opplysninger forutsetter samtykke etter den til enhver tid gjeldende lovgivning.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 54

Forsvaret vil øke åpenheten om psykiske belastningsskader som en del av arbeidet med holdninger, etikk og ledelse. Dette skal bidra til å øke forståelsen, senke terskelen for å ta kontakt og redusere forutinntatthet i den hensikt å kunne beholde og få personellet tilbake i stilling.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 55

Forsvaret evaluerer de delene av virksomheten som har veteranrelaterte oppgaver. Målet er å etablere et effektivt og kompetent apparat til å ta seg av både veteraner i tjeneste og veteraner som har avsluttet sitt arbeidstakerforhold til Forsvaret. Apparatet skal kunne tilpasses ekstraordinære behov, for eksempel når alvorlige skadede kommer hjem. Organisasjonen skal ligge høyt plassert i forsvarsstrukturen med god tilgang til forsvarsledelsen og ledes av en person på høyt nivå. Veteraner som søker hjelp skal kunne henvende seg til ett punkt, som så veileder videre etter behov.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 56

Forsvaret skal utarbeide et eget kompetansebevis etter tjeneste i internasjonale operasjoner. Et slikt kompetansebevis kan for eksempel øke den enkeltes muligheter ved overgang til det sivile arbeidsmarkedet.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 57

Regjeringen vil videreutvikle en internettportal som favner hele samfunnets tilbud og ivaretagelse av personell i internasjonale operasjoner. Forsvaret skal vurdere å utvikle plattformer hvor veteraner, familier og samfunnet for øvrig kan kommunisere med Forsvaret.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 58

Forsvaret vil videreutvikle kompetansen innenfor bruk av sosiale medier for presse- og informasjonsmedarbeidere som deploieres med styrkene. Forsvaret har satt i gang et arbeid for å bedre utnytte sosiale medier som en dialogbasert kommunikasjonsarena mellom Forsvaret og befolkningen.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 59

Forsvaret vil i samarbeid med én eller flere organisasjoner se på mulighetene for å involvere næringslivet vedrørende konkrete rammeavtaler om sysselsetting av veteraner.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 60

FD vil etablere klagenemnd for den særskilte kompensasjonsordningen og evaluere denne etter to år.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

75

TILTAK 61

Regjeringen arbeider med å utvikle den særskilte kompensasjonsordningen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 62

FD skal i samarbeid med Forsvaret arrangere årlige veterankonferanser.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 63

FD skal gjennomføre kvartalsvise møter med organisasjonene om saker som omfatter personell før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner, i tillegg til virksomhet og aktivitet knyttet til dette. Disse møtene vil spesielt fokusere på videre oppfølging, evaluering og videreutvikling av handlingsplanen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 64

Veteranorganisasjonene inviteres til å delta med en representant i FDs programråd når det gjelder forskning som omhandler tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 65

FD vil i samarbeid med Forsvaret og organisasjonene tilby opplæring av enkeltpersoner og ledelse i organisasjonene og Forsvaret innen avtale- og lovverk og rutiner for kunnskapsbygging og felles forståelse på fagområdet.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 66

Forsvaret skal, i samarbeid med NVO, videreutvikle opplegget med månedlige lokale veterantreff. Eksisterende ordning omfatter 46 treffsteder. Forsvaret vil støtte tiltak som fører til ytterligere muligheter for veteraner å treffes på regelmessig basis slik det i dag gjøres med den etablerte kameratstøtteordningen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 67

FD vil gi økonomisk støtte for tiltak som bidrar til videreføring og videreutvikling av informasjonsarbeid til kompetanseheving og forståelse for de skadede veteranenes situasjon i det sivile hjelpeapparatet og i samfunnet. FD har i 2011 støttet Veteranforbundet SIOPS med kr 300 000,- til prosjektet «Helt hjem».

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 68

Forsvaret skal, i dialog med arbeidstakerorganisasjonene, utrede hvordan etatens bedriftshelsetjeneste bedre kan bidra til aktive friskmeldingsprosesser. Videre skal det vurderes om Forsvaret bedre kan sikre tilrettelegging og aktivisering av personer som gjennom tjenesten har fått permanent eller midlertidig redusert yteevne.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 69

Forskning under FDs programråde for veteraner:

- FD vil bevilge kr 700 000,- til videreføring av etterundersøkelsen i regi av Forsvarets sanitet (FSAN) i 2011.

- Forsvaret vil gjennomføre et prosjekt for å forbedre metode og styrke systemet for seleksjon og screening.
- Forsvaret vil gjennomføre en fremoverskuende studie som følger soldater over tid, fra innrykk, seleksjon samt før, under og etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner (prospektivt studie).
- Forskning på arbeidsmiljø, mestring og arbeidshelse blant veteraner.
- Forskning på forhold tilknyttet arbeid og familie.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 70

FD vil videreutvikle en kunnskapsbase med utgangspunkt i eksisterende forskning.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 71

- Forsvarets helseregister skal være sentralt i FoU knyttet til veteraner;
- Forsvaret har anskaffet og tatt i bruk en ny teknisk løsning for Forsvarets helseregister som sikrer bedre funksjonalitet.
 - Forsvaret har gjennomført en kvalitetskontroll av helseregisteret for å treffe ytterligere tiltak med hensyn til datakvalitet og ressurser til å ha god oversikt over helse-tilstanden til sitt personell.
 - Forsvarets helseregister vil gjennom konkrete samarbeidsavtaler med andre nasjonale helseregistre styrke relevant dataomfang og -kvalitet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 72

Forsvaret skal følge opp rapporten om Gulfveteranene.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 73

FD, JD, AD og HOD skal i fellesskap gjennomføre en levekårsundersøkelse for å få økt innsikt i veteraners og andre utsendtes livssituasjon for videre oppfølging. Resultatene fra denne undersøkelsen vil også være styrende for den videre forskningen, samt gi informasjon som kan danne grunnlag for flere interdepartementale tiltak.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

TILTAK 74

Regjeringen vil gjennom NORDEFECO se på samarbeid knyttet til veteranforskning og ivaretagelse før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner med spesiell vekt på hjemkomstfasen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 75

FD vil ta initiativ til at belastingsproblematikken blir tatt opp i det nordiske forsvarssamarbeidet.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 76

NORDEFECO planlegger å gjennomføre en nordisk veterankonferanse i 2012.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 77

Forsvaret vil kontinuerlig vurdere internasjonale samarbeidsprosjekter og avtalefestet samarbeid med allierte land mht. rekruttering av militært medisinsk fagpersonell.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 78

FD og Forsvaret vil videreutvikle dialogen om veteranspørsmål med relevante samarbeidsland.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 79

Regjeringen vil gjennom NORDEFECO vektlegge økt samarbeid med Estland, Latvia og Litauen på veteranområdet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 80

Regjeringen vil, i tråd med erklæringen fra NATO-møtet i Lisboa 2010, bidra til at veteranspørsmål blir satt på agendaen i NATO og følge opp det danske initiativet med å bidra til at NATO engasjerer seg mer grunnleggende på veteranområdet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

TILTAK 81

UD vil innføre kartleggingsverktøy i seleksjon av personell i samarbeid med Forsvaret, og involvere særskilt fagekspertise i rekrutteringen.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 82

UD vil innføre obligatorisk psykisk og fysisk helsesjekk ved de mest utsatte stasjonene før, under og etter tjenestegjøring, inkludert debrief. Medfølgende skal tilbys det samme.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 83

UD vil videreutvikle opplæringen i teambygging knyttet til tjeneste ved spesielt utsatte stasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 84

UD vil informere hjemmeverende familie om forhold knyttet til tjenestegjøringen, herunder rettighetsaspektet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 85

UD vil styrke kollegastøttefunksjonen. Kollegastøtten skal ha en rolle ved kritiske hendelser og ved stor stressbelastning. Alle ambassader har minst én kollegastøtte, som har fått opplæring.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 86

UD vil arrangere stressmestringsamlinger for personell ved stasjonene under tjenestegjøring og etter kritiske hendelser.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

77

TILTAK 87

UD vil vurdere hvordan anerkjennelse av avsluttet tjenestegjøring ved de mest utsatte stasjonene best kan markeres.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 88

UD vil styrke arbeidet med samlinger som per i dag arrangeres for barn av ansatte som nettopp har kommet hjem fra tjenestegjøring i utlandet.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 89

DSB skal forbedre nåværende ordning for medisinsk klargjøring av personell (vaksiner, helsejekk mv.) gjennom et samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 90

DSB skal forbedre nåværende ordning for anskaffelse av medikamenter og medisinsk utstyr gjennom samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 91

DSB skal forbedre nåværende ordning for debrief av personell etter hjemkomst, samt oppfølgende legesjekk, herunder oppfølging over tid, gjennom samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 92

DSB vil gjennomgå rutinene for å fange opp individuelle behov over tid, da personellet kommer fra en rekke ulike offentlige og private virksomheter.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 93

DSB skal lage rutiner som skal sette den enkelte i stand til å håndtere pågang fra media, for eksempel gjennom et kort mediahåndteringskurs før eller etter oppdraget.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 94

JD skal for styrkebrønnpersonell vurdere forbedringstiltak knyttet til beredskapsordninger hjemme og på oppdragsstedene.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 95

JD skal for styrkebrønnpersonell utforme rutiner som skal sette den enkelte i stand til å håndtere pågang fra media.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 96

Politidirektoratet vil aktivt legge til rette for en økning av kvinneandelen i de norske kontingentene.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 97

Politidirektoratet vil legge forholdene bedre til rette for hjemkommet personell når det gjelder utnyttelsen av deres kompetanse i deres videre karriere i politidistriktet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 98

Politidirektoratet vil bygge opp lederkompetanse av erfarent personell for fremtidige sjefsstillinger i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 99

Interdepartementale avtaler for økt samarbeid om utdanning av utsendt personell, samt beredskap for håndtering av episoder i konflikt- og kriserammede områder vil bli videreutviklet. Denne type avtale ble i 2010 inngått mellom FD og UD.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD, JD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 100

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med RVTS Øst utarbeidet kurs for ansatte ved NAV Arbeidsrådgivning og rådgivende overleger i Arbeids- og velferdsetaten. Kurset er basert på en opplæringspakke som er utviklet i RVTS Øst. Det tas sikte på å skape kontinuitet i kompetanseoverføring fra RVTS'ene til Arbeids- og velferdsetaten.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: AD, HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 101

Arbeids- og velferdsdirektoratet vil legge til rette for samarbeidsformer som gjør det mulig for Arbeids- og velferdsetaten å trekke vekslers på fagkompetansen ved RVTs i det daglige arbeidet med enkeltbrukere. Dette innebærer blant annet å gjøre eksternt og intern kompetanse på feltet kjent i etaten.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: AD, HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 102

Arbeids- og velferdsdirektoratet har gjennomført møter med veteranorganisasjonene og vil ved behov videreføre denne dialogen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: AD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 103

Arbeids- og velferdsetaten, SPK, Helsevesenet og Forsvaret vil utarbeide en prosedyre for en samordnet spesialistutredning. Det skal etableres en helhetlig og forutsigbar prosess mellom Forsvaret og Arbeids- og velferdsetaten/SPK for håndtering av erstatningsskrav. Som et ledd i dette tiltaket skal man også se på mulige løsninger for å korte ned ventetiden hos aktuelle spesialister, i samarbeid med Helsevesenet og Forsvarets sanitet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: AD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 104

HOD skal, i samarbeid med BLD, FD og AD, sende brev til alle landets kommuner og regionale helseforetak med informasjon om veteranenes spesielle situasjon, mulighet for råd, veiledning samt opplæringstilbud.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 105

Bufetat vil bidra til en god oppfølging av veteranene og deres familier gjennom informasjon i oppsetningsfasen og etter hjemkomst om utfordringer for familie- og parforhold, og om hvilke forebyggende tiltak og hjelpetilbud som kan gis.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 106

Bufetat vil gjennom sine familievernkontor tilby rådgivning til familier og pårørende under innsatsperioden, og til veteraner og deres familier etter hjemkomst, med sikte på å håndtere samlivs- og familiemessige utfordringer.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 107

Bufetat kan gi tilbud om samlivskurs etter nærmere avtale med Forsvaret.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 108

FD, HOD, AD, BLD, Forsvaret, Bufetat, NAV og kommunene Elverum og Åmot har i samarbeid etablert et pilotprosjekt i Østerdalen. Målet er å utvikle gode modeller for samarbeid på tvers av sektorer som sikrer koordinert og effektiv oppfølging av den enkelte veteran. Prosjektet ble etablert i januar 2011 og har en varighet på 2–3 år. Det er utvidet i forhold til de opprinnelige ambisjonene ved at det ikke bare dekker samarbeid mellom Forsvaret og fastlegene, men også Bufetat og NAV.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD, AD, HOD, BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 109

Arbeids- og velferdsetaten etablerer et kompetansemiljø for veteransaker ved NAV Elverum. Kontoret skal ha særlig kompetanse på tjenesteområder som er spesielt relevante for personell som har deltatt i internasjonale operasjoner, og vil blant annet ha en informasjons- og veilederrolle overfor Forsvaret og andre enheter i Arbeids- og velferdsetaten. Det vil også få i oppgave å utarbeide gode arbeidsmetoder (best practice) som kan overføres til andre deler av etaten.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: AD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 110

NKVTS bes om å bistå Pilotprosjekt Østerdalen med faglig kvalitetssikring og evaluering av helsesektorens rolle i prosjektet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 111

Bufetat vil bidra til gjensidig kunnskapsutveksling mellom de ulike aktører i pilotprosjektet, og vil tilby kompetansebygging for familiekoordinatører, tilflytterkoordinatører og pårørendekontakter om familie- og samlivsutfordringer, med særlig fokus på barnas situasjon.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 112

Hamar familiekontor vil delta i nødvendige samarbeidsfora i prosjektperioden.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 113

Familiekontoret kan bidra med informasjon til mannskaper og pårørende i oppsettingperioden om samlivsutfordringer, hjelpetilbud og forebyggende tiltak.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 114

Familiekontoret kan tilby rådgiving og behandling til familie og pårørende i innsatsperioden, og eventuelt i samarbeid med familie-tilflytterkoordinator bistå i planlegging eller gjennomføring av samtalegrupper mv., herunder avklare forventninger til, og utfordringer ved hjemkomst.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 115

Familiekontoret kan tilby rådgiving og behandling etter hjemkomst, herunder hjelp til å reetablere familielivet og til å håndtere samlivsmessige utfordringer knyttet til deployeringen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: BLD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 116

Den interdepartementale arbeidsgruppen for veteran spørsmål vil bli opprettholdt og være styringsgruppe for Pilotprosjekt Østerdalen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD, HOD, AD, BLD, UD, JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 117

Helsevesenet og Forsvaret vil i samarbeid utarbeide «kart» for hvilke tjenester som finnes og ansvar/ rollefordeling mellom Forsvaret og det sivile helsevesenet, og innenfor de forskjellige tjenestene hos Forsvaret og det sivile helsevesenet.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: HOD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 118

Forsvaret vil med støtte fra helsevesenet utarbeide en veiledende håndbok i militærpsykiatri.

Gjennomføring: 2012–2013
 Ansvar: HOD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 119

Forsvaret har sammen med RVTS Øst utviklet en opplæringspakke i militærpsykiatri for leger og psykologer. Opplæringspakken skal implementeres i alle regioner i samarbeid med RVTS og Forsvarets stressmestrings-team i regionen.

Gjennomføring: 2011–2012
 Ansvar: HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 120

RVTS og FSAN skal arbeide for å gjøre opplæringspakken meritterende for leger og psykologer.

Gjennomføring: 2011–2012
 Ansvar: HOD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 121

NKVTS skal bistå RVTSene i implementering av opplæringspakken i militærpsykiatri for leger og psykologer gjennom faglig oppfølging etter nærmere avtale med Helsedirektoratet.

Gjennomføring: 2011–2012
 Ansvar: HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 122

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med RVTS Øst utarbeidet spesialtilpassede kurs for ansatte i Arbeids- og velferdsetaten. Kursene vil bli tilbudt etatens rådgivende leger og nøkkelpersonell ved NAV Arbeidsrådgivning. Det er våren 2011 avholdt en todagers samling, som vil bli fulgt opp med en ytterligere todagers samling høsten 2011.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: AD, HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 123

I RVTSenes oppdragsbrev for 2010 ble regionsentrene bedt om å etablere et samarbeid med Forsvarets sanitet, nærmere bestemt med stressmestringssteamet i sin region, for kompetanseoverføring og felles prosjekter etter nærmere avtale med Helsedirektoratet. HOD vil i samarbeid med FD stimulere til hospiteringsordninger mellom RVTSene og Forsvarets stressmestrings-team.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: HOD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

TILTAK 124

NKVTS skal vurdere ressursbehovet for fremtidig forskning vedørende personell som har deltatt i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 125

NKVTS vil få i oppdrag å kartlegge et utvalg veteraners erfaringer fra møtet med helsetjenesten (tiltaket vil koordineres opp mot levekårsundersøkelsen).

Gjennomføring: 2012

Ansvar: HOD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 126

Etatsjefene i Forsvaret, NAV, SPK og Helsedirektoratet vil møtes med jevne mellomrom for å drøfte problemstillinger knyttet til veteranoppfølging. Ved alvorlige skader eller dødsfall etableres det en ressursgruppe mellom Forsvaret, SPK og NAV for å ivareta den enkelte skadede og pårørendes behov for spesiell oppfølging.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD, AD, HOD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

Sverige

Missiv

Försvarmaktens handlingsplan för stöd till veteraner

Bakgrund

Riksdagen beslutade i juni 2009 om en ny inriktning för det militära försvaret i enlighet med regeringens försvarspolitiska inriktningsproposition Ett användbart försvar (prop. 2008/09:140, bet. 2008/09:FöU10, rskr. 2008/09:292). Beslutet innebär förändringar på flera viktiga områden för att skapa ett användbart och tillgängligt försvar. Bland annat ska insatsförbanden bestå av stående och kontrakterade förband som ska vara användbara för insatser i Sverige, i närområdet och utanför närområdet.

Regeringen har i regeringsbeslut 20 2010-06-10 (Fö2010/1074/MFI), givit Försvarmakten uppgiften att vidta åtgärder, lämna förslag eller redovisa läget avseende hanteringen av veteransoldater i vid bemärkelse. Beslutet bygger bl.a. på Veteransoldatutredningen (En svensk veteranpolitik – Ansvaret för personalen före, under och efter internationella militära insatser, SOU 2008:91) och regeringens proposition (Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarmaktens personal, prop. 2009/10:160).

Försvarmakten har därför sedan 2010 arbetat på stor bredd med att skapa en helhet för stöd och omhändertagande av veteraner och anhöriga. Försvarmakten har numera en instruktion för stöd till anhöriga (HKV 2010-09-28, bet 16 502:62986) och målsättningar för arbetet under 2011. Detta redovisades till regeringen den 28 januari 2011 (HKV 2011-01-28, bet 01 800:51385).

Den 25 mars redovisade Försvarmakten till regeringen de åtgärder som har eller kommer att vidtas vad gäller medalj för de som skadats i strid, en utvecklad årlig veteranceremoni och ett nytt minnesmonument för veteraner (HKV 2011-03-25, bet 01 800:55406). Vidare redovisade Försvarmakten den 29 april de åtgärder som har eller kommer att vidtas vad gäller rekrytering, insatsfrekvens, försäkringar, medicinskt omhändertagande, information, meritvärde, samarbete med ideella organisationer och inrättande av en veteranadministration.

Av regeringsbeslut 20 framgår inte att Försvarsmakten skall ha en handlingsplan för arbetet med veteraner. En sådan plan är dock nödvändig för att skapa en helhet och tydliggöra ansvar och uppgifter i Försvarsmakten. Försvarsmakten har därför tillsammans med arbetstagarorganisationerna, flera ideella organisationer och andra tagit fram en sådan handlingsplan.

Beslut i stort för Försvarsmaktens stöd till veteraner

Försvarsmaktens personal är dess viktigaste tillgång. Utan utbildad, tränad och förberedd personal kan Försvarsmakten inte lösa sina uppgifter. Försvarsmaktens omhändertagande av sin personal måste därför grundas på en helhetssyn som inkluderar rekrytering, utbildning och träning före insatser men också uppföljning och stöd under insatser samt omhändertagande efter insatser och anställning. Stödet till och från de anhöriga är också en viktig del i den helheten.

De påfrestningar och risker Försvarsmaktens anställda utsätts för är betydande och kan inte helt jämföras med annan statlig verksamhet. Särskilt utsatta är de som deltar i internationella militära insatser. Där finns det en förhöjd risk att drabbas av fysiska och psykiska skador. Försvarsmakten har därför ett ansvar gentemot sina anställda, oaktat om de är eller har varit anställda. En del av detta ansvar är reglerat i lagar och förordningar. Huvuddelen av ansvaret är dock föranlett av Försvarsmaktens ambition att vara en god arbetsgivare med ett bra personalomhändertagande.

Försvarsmaktens veteraner utgör en mycket viktig resurs för Försvarsmakten. De är ambassadörer för vår verksamhet och bidrar till vår folkförankring. De bidrar också till Försvarsmaktens anseende på sina arbetsplatser och i sin vardag utanför Försvarsmakten. De kan också stärka rekryteringen av personal genom att sprida en positiv bild av Försvarsmakten och vår verksamhet. De medverkar dessutom till att öka kunskapen om Försvarsmakten och vår verksamhet i samhället i stort. De förtjänar också vår respekt och uppskattning för sina insatser, nationellt eller internationellt.

Den personal som tjänstgjort i internationella militära insatser utgör en särskilt betydelsefull grupp för Försvarsmakten. De riskerar att tappa kontakten med Försvarsmakten och vårt stöd. De som dessutom skadats riskerar också att komma i kläm mellan civila arbetsgivare, försäkringsbolag, landsting, kommun och andra aktörer.

Försvarsmakten ska ha ett särskilt skyddsnät för den personal som av olika skäl behöver rådgivning eller stöd efter den internationella eller

nationella tjänstgöringen. Veteraner ska vid sina kontakter med Försvarsmakten alltid känna sig välkomna, oavsett vilket förband de kontaktar. Försvarsmaktens förbandschefer har här ett särskilt ansvar.

De frivilliga försvarsorganisationerna och de ideella organisationerna som arbetar med stöd till veteraner och anhöriga är mycket viktiga för Försvarsmakten. Ideella organisationerna är till exempel anhörigorganisationer, kamratföreningar och veteranorganisationer. De utgör en särskilt betydelsefull samarbetspartner för Försvarsmakten eftersom de i stor omfattning engagerar Försvarsmaktens tidigare anställda samt stöder Försvarsmakten med omhändertagande av veteraner och anhöriga.

Försvarsmaktens stöd och omhändertagande för veteraner ska stärkas och utvecklas. Detta ska så långt som möjligt ske på samma sätt som det gjordes när de var anställda i Försvarsmakten. För att möjliggöra detta ska följande ske:

- Försvarsmaktens omhändertagande av veteraner ska stärkas genom att en särskild funktion för veteraner skapas. Funktionen ska vara direkt rådgivande till Överbefälhavaren samt andra chefer i Högkvarteret och också lämna stöd till förbandschefer, veteraner och ideella organisationer.
- Försvarsmaktens direkta stöd till veteranerna ska stärkas genom att förbandschefer ges uppgifter och resurser att ge stöd, råd och handledning när veteranerna så behöver. De ska utse en veteranansvarig samt kontaktpersoner för veteraner och ideella organisationer som stöder veteraner.
- Försvarsmaktens information till veteraner ska utvecklas genom information på webbplatsen, särskilda informationsträffar vid förbanden och direktkontakt med veteraner. Dessutom ska särskilt informationsmaterial tas fram som riktar sig till veteraner, företag, kommuner och landsting samt statliga myndigheter.
- Försvarsmakten ska utveckla samarbetet med och stödet till de ideella organisationerna på central och lokal nivå. Det utvecklade stödet ska vara till gagn för veteranerna och Försvarsmakten och omfatta både verksamhet och ekonomiskt stöd. Här har veteranföreningar, kamratföreningar och anhörigföreningar en särskild roll.
- Försvarsmakten ska öka sin kunskap om den påverkan de internationella militära insatserna har på personalen i Försvarsmakten före, under och efter insatser och anställning.

Samarbetet med högskolor, universitet och forskningsinstitut, nationellt och internationellt, ska stärkas. Särskild vikt skall läggas på att ta fram statistik och hur man kan stärka och förbereda Försvarsmaktens personal för att minska riskerna för problem och skador.

- Försvarsmakten ska ständigt uppmärksamma veteranernas insatser för Sverige och Försvarsmakten bland annat genom årliga veteranceremonier, nytt veteranmonument, översyn av medaljer och utmärkelser samt utveckla det civila meritvärdet av tjänstgöringen i Försvarsmakten. Att ha varit anställd i Försvarsmakten och att ha tjänstgjort i internationella militära insatser ska i sig vara ett kvalitetsmärke och meriterande.

Försvarsmaktens handlingsplan för stöd till veteraner redovisas i bilaga 1.

./1

----- o O o -----

Försvarsmaktens handlingsplan för stöd till veteraner har varit föremål för samverkan med arbetstagarorganisationerna enligt avtal för samverkan och utveckling. Samverkan har avslutats i enighet.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Ulf Bengtsson. I den slutliga beredningen av ärendet har deltagit personaldirektör Per-Olof Stålesjö, överste Mats Geijer, överstelöjtnanterna Olle Strid, Per Davidsson och Bertil Starfelt, avdelningsdirektör Alexander Wedin, informatör Lena Parkvall och som föredragande överste Peter Öberg

Ulf Bengtsson

Peter Öberg

Lettland och Litauen, skrivelser från Sveriges försvarsattachéer i dessa länder

Lettland

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET

2011-04-15

Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor

Bakgrund

Regeringen har givit Försvarsdepartementet i uppdrag att göra en översiktlig nulägesbeskrivning av vissa veteransoldatfrågor och en preliminär bedömning av samarbetsområden.

I bifogat överlämnas Försvarsavdelningens i Riga svar på ovanstående kartläggning. Kartläggningen har genomförts av Försvarsdepartementet i Riga.

Allmänt

Begreppet veteraner i Lettland avser soldater som tjänstgjort i missioner som Irak, Kosovo eller Afghanistan. Det finns idag en insikt inom försvarsmakten om betydelsen av att veteransoldatfrågor omhändertas, att rutiner behöver utvecklas och att det föreligger ett behov av konkreta åtgärder.

Idag finns ingen gemensam policy i Lettland för veteransoldatfrågor vare sig på politisk nivå eller inom försvarsmaktsledningen, ingen ekonomisk plan för detta arbete och ingen särskild organisation. Inom försvarsmakten pågår dock ett arbete med att konkretisera åtgärder, då i första hand åtgärder för stöd och hjälp åt soldater och anhöriga.

Aktuellt arbetsläge/ möjliga samarbetsområden

I det följande redovisas några av de frågor som för närvarande är föremål för utveckling.

- Psykologiska tester, innehållande en intervju och ett test före deployering i mission.
- Tillgång till psykolog, präst och social tjänst för stöd och konsultation.
- Post-mission rehabilitering även med familj, enligt soldatens önskemål.
- Medicinsk rehabilitering. 14 dagars medicinsk rehabilitering för skadade veteraner.
- Rekreation (kulturella aktiviteter och idrott) 4-5 dagar tillsammans med familjen.
- Information. Familjeklubbsträffar (video hälsningar, video konferenser, konserter, information), 8 gånger per år.
- Telefonsupport. Tillgång till telefon 24/7 för information, tillgänglig både för soldater och deras anhöriga.
- Meritvärde. Hänsyn skall tas till deltagande i missioner vid den fortsatta individualplaneringen.
- Tjänstgöringstid. I samband med avgång ur professionell tjänst skall en dag i insatsverksamhet tillgodoräknas motsvarande tre dagar i ordinarie tjänstgöring.
- Stödgrupper tillgängliga för veteranernas familjer.

Magnus Lundgren
Försvarsattaché Riga

FÖRSVARSMAKTEN**Försvarsavdelningen****Vilnius**

2011-04-19

Svar på förfrågan om veteranfrågor i Litauen**1. Bakgrund**

Regeringen har givit försvarsdepartementet i uppdrag att kartlägga vissa veteranfrågor inom ramen för NORDEFKO. Försvarsminister Sten Tolgfors har beslutat att departementsråd Eva Hjortendal-Hellman ges i uppdrag att genomföra kartläggningen. Hjortendal-Hellman har med anledning av detta skickat en förfrågan, med ett antal bifogade frågor, bland annat till försvarsavdelningen i Litauen i syfte att erhålla information om hur veteranpolitiken är utformad i Litauen.

2. Allmänt

I bilaga 1 återfinns svar till de frågor som ställts till försvarsavdelningen. Frågorna har skickats till det litauiska försvarsministeriet och svaren är således direktöversatta från litauiska till svenska av försvarsavdelningens/ambassadens personal.

3. Sammanfattning

Litauen erhöll självständighet år 1990 och har idag ingen samlad veteranpolicy. Likaså finns ingen entydig definition på vem som räknas som en veteran. Däremot finns en del lagar och förordningar som styr hanteringen av nuvarande eller f.d. soldaters situation. På motsvarande sätt kan civila, som på olika sätt drabbats av Tysklands och/eller Sovjets ockupation (exempelvis genom att ha deporterats, nekats rätten att återvända till Litauen eller varit politiska fångar) få stöd från staten. Det finns även utarbetade riktlinjer för stöd för anhöriga till nuvarande eller f.d. soldater.

Det är i synnerhet social- och försvarsministeriet tillsammans med försvarsmakten som ansvarar för stöd till veteraner. Stöden kan vara både

finansiella och icke-finansiella. Det senare exempelvis i form rehabilitering för psykiska eller fysiska skador. I preventivt syfte tränas även soldater i att hantera effekter av traumatiska händelser, samt i förmågan att uppmärksamma tecken på symptom relaterat till traumatiska händelser hos kamrater.

De viktigaste punkterna för Litauens veteranpolicy är:

- Psykologiskt stöd till soldater och deras anhöriga, innan, under och efter medverkan i internationella insatser.
- Att återintegrera soldater i samhället, med extra fokus på soldater som skadats under militära operationer.
- Socialt stöd för anhöriga till soldater som deltar/deltagit i internationella insatser.

Litauen välkomnar förslag för samarbete inom NORDEFKO i denna frågan.

Kristian Bouveng

Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO (bilaga)

1. Har landet en samlad veteransoldatpolicy eller motsvarande i dag? Vilka är grunderna i denna policy? Vilken instans har beslutat: riksdagen/regeringen eller försvarsmakten?

Litauen (LT) har idag ingen samlad veteransoldatpolicy. Det finns dock en del lagar och förordningar som reglerar statens stöd till: 1) Soldater från andra världskriget som stred mot Nazityskland; 2) personer samt anhöriga, som på olika sätt drabbats av ockupationer¹² 1939-1990 och; 3) soldater (och anhöriga) som f.n är anställda i LT:s försvar.

2. Vilka innefattas i begreppet veteransoldater? Är det någon skillnad i mål och principer för veteraner från andra världskriget och veteraner från nutida internationella militära insatser?

LT har ingen officiell definition för veteraner. Endast den inofficiella benämningen "deltagare i andra världskriget" finns i juridisk text.

¹² "Drabbats av ockupationer" innebär att personer exempelvis har: 1) deporterats från LT och misst rätten att återvända; 2) varit politiska fångar; 3) i risk för deportering, tvingats gömma sig och hemlighålla sin identitet; 4) haft föräldrar som var deporterade eller varit politiska fångar. Dessa personer kan vara civila.

Personer som faller under denna benämning är: 1) litauiska medborgare eller person med permanent uppehållstillstånd i LT, som var verksam i väpnade anti-naziststyrkor under andra världskriget; 2) ingick i partisangrupp eller större formering under samma period; 3) underrättelsegrupp eller annan specialiserad styrka; eller 4) deltog på annat sätt i motståndskamp mot Nazityskland samt dess allierade. Allt detta oberoende av befattning eller militär grad.

Soldater och officerare från andra världskriget, personer som på olika sätt drabbats av, eller gjort motstånd mot, sovjetockupationen samt nuvarande soldater i LT:s försvar (återställd 1990) beskrivs inte på samma sätt i befintligt regelverk. Statens stöd till personer i ovan nämnda kategorier som har varit verksamma under olika politiska förhållanden, regleras idag av olika lagar och förordningar och får socialt stöd i olika former. Försvarsdepartementet tycker att dessa skillnader skall upprätthållas också i framtiden.

Nuvarande soldater som deltar i internationella militära operationer och missioner uppfattas inte officiellt som veteraner. De får dock mer uppmärksamhet från försvarsministeriet än soldater som inte deltar i internationella missioner (IM).

3. Nuvarande organisation för hantering av veteransoldatfrågor på departementsnivå och försvarsmaktsnivå (centralt och regionalt/lokalt). Vilken instans/nivå svarar för vad?

Socialministeriet ansvarar för stöd till veteraner från andra världskriget och personer som på olika sätt drabbats av ockupationer.

Försvarsministeriet ansvarar för stöd till nuvarande anställda soldater i LT:s försvar (återställt 1990) samt deras anhöriga. Försvarsministeriet ansvarar således för soldaters hälso- och socialstöd. De ansvarar också för den övergripande implementering av denna politik, som senare utförs av försvarets olika avdelningar. "Joint Staff" har ansvar för socialt stöd till soldater som deltar i IM samt deras familjer. "Joint Staff" planerar, organiserar och koordinerar implementering av socialstöd till IM-deltagare och deras anhöriga. Dr. J. Basanavicius och Centret för Militärmedicin i Kaunas har ansvar för hälsofrågor och psykologiskt stöd.

4. Vad består stödet till veteransoldaterna av? Vad gäller före, under och efter insats? Allmänt administrativt stöd? Ekonomiskt stöd? Medicinskt stöd? Kamratstöd? Annat?

Soldater förbereds mentalt innan IM. Deras allmänna hälsotillstånd testas noggrant. Soldater och fältpastorer som väljer att delta i IM undervisas att i ett tidigt stadium identifiera tecken på traumatisk stress, med hjälp av programmet "body support". Programmet innehåller också undervisning i hur mentalt stöd bör utföras.

Det finns tillgång till psykologiskt stöd under hela missionen för soldater och deras familjemedlemmar. Fältpastorer ger också mentalt stöd. Efter IM får soldater tid till rehabilitering. Under den tiden får de rehabilitering i medicinsk form men även vård i förebyggande syfte för posttraumatisk symptom. Detta sker i centret för militärrehabilitering (en avdelning inom Centret för Militärmedicin).

Deltagare i IM får högre lön med anledning av missioners risker.

Efter framgångsrikt deltagande i IM tilldelas soldaterna medalj.

I likhet med övriga soldater får deltagare i IM: 1) ersättning för skador och dödsfall; 2) all arbetsrelaterad socialförsäkring; 3) ersättning för kost, logi samt flyttkostnader; 4) pension; samt 5) hälso- och livförsäkring.

5. Stöd till anhöriga. Vem är anhörig? Vad består stödet av och vilka är förutsättningar för stöd?

Till anhöriga räknas oftast make/maka och blodssläktingar (föräldrar, barn, far- och morföräldrar, barnbarn, syskon). Dock beskrivs dessa grupper något olikt i juridisk text.

Ett program för icke-finansiellt stöd för anhöriga till soldater som deltar i IM håller på att implementeras inom försvarssystemet. Enligt programmet beskrivs familjen som soldatens make/maka och minderårigt barn (upp till 24 år om de studerar på heltid) samt personer i familjen som inte är arbetsföra. Barn som föds efter soldatens död räknas också till denna grupp. Soldater kan ange andra anhöriga som kontaktpersoner och stödmottagare (exempelvis vänner). Dessa personer får hjälp och stöd under missionsperioden och deltar i möten eller evenemang som ordnas av försvaret.

Typ av stöd till IM-soldaters anhöriga är följande:

Förstahandsinformation om situationen inom regionen där IM pågår.

Det finns ett telefonnummer som anhöriga kan ringa kostnadsfritt och få information om situationen i regionen eller soldatens hälsotillstånd.

Samma information kan man få via försvarsministeriets hemsida.

Anhöriga kan vid behov få psykologiskt stöd direkt, eller via telefon. Det finns möjlighet att delta i möten och evenemang specifikt för anhöriga, som anordnas av försvaret. Det ordnas privata videosamtal mellan soldater och anhöriga, vilket ger dem möjlighet se varandra under samtalets gång.

Anhöriga får tillsammans med soldater åka till centret för militärrehabilitering efter missionen, men då till självkostnadspris.

6. Ingår samarbete med andra samhällsinstanser? Statliga eller kommunala myndigheter? Sjukvården? Privata företag?

Försvarsministeriet och försvarsmakten samarbetar med Sauliu sajunga (frivillig skytteorganisation). Sauliu sajunga organiserar sommarläger för unga medlemmar i organisationen, elever, barn från utsatta familjer samt andra ungdomar.

Försvarsdepartementet håller på att förhandla om möjligheter för IM-soldaters barn att prioriteras högt inför dessa sommarläger.

7. Ingår samarbete med soldatororganisationer? Frivilligorganisationer? Fackliga organisationer?

Försvarsministeriet och försvarsmakten, i samarbete med olika soldat- och frivilligorganisationer anordnar informationsmöten och evenemang som ökar medborgarnas ”patriotism” och utökar landets försvarsförmåga. De flesta organisationer har samarbetsavtal och träffas regelbundet med chefer från försvaret, för att diskutera olika frågor.

Det bör påpekas att detta samarbete inte är ägnat att hjälpa soldater som deltar i IM eller deras anhöriga.

8. Ingår samarbete med andra intresse- eller frivilligorganisationer. Vad innebär det? Är sådant stöd ett komplement till försvarsmaktens stöd eller svarar organisationerna för en specifik del av det samlade veteransoldatstödet i stället för försvarsmakten?

Det finns en frivilligt organiserad klubb, Penelopiu klubbas, som återförenar familjer med soldater som deltar/deltagit i IM. Här kan man dela information, ställa frågor till psykolog och få hjälp med att lösa olika sorters problem. På så sätt bidrar klubben till att förverkliga stödpolitiken.

9. Vilken utveckling pågår i respektive land? Vad är beslutat och håller på att genomföras? Vad är planerat?

Som nämnts ovan, finns idag ingen samlad veteransoldatpolicy i LT. Diskussion förs regelbundet inom försvarsdepartementet gällande frågan. LT tycker att en modern veteransoldatpolicy ska vara ägnad åt soldater som deltar eller har deltagit i IM i krisregioner och/eller regioner med väpnade konflikter. Veteranpolitik kan formuleras genom att skapa program, göra undersökningar (både nationella och internationella) osv. LT skulle kunna vara intresserad av att ansluta sig till projekt som utvecklas inom NORDEFCO, men slutliga beslut kommer att bero på villkor för deltagande (till exempel, om det finns avgifter för deltagande, vilka och hur många experter ska utses och liknande).

10. Vilket eller vilka områden/uppgifter bedöms vara de mest angelägna att initialt samarbeta inom?

De viktigaste områdena är följande:

- Psykologiskt stöd till soldater samt anhöriga före, under och efter IM;
- Återintegration av soldater som har deltagit i IM (med speciell uppmärksamhet för Soldater som har skadats);
- Socialt stöd till soldaters familjemedlemmar som deltar/deltagit i IM.

11. Finns det områden där samarbete bör avvakta eftersom den nationella aspekten är av särskild betydelse?

För närvarande finns det inte sådana områden.

REGERINGSKANSLIET

2011-03-04

Försvarsdepartementet

Eva Hjortendal-Hellman

Telefon +46 8 405 20 02

Mobil +46 70 931 79 84

E-post eva.hjortendal-hellman@defence.ministry.se

Kartläggning av vissa veteransoldatfrågor inom NORDEFKO

Lägesrapport enligt beslut Fö2010/2118/MFI

Översiktlig nulägesbeskrivning och en preliminär bedömning av samarbetsområden

En första kartläggning i de olika nordiska länderna har genomförts under januari och februari 2011. Kartläggningen visar att samtliga nordiska länder arbetar med att förbättra veteranernas situation före, under och efter utlandstjänstgöringen.

Danmark är det land som drabbats hårdast de senaste åren vad gäller antalet dödade och skadade i internationella insatser. Danmark prioriterar därför arbetet med veteraner starkt och ger frågorna en mycket framskjuten plats i Försvarsmaktens verksamhet. Veteranerna har också ett genuint stöd i hela samhället. Regeringen fattade beslut om en handlingsplan i oktober 2010, där samtliga berörda departement deltog i arbetet inför beslutet. Under hösten 2011 kommer ett veterancenter att vara i drift med drygt 100 anställda. Centret blir en särskild myndighet under Försvarsmakten. Där samlas all service som rör veteraner, deras anhöriga och andra berörda såsom yrkesvägledare, psykologer, socialarbetare och rehabiliteringspersonal. Till centret knyts ett kunskapscenter där erfarenhet om veteraners villkor byggs upp för att bl.a. kunna förebygga skador, för utvärdering och utveckling av området samt för samarbete med externa forskningsinstitutioner. Även ett veteransekretariat med uppgift att stödja de frivilliga organisationerna knyts till centret. Medicinskt kunnig personal, kontaktofficerare och fältpräster planeras få en lösare anknytning till verksamheten.

Norge arbetar också intensivt med frågorna. Den 8 maj i år kommer ett handlingsprogram att presenteras som klart anger ansvaret för veteraner.

Handlingsprogrammet är väl förankrat i flera departement, Försvarmakten samt i de fackliga organisationerna och veteranorganisationerna. En självständig organisatorisk avdelning, Forsvarets veteranadministration med ett tiotal anställda, har funnits i Norge sedan 2006. Avdelningen har ansvaret för koordinering och kontroll av frågor som rör veteraner. Försvarmakten i Norge driver också, till skillnad från de andra nordiska länderna, ett veteranhem för rekreation och rehabilitering, Forsvarets veteransenter.

Även **Sverige** är på god väg att mer samlat handlägga veteranfrågorna. Försvarmakten har fått i uppdrag av regeringen att arbeta fram en handlingsplan för en anhörig- och familjepolicy, instifta en belöningsmedalj, redovisa förslag till en veteranceremoni och ett minnesmonument samt redovisa överväganden och åtgärder i ett antal andra veteransoldatpolitiska frågor. Den 1 februari i år presenterade Försvarmakten, en handlingsplan för arbetet med anhörig- och familjefrågor. Senast den 1 maj i år kommer övriga frågor att besvaras.

Finlands veteranarbete är fortfarande inriktat mot de veteraner som deltog i vinterkriget 1939 – 40 och det fortsatta kriget 1941 – 1944. Det är viktigt att klargöra att i Finland är det bara dessa som benämns veteraner. Tjänstgörande i internationella militära insatser (den första var i Suez 1956) benämns inte veteraner utan kallas i stället på svenska för krishanteringspersonal eller fredsbevarare. Finland arbetar dock även med frågor som berör dessa. Soldatorganisationerna tar ett stort ansvar.

Utmärkande för samtliga presenterade eller planerade handlingsplaner är att man i allt högre grad börjat inse vikten av att, utöver att ta hand om veteraner med fysiska skador, se till att de som drabbats av psykiska men får adekvat behandling och annat stöd. Psykiska skador uppmärksammas inte alltid omedelbart efter hemkomsten, utan kan visa sig först många år efter avslutad utlandstjänstgöring. Länderna har därför på olika sätt tagit eller planerar ta sitt ansvar för uppkomna skador även lång tid efter hemkomsten. Även familjerna påverkas i hög grad av soldatens internationella uppdrag. Detta har lett till att familjens situation under och efter insatsen fått en stor plats i handlingsplanerna.

I samtliga länder arbetar man i större eller mindre grad tillsammans med soldatorganisationer. De kompletterar oftast försvarmaktens arbete med stöd till soldaten eller dennes anhöriga i de frågor där försvarmaktens expertkunskaper är av mindre betydelse.

Vad gäller möjligheter till samarbete mellan länderna framhålls ofta behovet av att lära av varandra. Erfarenhetsutbyte är viktigt, gärna genom

olika nätverk, men också genom att få del av varandras dokumentation. Mer specifika samarbetsområden som föreslagits är paralympisk sport samt rehabilitering som komplettering till det egna landets resurser för rehabilitering av veteraner. Det har dock även framförts att samarbetet bör ske med viss försiktighet när det gäller verksamheter som berör enskild individ. Ett annat mer specifikt förslag är debriefing i något annat nordiskt land än det egna, strax efter att den internationella insatsen avslutats.

Hittills genomfört arbete

Kartläggning:

Möten med svenska Försvarsmakten, 20 december 2010, 26 januari 2011 samt 10 och 11 februari 2011.

Kontaktpersoner: Matthias Landström, Anders Claréus, Mats Geijer och Mats Liljegren.

Besök i Norge, 13-14 januari (Försvarsdepartementet och Försvarsmakten).

Kontaktperson: Marius Herberg.

Besök i Danmark, 3-4 februari (Försvarsdepartementet och Försvarsmakten).

Kontaktperson: Christian Lippert.

Besök i Finland, 8 februari (Försvarsmakten).

Kontaktpersoner: Veli Särämäkari och Henriikki Selkee.

Flera soldatororganisationer har intervjuats, antingen i samband med ovan nämnda besök eller under särskilda möten.

Kommande arbete enligt tidsplan

Mars: fortsatt kartläggningsarbete samt inläsning av studien *Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues*.

April: översiktlig kartläggning av de baltiska ländernas arbete med veteransoldatfrågor samt sammanställning av kartläggningen.

Maj: arbeta fram förslag till samarbete.

Juni - juli: delgivning av utkast till kartläggning och förslag till samarbetsområden (Försvarsdepartementet och kontaktpersonerna i

Sverige samt kontaktpersonerna i de andra nordiska och eventuella kontaktpersoner i de baltiska länderna).

Augusti: arbeta fram det slutliga förslaget.

September (senast 15/9): presentation i svenska Försvarsdepartementet av kartläggningen och det slutliga förslaget till vilka områden/uppgifter som bedöms vara de mest angelägna att initialt samarbeta inom och eventuellt förslag till områden där samarbete bör avvakta p.g.a. att den nationella aspekten är av särskild betydelse.

Delgiven dokumentation

Danmark:

Regeringen 2010. *Anerkendelse och støtte Veteranpolitik. Recognition and support Veterans' policy.*

Försvarsministeriet 2010. *Veteranrapporten.*

Försvarsministeriet 2011. *Presentation den 3 februari. Dansk veteranpolitik.*

Försvarsakademiet 2007. *Når du sendes ud. Mens i er væk fra inanden. Når du kommer hjem.*

Försvarsakademiet 2008. *Min far er soldat.*

Försvarsakademiet 2008. *Ungt bagland.*

Försvarsakademiet 2008. *Baglandet.*

Försvarsakademiet. *Børnene i baglandet.*

Försvarsakademiet. *Professionel i baglandet.*

Försvarsakademiet 2008. *Missionen går till - scrapbog for dig eller jer som har en soldat i familien der er på international mission.*

Försvarsakademiet. *International tjeneste.*

Försvarsakademiet 2011. *Opfølgingsundersøgelsen. Forsvarets Psykologer – statistik.*

Forsvarets Sundhetstjeneste 2008. *Dansk soldat i Afghanistan. Råd och vejledning fra Forsvarets Sundhetstjeneste.*

Forsvarets personaltjeneste 2010. *Hvis du kommer till skade.*

Forsvarets personaltjeneste 2011. *Presentation den 3 februari. Rehabilitering.*

Forsvaret 2010. *Fakta om forsvare.*

Hærens Operative Kommando, Presse- og informationssektionen. *Hæren nr 5 2010.*

Forsvarskommandoen 2011. *Presentation den 3 februari. Implementering af Regeringens Veteranpolitik. Presentation den 4 februari. Militærpsykologisk afdeling.*

Finland:

Försvarsmakten 2010. *The Finnish Defence Forces. Annual report 2009.*
 Försvarsmakten 2011. *Background memo: New veteran issues in Finland.*

Norge:

Det Kongelige Forsvarsdepartement. *St.meld. nr. 34 (2008–2009)*
Fra vernepliktig til veteran. Om ivaretagelse av personell før, under og etter
deltakelse i utenlandsoperasjoner

Det Kongelige Forsvarsdepartement. *Ot.prp. nr. 67 (2008–2009)*
Om lov om endring i lov av 2. juli 2004 (styrking av rettighetene til
veteraner etter internasjonale operasjoner)

Forsvarsdepartementet 2011. *Tidslinje, tiltak/satsingsområder sidan 2005.*

Forsvaret 2009. *Direktiv for ivaratakelse av veteraner.*

Forsvaret 2011. *Presentation den 14 januari. I tjeneste for Norge -*
Oppfølging av St.meld. nr. 34. AFA Hæren. Forsvarets Veteran-
administrasjon.

Forsvarsdepartementet 2011. *Tidslinje, tiltak/satsingsområder sidan 2005.*

Sverige:

Försvarsmakten. *Villkor vid internationell tjänst.*

Försvarsmakten 2009. *Att komma hem.*

Försvarsmakten 2010. *Insatsen går till – scrapbok för dig eller er som har*
en soldat i familjen som är på internationell insats. Översatt och bearbetad
från den danska upplagan Missionen går till.

Försvarsmakten 2010. *Försvarsmaktens instruktion för anhörigstöd.*

Försvarsmakten 2010. *Försvarsmaktens guide för anhörig.*

Försvarsmakten 2011. *Försvarsmaktens guide för par där någon av er ska*
göra utlandstjänst.

Försvarsmakten 2011. *Försvarsmaktens guide till dig som har barn och ska*
göra utlandstjänst.

Försvarsmakten 2011. *Checklista för skolpersonal*

Försvarsmakten 2011. *Presentation den 10 februari. Anhörigstöd i*
försvarsmakten.

Svenska soldathemsförbundet 2008. *Kornet; Anhöriga till soldater i*
utlandsstyrkan

Svenska soldathemsförbundet 2009. *Kornet; Militär själavård.*

Svenska soldathemsförbundet 2010. *Kornet; Military Family Support.*